

धो गुलार् गोर प्रथमाला रत्न पञ्चमम्

धो वातरागाय नमः

प्राकृत-पाठमाला

कर्त्ता

गतावधनां पं० मुनि श्रीरत्नचंदजी स्वामी

प्रकाशक—

भरोदानं जेठमल सेठिया

बीकानेर

बार भयत् २५०४

विक्रम सं० १९८४

ई स १९२७

प्रथमप्रति ५००

न्योद्धार रु १॥

लागत ५०० प्रति की

५०४) छपाई ४२ फार्मा

१६५) कागज रीम ११

१६८) सशोधन

६२॥) सिलाई व बन्धी जिल्द बचाई =) प्रा

कुल रु० ८६६॥)

पुस्तक मिलने का पता—

अगरचन्द भैरोंदान सेठिया

जैन लाइब्रेरी (शास्त्रभण्डार)

माहला मरोटिया का

पीकानेर (राजस्थान)

शुद्धिपत्र

पृष्ठ,	पवित्र	अशुद्ध	शुद्ध
उपोद्घात २	३	प्रकृतभाषा	प्राकृतभाषा
३	१४	हेमचन्द्राचार्ये	हेमचन्द्राचार्य
४	१७	सस्कृत	सास्कृत
८	१८	रूप	रूप
११	१२	प्रदेशोनी	प्रदेशोनी
१२	१६	ते	ते
१४	२१	अध्यायामा	अध्यायोमा
१४	२	जैनोने	जैनोने
१५	४	कडक	कडक
१८	१४	प्राकृतरूपांतर	प्राकृतरूपांतर
१६	२	आपवामा	आपवामा
२२	१६	-रूपे	-रूपे
"	२३	"	"
२३	१	भाषाना	भाषानां
२७	१	रूपो	रूपो
"	२	"	"
३४	२५	गणायो	गणान्यो
४१	२१	करता	करता
४८	३	रूपो	रूपो
पाठमाला १	६	घोच्छ	घोच्छ
१	६	तार्थ	तार्था
२	२०	परहर	परहर
२	२४	गोरोहर	गोरोहर
३	२	निमित्तक	निमित्तक
३	१८	गुरुहापा	गुरुहापा
४	८	पूय	पूय
११	६	मदन	मदन
"	२१	कई	कई
१६	१८	तिग्मम्	तिग्मम्
	२२	रस्सी	रस्सी

पृष्ठ,	पंक्ति	अनुक्त	ह्रस्व,
२१	६	हरिमण	हरिसण
२५	२४	म याउ	मायाउ
२७	१८	प्रकार	प्रकार
३८	४	मयउमल	जगल
४१	१०	कपटा	कपटु
४२	२१	ययमवलिअ	ययमवलिअ
४४	२०	उत्तराभयण	उत्तराभयण
"	२२	मृतरुणे	मृतरुणे
४६	८	दियअ	दियअ
"	१२	उत्तराभय-	उत्तराभय
४९	१५	माण	मासाण
४७	२०	मस्तनगा	मस्तनमा
४८	२०	रुपा	रुपा
५०	"	जागया	जागया
"	४	मात्र	मात्र
"	११	नवकारशाखा	नवकारशाखा
५१	३	मह	मह (राह)
५१	१३	उत्तराभयणमि	उत्तराभयणमि
५३	२४	(स्याप्याय)	(स्याप्याय)
५४	१३	साग	सिग
५५	५	"	"
"	८	"	"
५५	१०	शकारागा	शकारागा
५७	२०	रुपा	रुपा
५८	११	गणिअ	गणिअ
"	१२	धाट	धाटु
५९	४	दाहिरा	दाहिरा, दीकरी
६०	१८	करा मा	करा मा
६०	३	गच्छाई	गच्छाई
"	१३	प्रगति	प्रगति
"	१६	(स्वज)	(स्वज)
६७	१२	जाय ते	जाय छे

पृ.ङ.	-	पठित	अशुद्ध	शुद्ध
६६	१०	हुकुम	हुकुम	
७०	११	राईण गोसु	राईण मणोसु	
७२	१९	पढ्जइ	पढिजइ	
७३	८	(कार्यते इत्यर्थ)	(कायते इत्यर्थ)	
७७	३	सारु	सार	
७७	४	सस्स	जस्स	
"	७	सिम	सिम्	
"	१७	कीस्सा	किस्सा	
७९	१०	घभइ	घयइ	
८३	२४	वभवयाणा	वैभवयाणा	
८४	४	पग्हुच्छ	पग्हुद्ध	
"	७	कदोह	कदोद्ध	
८८	८	धणुशब्दवत्	धेणुशब्दवत्	
८८	१६	जौदगी	जम	
९०	२०	धम	धर्ग	
९८	१६	पष्टि	पष्टि	
९९	१	पातर	पातर	
"	२८	मज्झ(मध्य)	मज्जे(मध्ये)	
१००	२०	साहुण	साहण	
१०१	१०	जगना	जगना	
१०४	२	सावज्झ	सावज्ज	
१०७	४	अग्गस्सि	अग्गस्सि	
१०८-	४०	हिमि का	हिमि, मका	
११०	१२	धनमस्यातीति	धनमस्यास्तीति	
११२	६	पिञ्जरमेव	पिञ्जरमेव	
११८	३	पतावा माग्रम्	पताव माग्रम्	
१२७	६	सीमायइ	सीयायइ	
१२७	१८	दावारिअ	दावारिअ	
१२८	८	पिपत्तति	पिपत्तति	
१२६	१८	(शिक्षाप्रतिक)	(शिक्षाप्रतिक)	
१३०	२	समुप्पज्जित्था	समुपज्जित्था;	
"	१४	वयासी	वयासी	

पृष्ठ,	पङ्क्ति	अशुद्ध	शुद्ध
१३३	४	कक्षम	कनम
"	१३	विष्वक्	विष्वक्
१४३	२४	पृथक्	पृथक्
१४४	२३	पितृपति	पितृपती
१४५	२८	नि-कुरा	मणि-दरा
"	२७	ए=अइ	मे=अइ
१४९	८	शीलक	शीलको
"	२१	जृद्धजलम्	जृद्धजलम्
१५३	८	पिठर	पिठर
१५४	२८	सम्मडिआ	सम्मडिआ
१५७	२	उत्थारा	उत्थाहो
७१	१४	जाङ्गम	जाङ्गम्
१८६	१७	(स्थाम्न)	(स्थामन्)
२०१	१०	तामोतरा	तामोतरा
२०३	२३	नियमागालिना	नियमापलिनी
२०७	११	सयुक्त	सयुक्त
२०८	११	(पाण्डु)	(पाण्डु)
२३२	१९	पोहो	बाहा
२६८	१८	ये	य
२८१	१०	कज्जाण	कज्जाणि
"	१३	गिरिगिरिआणि	गिरिगिरिआणि
"	२०	घोहद	घोहद
२८७	८	अधम्मकज्जालि	अधम्मकज्जालि
२९१	८	देव्रे	देवाय
२६९	८	आमाथी	आमार्था

उपोद्घात

— ❦ —

प्राचीन आर्य पुरुषोन्नो अनुभव जे भाषाना गर्भमा
 व्यापित थया ते अने हजारो वर्ष-यतीत
 थया छत्ता टकी रह्यो छे, ते भाषानु स्वरूप
 जाणवाने जिज्ञासु के मुमुक्षु वर्गने इच्छा थाय ॥ स्वाभा-
 विक छे भारतवर्षना आर्यनस्वोने वर्णन करनारी मुख्यत्वे
 वे भाषा छे, मस्कृत अने प्राकृत अनुयोगद्वार सत्रमा
 कह्यु छे के “मत्वया पागया चैव पमन्था इमि भासिषा”
 पट्टभाषाचट्टिकाकार लक्ष्मीधर कहे छे के “भाषा द्विधा
 मस्कृता च प्राकृती चेति भेदतः” । मस्कृत भाषाना वे प्र-
 कार छे, वैदिक-मस्कृत अने लौकिक-मस्कृत, अथवा प्राचीन
 मस्कृत अने अर्वाचीन मस्कृत अत्रवेदादिनी भा-
 षा वैदिक, अथवा प्राचीन मस्कृत अने भारत
 रामायणादिनी भाषा लौकिक मस्कृत अथवा अर्वाचीन मस्कृत
 छे । स्वामकरीने कौमार अने पाणिनीय आदि ॥ व्याकरणो
 रची भाषाने संस्कार पमाडी नियमबद्ध करी त्वारथी मस्कृ-
 तनाम प्रसिद्धिमा आय्यु होय अने वैदिकभाषाने ते विशेष-
 पण पाछलथी लगाटवामा आय्यु होय ॥ बधारे सम्भवित
 लागे छे अने ॥ गीते मस्कृत शब्दना अर्थनी बराबर उपपत्ति
 थाय छे रूपक परिभाषामा कह्यु छे के—
 ‘कौमारपाणिनीयादि मस्कृता मस्कृता मता’ मस्कृत भाषा
 मुख्यत्वे साहित्यमाज बपराणली होयथी तेमा विशेष फेर-
 कार न भतां । गही तेथी तेना अवातर

पड्या किन्तु वैदिक अने लाकिक ७ वे भेदमाज अटकी
रही मस्कृत मर चारिणी योजी भाषानु नाम प्राकृत भाषादे

प्रकृतभाषा प्राकृतशब्द प्रकृतिशब्दने तद्धित प्रत्यय अण् ल-
गाडवार्थी यन्यो ने प्रकृतिशब्दनां अर्थ स्वभाव
गानिसर्ग भाय ते तेथी प्राकृतशब्दनां शब्दार्थ स्वाभाविक
अथवा नैसर्गिक भाय ते शब्दार्थ प्रमाणे प्राकृत भाषानां अर्थ
स्वाभाविक भाषा गानैसर्गिक भाषा भाय ते अर्थात् जे
भाषा ने काव कृप करी मस्कारित न यनावी होय किन्तु जे
प्रमाणे साधारण लोकोमा बोलाती होय ते प्रमाणे जेनु स्वरूप
कायम राखु हाय ते प्राकृत भाषा प्राकृतशब्दनां साधारण
अथवा असकृत अर्थ पण कोपमा यनायचामा जाव्यां ते
आ उपरथी सस्कार पाव्या चमरनी साधारण लोकोनी
बोलाती जे भाषा ने प्राकृत भाषा एवो कलितार्थ भाय ते
आ एक मत हे आ मत प्रमाणे मस्कृत भाषा मस्कृत भाषा
नी पुत्री नही पण माता ते अर्थात् प्राकृत भाषा मस्कृत
मा थी जम पावी नथी पण मस्कृत भाषा (वैदिक भाषा
शिवायनी अर्थात् न मस्कृत भाषा) प्राकृत भाषामांथी
मस्कार पावी उत्पन्न भइ ते उपर जणाया प्रमाणे मस्कृत
नाम जो पाछल नु होय तो वैदिक भाषा पण वेदना समय
नी बोलाती भाषा होवी जोइए अने तेने 'मस्कृत ए चिदो
पण एगाइरा करता प्राकृत ७ चिदोपण एगाइनु यभारे उ-
त्तिम नामे ते अर्थात् वेदनी भाषा ने प्राचीन मस्कृत कहें
करता प्राचीन प्राकृत कहें सो यभार यन्यवेस्तु भाय तेथी
अर्थात् प्राचीन प्राकृत नी माता पण होइ शये आ यायतमां
युष्मद् शब्दना प्रथमा बहुवचनना रूपो आपणु यभारे

ध्यान रखे थे वैदिक युष्मे अने अस्मे रूपो प्राकृतनां तुम्हे अने अम्हे नी साथे गाढ सम्बन्ध दर्शावे थे ज्यारे मस्कृतना यय अने वय तदन अलग पड़ी जाय थे

आ मतनी स्हामे एक योजो मन उपस्थित थाय छे ते एम कहे छे के "प्रकृतिः मस्कृत तत्र भव नन मत्तान्त आगत वा प्राकृतम्" प्रकृति एटले मस्कृत, तेमा उत्पन्न थएल के तेमार्थो उतरी आवेल ते प्राकृत अर्थात् मस्कृत भाषामांज थोडो थोडो बिकार थतां प्राकृत भाषा बनी आवां अर्थ करी प्राकृत भाषाने मस्कृत भाषानी पुरी तरी के मानी तेना प्राकृतिक के नैसर्गिक अर्थने उठावा छे छे मोटे भागे ब्राह्मण पंडित समाजमा आ मत बधारे प्रचलित छे, तेनु कारण ते समाजनु मस्कृत भाषा प्रत्येनु मान छे हिन्दुधर्म ना घणाखरा पुस्तको मस्कृत भाषामा ज होवाथी तेमनी मस्कृत भाषा तरफ बधारे मान बुद्धि रहे ते स्वाभाविक छे। पण मन्नाल ए थाय छे के हेमचन्द्राचार्य आ मतना केम आदर कयो? तेणे पोताना व्याकरणमा प्राकृत भाषाने मस्कृत भाषामा थी उत्पन्न थएली मानी तेनु गु कारण? आ प्रश्ननो जवाब एम आपा अकाय के हेमचन्द्रना समय पहिला केदलाक बन्वतथी जमानानु चलण मस्कृत भाषा तरफ बली चुम्पु हतु तेनी असर जैनसमाज उपर पण पुरे पुरी थइ हनी अत एव जैन आचार्याण मन्त्र उपरनी टीकाओ याद्वना भर्मघोषनी माफक मूल आगमनी भाषामा न लखता मस्कृत भाषामा लग्यो मन्त्रो उपर भाष्य अने नियुक्ति रचाइ त्या सुभो प्राकृत भाषानो आदर रह्यो पण पणि अने टीकाना समयमा बन्ण चटलायु हेमचन्द्रना

सधपमां अने त्पार पछी आजसुभो पण हजो ते बलण के
 टलेक अंठो चालु ३ ॥ असरथीज हेमचंद्रे पोताना मिठु हेम
 न्याकरणमा मुग्घ स्थान मस्कृत ने आप्णुं मान अध्याया
 मस्कृत भाषा माटे अने एक ज अभ्यास प्राकृत भाषा माटे
 गकरामा आया जा हेमचंद्राचार्यने मस्कृत भाषा जेठले
 प्राकृत भाषा माटे मान रे बलण होन तो सामान्य प्राकृत
 अध्या आर्ष प्राकृत नु मस्कृतानुगत नही पण स्वमंत्र
 न्याकरण रच्या विना रहत नही मस्कृतना पठन पाठन
 लोकोनु बलण मस्कृत तरफ बाल्यु हनु आनी असर
 पटले सुधी यह के प्रकृतिशब्दना अर्थ मस्कृत भाषा काड
 पण कोपमा न हावा उता उक्तमहाशयों ॥ प्रकृतिशब्दना
 अर्थ मस्कृत स्वाकायो पट्टु तां रुहेनु जोडण रे प्रकृति
 शब्दना शक्यार्थ स्वभावनिर्माणे जोगने कोराणे मुर्का लाक्ष
 णिक अर्थ कर्षण ॥ प्राकृत भाषा ने अध्याय आपवा
 येरापर रे आना करना प्रकृतिशब्द ने घटले मस्कृत
 भाषा बाची मस्कृत शब्द ज गग्यो होन अने तेने तद्विन
 प्रत्ययलगाटी 'मस्कृते भवत न आगत वा मास्कृत' ॥ मस्कृत
 शब्द बीजी भाषा माटे वापयो हात ता शु खादु हनु
 प्रचलित प्राकृत शब्द ने नवान मस्कृत शब्दमाधी पाद न
 करी शक्यतो प्रचलित प्रकृतिशब्दना अर्थने नवान कल्पि
 त अर्थमाथी रेम पाट करी शक्य ॥ विचार मस्कृत तर
 फना पश्वानने दूर करी न्याय पुद्धिर्था करी ॥ तोज प्राकृ
 तशब्दने ररो इन्साफ आपो शक्य प्राकृत भाषा
 मस्कृतमा रे उत्पन्न थणली न्द ग्या अभिप्राय ये राया
 एक कारण ॥ रे रे प्राकृत न्याकरण रचनाराजा

હેલાઈની જાતર સંસ્કૃતશબ્દો લઈને તેના પ્રાકૃતરૂપો બતાવ્યા તેમાં જે ફેરફાર જણાયો તેજ માત્ર નિયમોથી સિદ્ધ કર્યો થાકીને માટે સંસ્કૃતવત— કશી મરફૂતની ભલામણ આપ્યા પછી પ્રાકૃત વ્યાકરણને સદાય સંસ્કૃત વ્યાકરણને આધીન રહેવું પડ્યું અને તેથી પ્રાકૃત ભાષા મમ્ફૂતજન્ય છે એ અભિપ્રાય વધારેને વધારે મજબૂત થતાં ગયો પ્રાકૃત પાઠમાલામાં પણ તેજ પદ્ધતિનું અનુસરણ કર્યું છે, તે એટલામાટે કે આપાનુ જ્ઞાન મેલવવા ઉપરાંત વ્યાકરણની તુલના કરવામાં કોઈને શુભવળ ઉભી ન થાય અર્દ્ધમાગધી-આર્ષભાષાનું વ્યાકરણ કે જે નવીન નિયમ કરવામાં આવ્યું છે, તેમાં ઉક્ત પદ્ધતિનું અનુસરણ ન કરતા પ્રાકૃતભાષાની સ્વતંત્રતા બતાવવાને સ્વતંત્રવળે પ્રાકૃત રૂપોની સિદ્ધિ કરીડે ।

લોકભાષા-પ્રાકૃત ભાષાને સાહિત્યમાં સ્થાન મળવાના

પ્રાકૃતભાષા ના પ્રકાર યુગમત્તાધીર સ્વામી અને ગાતમ્ બુદ્ધના સમયથી શરૂ થાય છે અને ની જન્મ ભૂમિ મગધ દેશ અને માતૃભાષા મગધી હતી પરંતુ ઉપ દેશ ભાષા મત્તાધીર સ્વામિની અર્દ્ધમાગધી અને ગાતમ્ બુદ્ધની પાલી હતી અર્દ્ધમાગધી મગધ અને શરમેન દેશની સરહદ ઉપર તે વસતે જે ભાષા ચાલતી તેનું નામ અર્દ્ધમાગધી, મગધદેશનો અર્દ્ધમાગધી ભાષાનું ગોસ્વોહનો માટે તેનું નામ અર્દ્ધમાગધી પડ્યું હાય તે ઇતિહાસિક દ્રષ્ટિએ ટીક લાગે કેટલાક જગ્યાં અર્થ કરે છે કે અર્દ્ધ શબ્દ મગધી ભાષાના અને અર્દ્ધ શબ્દ ત્રીજા ભાષાના સંજ્ઞા તેથી તેનું નામ અર્દ્ધમાગધી, પરંતુ જેનું સાહિત્ય તપાસતાં પ્રમાણે શબ્દ મત્તાધીર શકતાં નથી...અલબત્ત

આ હિસાબ અત્યારાન્તરજ્ઞાના પ્રથમાભિભક્તિના નકલચન માજ માત્ર મેલવશ નેસીળ ના મર્જી શયે, કેમચે પ્રથમાના નકલચનમા મત્તરાષ્ટ્રીય અને ગ્રાંરમેની માયામા આકાર થાય છે અને માગથી માયામા નકાર થાય છે

જેન આગમમા ઓકાર થાલાપ્રયોગો અને નકાર થાલા પ્રયોગો લગભગ અગ્રા અર્થ લંગાનો સમય છે તે ઉપરથી પ્રકૃત નામની 'દ્વના કર્મ' નો થઈ જાય છે "ગ્રાંરસેન્ધા અદ્વત્વાદિયમેશર્દ્ધમાગથી" "રાશ્વર્સી શ્રંષ્ટિનંદાનુકર્યા નેરર્દ્ધમાગથી" ન ભરત કહેલી 'અર્દ્ધમાગથી' ને માત્રનાદ-કમા જ ઘણાળી અર્દ્ધમાગથી પ્રકૃત અર્દ્ધમાગથી થા તત્ત્વન મિત્ર છે તે તેના આ નક પ્રયાગ ઉપરથી સમજી શકાશે 'અજ્ઞપિ ણો જામિનાળ શ્લિષ્ઠાન્ધાળ વુસ્ત રદ્ધ અજોળા ઉચ્ચસદિ'

પ્રાકૃત માયાના ગાજા રિભાગ પાલા નામધા પ્રસિદ્ધિમા આપ્યા પાળાજ-દ્વના મુલ અર્થ પત્તિ શ્રેણિ પાળા માયા દ્વ્યાદિ થાય છે ગૌદ્ર માહિત્યમા ધર્મજાત્રના કોઈ પણ વચના ઉદ્ભવ કરતા વચ્ચે ૪ સમજાવના વચ્ચે આચાર્યા તે વચ્ચે પત્તિન માત્ર પાલી જન્દના પ્રયાગ કરતા જતા તેમજ મલગથના અર્થમા પણ તે શબ્દનો ઉપયોગ કરના તેથી પાત્રલના સમયમા તે ધર્મજાત્રોના માયા પાલા નામે ઓલવાયા લાગા 'આનુ યાજુ નામ માગથી પણ છે તે નામ દ્વના નામ ઉપરથી પદ્મુ ૩ નથી રચ્ય થાય ત્ર કે તે માયા મગરદેશમા ચાલતી જના નાટકમા માગધા સમાન જે પ્રાકૃતમાયા આવે છે તે 'અર્દ્ધમાગથી' અને 'પાત્રલ' નામ નિર્ણય તેમા ૪ ના ૪ અને ૫ ના ૪

થાય જે ઉપરની વ માપા મા નથી થતુ—જેમ
 મસ્કૂત નિઝર શબ્દ પાલી અને અર્દ્ધમાગધીમાં નિઝર
 અને નાટકની માગધીમાં નિઝરલ થાય કે આ ભેદને
 લઢને કોઈ ૨ જૈન સાહિત્યની ભાષા ને જૈન માગધી, ધૌદ્ધ
 સાહિત્યની ભાષા ને પાલી માગધી અને નાટકની માગધીને
 પ્રાકૃત માગધી પણ કહે જે પ્રાકૃત ભાષાના આ સાહિત્ય
 પ્રવેશયુગને માગધી યુગ કહીય તો તે સ્વોદુ નથી કારણ કે
 મગધેશમાંજ તેને પ્રાથમિક સાહિત્ય સ્થાન પ્રાપ્ત થયું જે
 ઉપરની જે પ્રાચીન ભાષામાંનો અર્દ્ધમાગધી ભાષાનું કોઈ
 લાસ વ્યાકરણ ઉપલબ્ધ નથી જો કે જહનુ પ્રાકૃત લક્ષણ
 યોદેક અશે તે ભાષાનો સ્પર્શ કરે જે અને હેમચંદ્રે કોઈ
 કોઈ સ્થલે પોતાના પ્રાકૃત વ્યાકરણમાં આર્યભાષા તરીકે
 તેની નોંધ લીધી કે પણ વર્ણ વ્યાકરણને નથી પાલી ભા-
 ષા ના ત્રણ વ્યાકરણ મુખ્ય જે કચાચન, મોગલાચન અને
 સદનીતિ કચાચનને આધારે રૂપસિદ્ધિ, મજાનિરુત્તિ, ચલ-
 નિરુત્તિ, નિરુત્તિપિટક તથા ચાલાવતાર વગેરે વ્યાકરણો
 રચાયા છે મોગલાચનને આધારે પયોગસિદ્ધિ, મોગહ્વાનચુ-
 ત્તિ, સુસદ્સિદ્ધિ તથા પદસાધની વગેરે અથો રચાયા જે
 અને સદનીતિને આધારે ણક ચુહ્મસદનીતિ નામે અથ રચાયો
 જે આ યથામા કચાચન પ્રાચીન છે તથાપિ તેના કરતા રૂપ-
 સિદ્ધિ મોગહ્વાનચુત્તિ, પદસાધની તથા પયોગસિદ્ધિ વધારે
 ઉપયોગી છે સદનીતિ ણ પૂર્વોક્ત યથા કરતાં શ્રેષ્ઠ છે રૂપ-
 સિદ્ધિ વ્યાકરણ મ્હોડુ નથી તેમ જ્ઞાનુ નથી જ્ઞતા યથા વિ-
 પયોનો તેમાં સમાવેશ કરવામાં આવ્યો કે ણટલે વિશેષ
 ઉપયોગી છે ણ કહેવાય છે કે કચાચન બુદ્ધના સમકાલીન

તના અને તે કલાયન થેરે કલાયન ન્યાકરણ રચ્યુ તેના ઉપ
ર પળી દીકાઓ અનુદીકાઓ થઈ કે રૂપસિદ્ધિ અને
ચાલાવનાર યજ્ઞે કલાયનના મંત્રો લઈને રચાયા છે ચાલાવ
નાર મિહિલમા સાધારણ રીતે પ્રચલિત છે

પાલી ભાષામાં યાદના જાનવાનપદનાં મજાવજાતકા
ઓર ધર્મ પુસ્તકો ઉપરાંત અગ્રીકના શિલાલેખો લખાયા
જે જિમાલય થી ત્રિંચ અને મિથુના કિનારાથી
ગંગાના મુખ્યમુખી અગ્રીકના સમયમાં પ્રાચીન આ
ભાષા ચાલાતી હતી તેમ જિલાલેખો ઉપરથી સાધિત થાય
છે કે મ પહેલે શ્રીજીશતાદીથી માલીને કે મ ની થીજી
શતાદીસુધીના શિલાલેખો થયે ભાગે ઉપર કહેલ ભાષામાં છે ।

અર્ધમાગધી અને પાલી સાહિત્ય રચના પછી પ્રાકૃતના

મધ્ય યુગ નો પ્રારંભ થાય છે આ મધ્ય યુગ
માં મહારાષ્ટ્રી, શૌરમેની, માગધી, પૈશાવી, અપ
બ્રજ ઘોરે ભાષાઓ પ્રાકૃતમાં પામે છે જે ભાષા થોલા
તી ન હોય કિન્તુ કેવલ સાહિત્યમાં વપરાના હોય તે ભાષા
માધી થીજી ભાષા ન જન્મે અર્થાત તેનું પરિવર્તન ન થતા એક
ને એક રૂપ રહે પડેલે અવાન્તર પ્રકારો ન થાય તેમજ જે
ભાષા ચાલાતી હોય પણ સાહિત્ય ઘટ્ટ થઈ ન હોય તેમાં
પરિવર્તન થાય ત્રુતા અવાન્તર પ્રકારો ન થાય કારણ કે પરિ
વર્તન વચ્ચે પૂર્વે રૂપા નષ્ટ થયા હોય કે એટલે જુની ભાષા
નો છોપ અને નવા ભાષા ની ઉત્પત્તિ થાય છે જે ભાષા થો
લાતી હોય અને સાહિત્ય ઘટ્ટ થઈ હોય તેના અવાન્તર પ્ર
કારો સમયે કાલના પ્રવાહ સાથે થોલાતી ભાષાનું કાલ
મેલે અને દેશમેલે પરિવર્તન થતા તેમાં નવીનતા આવે છે,

અને સાહિત્યમા અને ૪ રૂપે રહે છે વધારે ફેરફાર થતાં
 ઘોલાતી ભાષા સાહિત્યની ભાષાથી જુદી પડે છે આ નિ-
 યમ પ્રમાણે ઘોલાતી પ્રાકૃત ભાષા સાહિત્ય નિવદ્ધ થયા
 પછી તેના પ્રકારો પડવા માડ્યા અને જુદા જુદાં નામો
 ધારણ કરવા માડ્યા

મધ્યમયુગની પ્રાકૃતભાષામા મહારાષ્ટ્રી પ્રાકૃત મુખ્ય
 મહારાષ્ટ્રી છે જૌરસેની ઘોરે ધીજી પ્રાકૃત ભાષા કરતાં આ
 વધારે પ્રસિદ્ધિમા આવી, તે ણટલે સુધી કે ધીજી-
 ભાષાઓ જ્યારે પોત પોતાના વિશેષણોથી ઓલસાવા લાગી ।
 જેમ જૌરસેની પ્રાકૃત માગધી પ્રાકૃત ઇત્યાદિ, ત્યારં મહા
 રાષ્ટ્રી પ્રાકૃત મહારાષ્ટ્રી વિશેષણ વિના શુદ્ધ પ્રાકૃત
 શબ્દથી ઓલસાવા લગી કાવ્યાદર્શ--૧-૩૫ માં દર્શી
 રહે છે કે "મહારાષ્ટ્રાશ્રયા ભાષા પ્રકૃષ્ટ પ્રાકૃતવિદુઃ" આજસુધી
 પણ પ્રાકૃત ભાષા તરીકે મહારાષ્ટ્રી પ્રાકૃતનો જ વ્યવહાર થાય
 છે પ્રાકૃત વ્યાકરણકારોણ મુખ્યપણે મહારાષ્ટ્રી પ્રાકૃતભાષા-
 ના જ નિયમો રચ્યા છે જૌરસેની આદિ ધીજી ભાષાઓના
 સામાન્ય નિયમો માટે મહારાષ્ટ્રી પ્રાકૃત ભાષાની અભાસમા
 આવી છે ધીજી ભાષાઓના માત્ર વિશેષ નિયમો જ યતા-
 યા છે મહારાષ્ટ્રી પ્રાકૃતનો જ સામાન્ય ભાષા તરીકે ગણના
 કરી છે મહારાષ્ટ્રી ભાષા પણ અર્ધમાગધી અને પાલી ભાષા
 ની પેઠે ઘોલાતી અને સાહિત્યની ભાષા હતી મધ્યયુગમા ગોદા-
 વરીના વિશાલ પ્રદેશ ઉપર મહારાષ્ટ્ર દેશમા તે ભાષા
 ઘોલાતી હતી અકારાન્ત નામને છેડે પ્રથમા એકવચનમા
 એકાર નથી પણ ઓકારજ આવે ૪ મહારાષ્ટ્રીનું ચાસ લક્ષણ
 છે અને તે અર્ધમાગધીથી જુદી પડે છે. વે સ્થર ઘણે

આવતા અસયુક્તવ્યજનાનો લાપ કરવામા ધીજી ધી
 ભાષાઓ કરતા આ ભાષા આગલ પોલી છે. અર્ધ
 માગધી અને પાલીમા નકારનો ગકાર ત્રિકાપે થતે
 તે મહારાષ્ટ્રીમા નિન્ય યા પટલે નકારનો મર્ચ
 અભાવ થયા અર્ચાચાન મરાઠી ભાષા આ ભાષા ઉપ
 થી ડતરી હાય નમ સમય કે મહારાષ્ટ્રી પ્રાકૃતમા રચા
 પલા કાવ્યો મહારાષ્ટ્રીની ઘર પળ ઘણા વરણાતા હતા
 સેતુરધકાવ્ય ગઝલવનેકાવ્ય ઘગેરે મહારાષ્ટ્રી પ્રાકૃતમા રચા
 ણલા છે કાલિદાસ આદિના સમ્પૂર્ણ નાટકોમા પણ મહારા
 ષ્ટ્રીનો ઉપયોગ થયા કે તે નાટકમા શ્રીપાદો ગૌરસેની
 પ્રાકૃત બોલે છે હતા તેમના ગીતો મહારાષ્ટ્રી પ્રાકૃતમા હોય છે

મહારાષ્ટ્રી પ્રાકૃતનો વ્રાહ્મણ ગ્રન્થકારો કરતા જૈનગ્રંથ
 તામ્બર ગ્રન્થકારોન વધારે આશ્રય લીધો છે સુરસુન્દરીય
 જૈનમહારાષ્ટ્રી રિય, પડમચરિય, કુમારપાલચરિય, કુમારપા
 લપ્રવચ, સમરાટચરિય, સુપાસનાહચરિય ઘગેરે
 અનેક ગ્રન્થો મહારાષ્ટ્રી પ્રાકૃતમા રચાયા કે, પણ આ ગ્ર
 ન્થોની ભાષામા જૈન આગમની ભાષાની હાયા પહ્યા
 વિના રહી નથી—પટલેકે અર્ધમાગધી ની માફક નકારનો
 કચિત્ ણકાર અને કચિત્ નકારનો નકારજ રાખ્યો કે કે
 જે મહારાષ્ટ્રી પ્રાકૃત ને સમન નથી, ઉદૂત અકારની યકાર
 શ્રુતિ પણ મહારાષ્ટ્રી પ્રાકૃતમા નથી હતા ઉપરના જૈન ગ્ર
 થોમા યકારશ્રુતિ છે આ ધોવન ઘરસચિ અને હેમચન્ડના
 વ્યાકરણની તુલનામા સ્પષ્ટ પણે દર્શાવી કે સાસ કરીને
 આ બે માયતમા જૈનમહારાષ્ટ્રીપ્રાકૃત મહારાષ્ટ્રીપ્રાકૃતથી
 જુદી પડે છે.

“ શૂરસેનોદ્ભવ ભાષા શૌરસેનીતિ ગીયતે ”

શૌરસેના મધ્યયુગની મહારાષ્ટ્રી સમકાલીન બીજી પ્રાકૃત
 ભાષા શૌરસેનીના નામથી પ્રસિદ્ધ થઈ હતી
 મથુરાની આસપાસના પ્રદેશો જે શૂરસેન નામથી
 ઓલખાતા, તે પ્રદેશમાં આ ભાષા બોલાતી શૂરસેનપ્રદેશના
 નામ ઉપરથી આપણે નામ શૌરસેની પશ્ચુ દિગમ્બરીઓ
 નું ધર્મસાહિત્ય શૌરસેની ભાષામાં રચાયું છે કાલીદાસના
 સંસ્કૃતનાટકોમાં વિદૂષકો તથા સ્ત્રીપાત્રો આ ભાષા બોલે
 છે રાજશેખરકવિની કર્પૂરમંજરી નાટકમાં નો રુદ્રરાજા
 પણ આ પ્રાકૃત બોલે છે

“ મગધાન્વન્નભાષા તા માગધી સપ્રચક્ષતે ”

પૂર્વે તરફના પ્રદેશોની ભાષા માગધી પ્રાકૃત હતી પૂર્વો
 માગધી ક્ષણે જને અર્ધમાગધીથી આ માગધી મિલ્લ
 છે આ માગધી કોઈ ધર્મસાહિત્યમાં નિવદ્ધ થઈ
 નથી પણ સંસ્કૃત નાટકના ફલજ્ઞ પાત્રોમાં બોલાતી ભાષા
 કે રનોહ સનો જ અને પ્રવચના એક વચનમાં અકારાન્ત
 નામને છેડે આવનો ઉચ્ચાર આ ભાષાના ખાસ લક્ષણો છે
 માગધી પ્રાકૃતમાં દકાર કાયમ રહે છે અને જ ને સ્થાને ય
 થાય છે સૃષ્ટકટિકમાં શકાર જે ભાષા બોલે છે તે શુદ્ધ
 માગધી છે માગધીનું મૂળ શૌરસેની છે જટલે તેમાં શૌર-
 સેની શબ્દો નો આવે છે, પરન્તુ તે ઉપરાંત કેટલેક સ્થલે
 મહારાષ્ટ્રી શબ્દો પણ આવે છે અભિજ્ઞાનશકૃતલામાં
 રક્ષિપુરુષ તથા ધીવરના ભાષા માગધી છે વેળીસદાર તથા
 ઉદાત્તરાવચમાના રાક્ષસની ભાષા પણ માગધી છે મુદ્રારા
 શ્વસુ વગેરે— અને ઉપયોગ થયો છે

‘विशाखदेशनियत पैशाचीद्रिपय भवेत्’ मध्ययुगानी
 चोथो भाषा पैशाची ह्ने पाण्ड-य आदि देशा
 पैशाचा विशाखना नामची ग्रन्थिद्वे ते ते आ प्रमाणे—

पाण्ड यमेकयथाहोक्त मिहनेपालकृष्णना ।

सुदेणचोलगान्धार ह्यरुद्रोजनास्तथा ॥

एते विशाखेष्ठा. स्यु स्मदंड-यत्तहंगा भवत ॥

आ देशोमा पोलाती भाषाची पैशाची मज्जा ह्ने आ भाषामा
 पण साहित्य रचना थडे ह्ना गुणाड-यकविनी वृत्तकथा पैशा
 ची भाषामा रचाड ह्ना वृत्तकथा आज लुप्त थडे ह्ने तथापि
 तेनां मार लई क्षेमेन्द्रकवि वृत्तकथामज्जरी रूपे तेनां मस्तुट
 अनुवाद कया, ते शिष्यमान छे ते पण मक्षिस हांवाभी मोम
 देवभट्ट तेनां बीजीवार अनुवाद करी विस्तारथा कथामरि
 म्सागरनामा ग्रंथनी रचना करी जे हाल मोजुड ते मर
 राष्ट्रीमा नकारनो मर्यत्र गाकार थड गणा न्ना तेथी वि
 रीम णकारनो नकार आ भाषामा पुनर्ज्जीविम भय
 पुजराती भाषामा न्ने स्थाने छ उपराय छे नै पैशाचीमाथा
 आण्यो हांय एम जणाय ते

मध्ययुगानी पाचमी भाषा चूलिका पैशाची ह्ने वर्तना
 चूलिका पैशाचा श्रीजा अक्षरने स्थाने प्रथमाक्षर अने चोथा
 अक्षरने स्थाने द्वितीयाक्षर वनाउयामा आ
 भाषा पैशाचार्था जुदी पडे ह्ने श्रीजा बधी वायनमा पैशाचीने
 चलती आउंछे पटलाभाट वरुचि आदि वेडलाक प्याकरणा
 कागोण आने पैशाचीमा अन्नर्गन करी तेने जुदी गणव्रीमा
 नधी लीधी अने तेनां ग्रास नियमा जुदा दर्शाल्या नधी
 आभाषालु साहित्य पण हाल उपलब्ध जणालु नधी

આ'ભોરાદિગિર' કાવ્યેષ્યપભ્રજા ઇતિ સ્મૃતાઃ ।

શાસ્ત્રેષુ સસ્કૃતાદન્યદપભ્રજતયોદિતમિતિ ॥ દૃષ્ટી
મધ્યયુગની છઠી, ભાષા અપભ્રજા છે મસ્કૃત નાટકમા
અપભ્રજાભાષા આદિર આદિની ભાષા અપભ્રજા છે ટટિના
મન પ્રમાણે મસ્કૃત શિવાયની થધી ભાષાઓ
અપભ્રજા છે પણ તે વ્યાજયી નથી મસ્કૃતની માફક
યોજી ભાષાઓમા પણ સાહિત્યરચના થઈ છે વ્યાકરણો
પણ થયા છે તાસ જુદા ૨ નામો ધારણ કર્યા છે તે થધી
ભાષાઓને અપભ્રજા કેમ કહી શકાય ? અપભ્રજા ભાષા
૮ પ્રાકૃત ભાષા નો અવાન્તર પ્રિમાગ છે પદ્મજી સ્વરુ કે
યોલાની ભાષામા વિકાર થવાના વધારે સમય છે તેથી
તે સાહિત્ય શૃંગારાર્થા જુદા વર્ણને અપભ્રજા નામ ધારણ
કરી જુદી ભાષા તરીકે ઓલસાઈ જાય અને તેથી અર્વા
ચીનયુગની અપભ્રજાના અનેક ભેદ થયા જાય તે સમયે
જે તથાપિ મધ્યમયુગની અપભ્રજા ભાષા કે જેને વ્યાકરણ
કારો ૮ છઠી ભાષા તરીકે નિયમ બદલ કરેલી છે તે એકજ
પ્રકારની છે તેમા સાહિત્યરચના પણ થઈ છે માર્કડેયના
વ્યાકરણમા નાગર, વ્રાહ્મણ અને ઉપનાગર ૮૫૫ પ્રકાર ભેદ
અપભ્રજાના જણાવ્યા છે તે પણ મુખ્ય પ્રકાર ભેદ, અર્વા
ચીનભેદનો જેટલા પ્રકાર તેટલા છે પણ આ ભેદો અર્વાચીન
યુગની અપભ્રજાના હોય ૮૫૫ જણાય છે

પ્રાકૃત વ્યાકરણો

ઉપર કહેલ મધ્યમ યુગની છ ભાષામા ઉપર અનેક
વ્યાકરણો થયા છે તેમા મૌર્યી પ્રાચીન
ચત્તુ પ્રાકૃત મહાગા
ચત્તુ પ્રાકૃતલક્ષણ નામનુ વ્યાકરણ છે

તે રામ કરીને પ્રાચીન યુગની સામાન્ય પ્રાકૃતભાષા
 -યાકરણ કે પ્રાકૃત ભાષાના અચાન્તર મેરો પડ્યા નહોત
 તે પરાતલુ તે -યાકરણ જોતુ જોઈત તે અમિશ્રિત રા
 નથી પાછલના સુચારકા તે -યાકરણને મહારાષ્ટ્રી પ્રાકૃત
 -યાકરણ ધનાચાને કેટલાક ઉમેરો કરો છે એ એને
 ચડના મૂલસૂત્રો અને પાછલથી ઉમેરાયલા મૂત્રોનુ કેટલી
 જુની પ્રતો મેલ્યા, મુક્તાશ્લોકો કરી પૃથક્કરણ કર્યું છે. ૬
 સન્ ૧૮૮૦ માં કાનકલામા ત્રપાગેજી પુસ્તકમા ધનેનુ પૃ
 થાકરણ દર્શાવ્યું છે.

ચડના યાકરણ પદ્ધતિ મધ્યયુગના પ્રાકૃત ભાષાઓ ઉપર
 સ્થાપિત છે. આથી પહેલું ધરમ્મચિ નુ પ્રાકૃત પ્રકા
 રના નામે વ્યાકરણ છે તેમાં ધરમ્મ
 ચિવ સૂત્રો રચ્યા છે અને આમદ તેના ઉપર દૃષ્ટિ ધનાથી
 છે ધરમ્મચિના પ્રાકૃત પ્રકાશમા ચાર ભાષાઓજ આવે
 છે ઉપર કહેલ ૪ ભાષાઓ પૈકી ચૂલિકા પૈશાચી અને
 અપભ્રંશ ૭ જે ભાષા તેમાં નથી ગણાવી તે ઉપરથી અમજના
 ધ છે કે તેના સમયમા પૈશાચીથી ચૂલિકા પૈશાચી જુદી
 રહી પડી હાય અને અપભ્રંશ તે સ્વતંત્ર ભાષા તરીકે ગ
 નવામા નહીં આવી હાય.

આર પત્ર હેમચંદ્રાચાર્યનુ સિદ્ધિમ વ્યાકરણ ઉપસ્થિત
 ધાય છે તેમા માત્ર અભ્યાસોમા સ્વરૂપ
 -યાકરણ અને આઠમા અભ્યાસના ચાર
 પાદોમા પ્રાકૃત ભાષાનુ -યાકરણ છે હેમચંદ્રે ઉપર કહેલ
 ૪ ભાષાઓનો સમાવેશ કર્યો છે હેમચંદ્રના સમય ધારમા
 શતાદી છે તે પહેલા ૪ ભાષાઓ પ્રગટ થઈ ચુકી હતા.

એમ જણાય છે હેમચંદ્રે સૂત્રો અને વૃત્તિ યંત્રે પોતેજ બનાવ્યા છે જૈનોને તો તે માનનીય છે પણ જૈનેનરાગ પણ તેનો સત્કાર કર્યો છે વસ્તુચિના વ્યાકરણમાની પ્રાકૃત ભાષા ઉપર શુદ્ધ મહારાષ્ટ્રી પ્રાકૃત છે, ત્યારે હેમચંદ્રની પ્રાકૃત ભાષા કડક જૈન આગમનાં શાયા મિશ્રિત થવાથી જૈન મહારાષ્ટ્રી પ્રાકૃત કહી શકાય

હેમચંદ્રાચાર્ય પદ્મી ત્રિવિક્રમનુ પ્રાકૃત વ્યાકરણ આવે

ત્રિવિક્રમનુ પ્રા. યા

ત્રે ત્રિવિક્રમ વિગનર જૈન છે તેણે

સૂત્રો અને તેની વૃત્તિ યંત્રે બનાવ્યા છે

પદ્મભાષાચંદ્રિકાના લક્ષ્મીધર કહે છે કે ત્રિવિક્રમે વૃત્તિજ બનાવી છે, સૂત્રો વાલ્મિકીના છે આના માટે જે મત છે કેટલાક કહે છે કે સૂત્રો પણ ત્રિવિક્રમના છે અને કેટલાક વાલ્મિકીના કહે છે પ્રો. કમલાશંકર ત્રિવેદી કહે છે કે આ વાલ્મિકી રામાયણના કર્તા નથી પણ તે ગ્રીજા છે આ વ્યાકરણમાં પણ પ્રધાત્ત નામ ભાષાના સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે, ભાષાઓનો ક્રમ પણ હેમચંદ્રની માફક જ છે ત્રિવિક્રમે સૂત્રોનો અનુક્રમ પાણિનીયની અષ્ટાધ્યાયી ઉપર કાશિકાવૃત્તિની માફક જાલથી રાખ્યો છે ત્રિવિક્રમનો સમય ચારમી અને પંદરમી શતાબ્દી વચ્ચેનો છે, કેમકે હેમચંદ્રના ગ્રંથનાં ત્રિવિક્રમે ઉલ્લેખ કર્યો છે અને ત્રિવિક્રમના ગ્રંથનો કુમારસ્યમિત રત્નાવળીમાં ઉલ્લેખ કર્યો છે, હેમચંદ્રનો સમય ચારમી સદી અને કુમારસ્યમીનો સમય સોલમી સદી છે તેથી વધે ત્રિવિક્રમનો સમય છે

જે સૂત્રો પર ત્રિવિક્રમે વૃત્તિ કરી છે તેજ સૂત્રો ઉપર

પદ્મભાષા ચંદ્રિકા

લક્ષ્મીધરે વૃત્તિ કરી છે તેનું નામ છે પદ્મ-ભાષાચંદ્રિકા. લક્ષ્મીધરે સૂત્રોને

જાલવ્યાં નર્થા પણ મદોજી-દોશિતે મિદ્વાત-કૌમુદીમા
 જેમ પાણિનીયના સૂત્રોના કમ ફેરવ્યો કે તેમ લક્ષ્મીધર
 પણ ફેરવ્યો કે આ ઘૃત્તિ ઘણી વિસ્તૃત છે નામના રૂપા
 અને ધાતુના રૂપો જેમચદ્ર કરના ઘણા વધાર આપ્યા છે
 દેશી શબ્દોનો પણ તેમા સમાવેશ કર્યા છે લક્ષ્મીધરના
 સમય ટ્રિવિક્રમ પત્રીનો છે, કારણકે પટ્ટભાષાચત્રિકામા
 લક્ષ્મીધરે ટ્રિવિક્રમનો ઉલ્લેખ કર્યો છે

લક્ષ્મીધરની માફક મિદ્ધગજે ઉક્ત સૂત્રો ઉપર ઘૃત્તિ
 રચી છે તેનું નામ પ્રાકૃત રૂપાવતાર છે
 પ્રાકૃત રૂપાવતાર સૂત્રોનો અનુક્રમ પટ્ટભાષાચત્રિકાની મા
 ફક છે પટ્ટભાષાચત્રિકા જેમી ચિન્મારગાલી આ ઘૃત્તિ નથી
 પણ સક્ષિત છે, તથાપિ તેમા રૂપાવ્યાનની વાચનમા સાસ
 ન્યૂનતા રહી જતી નથી મિદ્ધરાજે જમ્બરીઆત પુરતાં સૂત્રો
 ની યોજના કરી કે કેટલાક સૂત્રો ટોટી દીધા કે ૬ હલ્દો
 (D. Hult 496 3) આ પુસ્તક મન્ ૧૦૦૦માં કલકત્તા ણિ
 યાદીક સોસાયટી તરફથી પ્રકાશિત કર્યું છે તેમા દરેક
 સૂત્રની સ્થાને જેમચદ્રના સૂત્રની મર્યામણી કરી તેના સૂત્રો
 ના અર્થો પણ આપ્યા છે ત્રિચાર્થાને માટે આ વ્યાકરણ ઘણું
 મગવડવાળું છે આ વ્યાકરણમા યુદ્ધમદ્ અસ્મદ્ વગેરે
 શબ્દોના રૂપો ગીજા વ્યાકરણા કરતા ઘણા વધારે આપ્યા
 છે, તેમા કેટલેક સ્થાને રૂપોમા કૃત્રિમતા જણાઈ આવે છે

આ ઉપરાંત અપ્યય દોશિત રચિત પ્રાકૃત મણિદીપ, હૃષી
 વેશ કૃત પ્રા० ગ્રા० પ્રાકૃતમજરી કે જે વરરુચિના સૂત્રો
 ઉપર વચમયઘૃત્તિ છે તે મુદ્રિત છે તથા કેટલાક અમુદ્રિત
 છે, પ્રાકૃતમણિદીપ અને પ્રાકૃતમજરી કેવલ મહારાષ્ટ્રી પ્રા.

કૃત ભાષાનાજ વ્યાકરણ છે ડોક્ટર ઓખેસ્ટના કેટેલોગ્સ
કેટેલોગોરમમા પઢ્ભાષાના નામે યોજા ગ્રંથો ગણાવ્યા છે.

૧ પઢ્ભાષાચન્દ્રિકા—આમલ-કવિકૃત

૨ પઢ્ભાષામજરી

૩ પઢ્ભાષાસુચતાદર્શ

પ્રોફેસર એમ આર ખટારકર મસ્કૃત હસ્તલિખિત
ગ્રંથોની ડોધમા નીકળ્યા તે ગ્રંથતની યોજી મુસાફરીના
રેવાલમા પઢ્ભાષા વિચાર નામનો ગ્રંથ હોવાનુ જણાવે છે
અને તેમા સસ્કૃત સહિત યોજી પાચ ભાષાનો વિચાર છે

૪ લક્ષ્મીધર દુર્ગાચાર્યકૃત પઢ્ભાષાસ્વમાલિકા નામનુ
પુસ્તક હોવાનુ જણાવે છે

આ શિવાય શેખરુખા રચિત પ્રાકૃતચન્દ્રિકા નામે
પુસ્તક છે તેમા અપભ્રંશ શિવાય પાચ ભાષાનો વિચાર કર્યો
છે છઠી અપભ્રંશ ભાષાનુ સુચન કર્યું છે પણ વધારે વિચાર
નથી કર્યો કારણ કે જુદા જુદા ઘણા દેશોની તે ભાષા છે

આ બધા વ્યાકરણો કરતા વધારે ભાષાઓનો વિચાર
માર્કહેપના પ્રાકૃતસર્વસ્વમા છે તેમાં ઈકદર મોલ ભાષા-
ઓનો સમ્રહ છે તે આ પ્રમાણે—

૧ નચ ભાષાવિભાષાપ અઝાપૈશાચમેદત ,

૨ ચતુર્વિંશ તત્ર ભાષા વિનાયા, પશ્ચધા પૃથક્ ।

૩ અપભ્રંશાન્વયમ્તિમ્ પૈશાચ્યશ્ચેતિ પોટજ ॥ ૧ ॥

૪ મહારાષ્ટ્રી શામ્નેની પ્રાન્ધાવન્તી ચ માગધી ।

૫ શ્તિ પશ્ચવિંશ ભાષા યુક્તા ન પુનરષ્ટધા ॥ ૨ ॥

૬ શાકારી ચેવ ચાળટલી શામર્યામીરિકા તથા ।

૭ દાક્ષીણી યુક્તા-પશ્ચવ વિભાષા નતુ પઢ્વિમ્ ॥ ૩ ॥

નાગરો વ્રાહ્મણોપ- નાગરશ્ચેતિ તે ત્રયઃ ।

અપભ્રંશા પર સૂક્ષ્મ ભેદત્વાદ્વ પૃથક્ક્રમતા ॥ ૪ ॥

કૈકેય શૌરસેન ચ પાંચાલમિતિ ચ ત્રિધા ।

વૈશાખ્યો નાગરા યસ્માત્તેનાપ્યન્યા ન છદ્ધિતા. ॥ ૫ ॥

હતિ યોદ્ધશઘા ભાષા મધ્ય પ્રોક્તા પ્રયત્નતઃ ।

પરંતુ આ સોલ ભાષા ગ્રાંજા અર્થાર્ચીન યુગના મિશ્રણ થી ઘટે છે. પ્રાકૃત પાઠમાલામા માત્ર મધ્યમયુગની ભાષા જ્ઞાનો વિચાર કરવામા આવ્યો છે ।

પ્રાકૃત પાઠમાલાની રચના કરવામા ઉપર જણાવેલ વ્યાકરણો પૈસી નીચેના વ્યાકરણોની મદદ લેવામા આવી છે—

૧ ચંદ્રનુ પ્રાકૃતલક્ષણ ૨ ઘરુચિનુ પ્રાકૃતપ્રકાશ-
૩ હેમચંદ્રના સિદ્ધહેમનો આઠમો અધ્યાય. ૪ લક્ષ્મીધરની
પદ્મભાષાચન્દ્રિકા ૫ સિંહરાજનુ પ્રાકૃતરૂપાવતાર લક્ષ-
કરી ને હેમચંદ્રના પ્રાકૃત વ્યાકરણ નું ઘધારે અનુસરણ
કર્યું છે જે રૂપ પદ્મભાષાચન્દ્રિકા ને પ્રાકૃતરૂપાવતારનુ
વધારે શુદ્ધ લાગ્યું તે તેમાથી લીધું છે કયે ૨ ઠેકાણે
કયા ૨ વ્યાકરણો જુદા પડે છે તેનો મુકાબલો દરેક પાઠમા
કરી તફાવત તુલનામા દર્શાવ્યો છે સરસ્વામણીમા ચંદ્રનુ
પ્રાકૃત લક્ષણનો પણ ઉપયોગ કર્યો છે ઘરુચિના પ્રાકૃત
પ્રકાશમાથી પાઠમાલામા કઈ લેવામા આવ્યું મધી પણ
હેમચંદ્રાદિ કરતા તેમાં કેટલી ન્યૂનતા છે અને તેના કરતા
હેમચંદ્રાદિમાં કેટલો વધારો થયો છે તેની માત્ર સરસ્વામણ
કરી છે પાઠમાલામા ભાષાઓનો ક્રમ વ્યાકરણમાં દર્શા-
વેલ ભાષાઓના ક્રમ પ્રમાણેજ રાખવામા આવ્યો છે

છ ભાષામાં મુખ્ય ભાષા મહારાષ્ટ્રી પ્રાકૃત, તે પળ જૈનસ-
 હારાષ્ટ્રી પ્રાકૃત ને અનુસાર રૂપો આણવામાં આવ્યાં
 છે. પાઠમાલામાં પ્રથમ પ્રાકૃત ભાષાના સામાન્ય નિયમો
 ઉદાહરણ સહિત યોજી સામાન્ય નિયમાવલિ આપવામાં
 આવી છે. ત્યાર પછી ૨૧ પાઠોમાં પ્રાકૃત નામ અને ધાતુનાં
 રૂપાલ્પાનોની સિદ્ધિ દર્શાવી છે

તે પળ વિદ્યાર્થિનું મગજ કટાલી ન જાય અને ધીમે ૨
 કઠળ પ્રયોગો મરલ થતા રહેલાઈથી
 પાઠોના ક્રમની યોજના સમજી શકાય તેવાં ઉદ્દેશ ધ્યાનમાં
 રાખી એક પછી એક એમ વ્હડતે ક્રમે યોજવામાં આવ્યા
 છે એક પાઠ નામનો અને એક પાઠ ધાતુનો એમ ધારાફ-
 રતી નામ અને ધાતુનો વિચાર કરવામાં આવ્યો છે જેમકે
 પહેલા યોધપાઠમાં અકારાન્ત તથા આકારાન્ત પુલ્લિંગ
 નામો, યોધપાઠ ૩ આ મા ઇકારાન્ત, ઈકારાન્ત, ઉકારાન્ત
 તથા ઝકારાન્ત પુલ્લિંગના નામો, યોધપાઠ પાંચમામાં અકારા-
 નન્ત, ઇકારાન્ત તથા ઉકારાન્ત નપુસકલિંગના નામો,
 યોધપાઠ ૭ મા મા આકારાન્ત, ઇકારાન્ત, ઈકારાન્ત,
 ઉકારાન્ત, ઝકારાન્ત સ્ત્રીલિંગ નામો, યોધપાઠ ૯ મા માં
 અકારાન્ત ઓળે લિંગના નામો, યોધપાઠ ૧૧ મા મા અછન્ત
 ઓળે લિંગનાં નામો, યોધપાઠ ૧૩ મામાં અકારાન્ત સર્વ
 નામો, યોધપાઠ ૧૫ મામાં એતદ્, હદમ્ તથા અદસ્ સર્વનામો,
 યોધપાઠ ૧૭ મામાં મરયાવાચક શબ્દો, યોધપાઠ ૧૯ મામાં
 યુષ્મદ્ તથા અસ્મદ્ સર્વનામોનાં રૂપો અને યોધપાઠ ૨૧
 મામાં લિંગપરિવર્તન અને અવ્યયો દર્શાવવામાં આવ્યા છે

पाठ ४ यामा अकारान्त शिवाय ह्यरान्त भ्रातृभ्रानो वर्त-
 मानकाल, योधपाठ ८ यामा प्रेरकमेद तथा उपसर्गा, योध
 पाठ ८ यामा आज्ञार्थ तथा विपर्यय काल, योधपाठ १०
 यामा फेदलाक कृदन्तो, योधपाठ १० यामा भारकर्म, योध
 पाठ १२ यामा भुनक्तु तथा कर्मणि भूतकृदन्त योधपाठ
 १२ यामा भविष्यकाल, योधपाठ १८ यामा मर्त्यकालो
 माधारण ग्रन्थयो, योधपाठ २० यामा नद्धित अने योध
 पाठ २२ यामा सागरसमासाणि अरिशिष्टविहितो विचार
 दर्शावयामा आचो रे प्राकृत भाषामा श्रेयशब्दोक्तो तथा
 समर्थेन शय रे नेत्री फेदलाक योधपाठोमा देश्यशब्दा
 अने देश्य क्रियापदो यनायामां आचो रे आवधा योध
 पाठोर्था मलेन्दु ज्ञान अर्पण ररी न जायत हेतुर्था २२
 मा पाठमा एक गत्यकथा याजयामा आचो रे रुजेना या
 चनरी नीलेला नियमो ताजा सं घगरर उपस्थित रहे
 त्पारवाद विशेष नियम मिद्व प्राकृत गामना विशेष आदे
 शो आप्या रे न्यारपत्री फेदलाक गतु ने विशेष
 आदेशो वाय रे ते न्नीया रे आहिसुधीमा प्राकृत
 भाषाना नियमो समाप्त शय रे न्यारपटीपरिशिष्ट तरीके
 रीजी पाच भाषाओंता न् पाठो गोठया रे तेनापहेला
 पाठमा गौरभेनी भाषाना ग्यास नियमा उदाहरणसेहित
 दशाचो रे तेमजया पाठ २ यामा मागधी भाषा, योध
 पाठ २ यामा पैशाची अन चूलिका पैशाची, योधपाठ ४-५-
 ६ मा अपभ्रंश भाषाना ग्यास नियमा यनाया रे उत्त
 न् पाठोमा नयान वास्या ने पदने कुमारपाल-चरियमानी
 ते ते भाषा ने लगनी गायजा लट्ट याजयामा ओवी छे

૧૨૨ એકંદર ૨૮ યોધપાઠો હાથે ભાષાના છે દૂરેક યોધપાઠો
 મા આવી ગયેલા શબ્દોનો તથા ગાથા અને કથા
 મા આવેલા કઠિણ શબ્દોનો સમાવેશ શબ્દકો-
 પમા કરવામા આવ્યો છે તેનો સાથે અગ્રણ્ય તથા ધાતુ
 ઓનો પણ સમગ્ર કરવામા આવ્યો છે કાઈ એ ટેકાળે
 આગલા યોધપાઠમાં આવી ગયેલ શબ્દોનું વિદ્યાર્થીને વિસ્મ
 રણ ધરાનો સમય હોવાથી વાક્યરચનામા મુટકેલી થાય
 અને શબ્દ શોધવામા કાલક્ષેપ થાય તે ન થયા વામે બદલા
 માટે તે શબ્દો દેવદના શબ્દકોપમા ગોઠવવામા આવ્યા
 છે આથી વિદ્યાર્થીને જલ્દી શબ્દાર્થની ઉપસ્થિતિ થતા તે
 મહત્વથી વાક્યયોજના કરી શકે

પ્રથમ ૨૦ પાઠમા વિદ્યાર્થીને પ્રાકૃત ભાષાનો ગુજરાતી
 અનુવાદ અને ગુજરાતી ભાષાના પ્રાકૃત અનુ-
 વાદ કરના આવડે બદલા માટે ધને ભાષાના
 વાક્યો નવા તૈયાર કરી યોગ્યા છે તે તે યોધપાઠમા
 આવેલા નિયમને અનુસરીને જ વાક્ય રચના કરવાની હોવાથી
 સ્પર્ણ સ્વનત્રતાને અભાવે માત્રિલ્ય ગ્રંથ જેવી સર્વાંગસુદરતા
 વાક્ય રચનામા નહીં આવી શકી હોય બદલુજ નહીં
 પણ કોઈ ટેકાળે વાક્યોમા કૃત્રિમતા પણ કદાચ પ્રતીત
 થશે; પણ તેના માટે અન્ય ઉપાય ન હોવાથી તે ચલાવી
 લીધા વિના છુટકો નથી પાગલના ૩ યોધપાઠોમા તે
 હેમચંદ્રના કુમારપાલ ચરિયમાથી તૈયાર થયો લેવામા આ
 વ્યા છે અને તે સ્વનત્રપણે રચાઈલા છે બદલે તેમા ઉપરનો
 મગાલ ઉપસ્થિત યોગ્ય નથી

દૂરેક યોગ્યપાઠમા આપવામા આવેલા વાક્યો ધર્મી

પ્રા. ૦ ગુ. ૦ અનુવાદ

શકે તેટલાં સરલ ચનાવ્યાં છે છતાં શરૂ
આતના વિદ્યાર્થીને કદાચ કઠિણ લાગે
કે ન સમજાય તેથી તેની સરલતા માટે દરેક પાઠના પ્રાકૃ
ત વાક્યોનો ગુજરાતી અનુવાદ અને ગુજરાતી વાક્યોનો
પ્રાકૃત અનુવાદ કરી આપવામાં આવ્યો છે અને તે પાઠમાં
ન યોજતા અલાયદુ ધુમ્તકને છેડે રાખ્યું છે તે પટલામાં
કે વિદ્યાર્થી પોતાની બુદ્ધિથી યોગ્ય શકે તેટલો અનુવાદ કરી
લે અને તે આપેલા અનુવાદ સાથે સરખાવી લે જે ભાગ
ન સમજાય તેજ તેમાં જોડેને નક્કી કરી લે આ સ્થલે વિદ્યા-
ર્થીને પટલો સૂચના આપવા યોગ્ય ધારીએ છીએ કે વાક્યો
નુ ભાષાતર કરતી વખતે એકદમ પુસ્તકમાં આપેલ ભાષા
તર તરફ નજર ન દોડાવતાં પોતાની જાતે ભાષાતર કરી
ને પછીજ આપેલા ભાષાતર સાથે સરખામણી કરી શુદ્ધ
અશુદ્ધ તપાસી લેવું

આ પાઠમાલા આજથી ચૌદ વર્ષ પહેલા પ્રાકૃતમાર્ગોપદેશિકા
રૂપે બન્ધ માહિયામાં તૈયાર કરવામાં આવી હતી
ઉપમહાર
દગમ્યાન પદિત વેચરદાસ ઝોચરાજ તરફથી
એક પ્રાકૃત માર્ગોપદેશિકા છપાઈ ન્હાર પહો પટલે આ માર્ગોપ-
દેશિકા એમને ણમ રાખી મુકવામાં આવી ત્યારપછી સવત્
૧૯૮૦ ની સાલમાં ધીકાનેરના શ્રેષ્ઠ અગરચંદ્રજી મેરોદાનજી
ને તે કોપી ધતાવવામાં આવતા તેમણે તે પુસ્તકને છપા ભા
ષાની પાઠમાલા તરીકે યોજી આપવાની પ્રેરણા કરી તેથી
ઉક્ત માર્ગોપદેશિકાને પ્રાકૃત- પાઠમાલારૂપે ફેરવી ધણા
સુધારા વધારા સાથે તૈયાર કરી છે આજ કાલ સંસ્કૃતભાષાના
પેટે પ્રાકૃતભાષા યુનિવર્સિટીમાં દારાલ થઈ છે પણ સંસ્કૃત

करतां तेनु साहित्य ओहूँ होवाधी ते भाषाना विद्यार्थिओ
 पूरो लाभ लई शक्ता नथी छने तेथी जैनधर्मना प्राचीन
 तत्त्वोना अभ्यासथी तेओ धंचित रहे छे आ पाठमाला
 लोक भाषामां एटलामाटे तैयार करी छे के संस्कृत जाण-
 नारा तेमज न जाणनारा पण तेनो लाभ लई शके अंते
 पाठकवर्गने एटली भलामण आपबी उचित छे के आ पा-
 ठमाला थी पुरातनी भाषाओनो अभ्यास करी छाने
 लगती अर्द्धमागधी भाषामा रचाएल जैन आगमना तत्त्वोनु
 दोहन करी पोताना आत्माने छने समाजने तेनो लाभ
 आपे सुजेथु किं बहुना?

स १६८१ फाल्गुनवदी १ }

मुनि रत्नचन्द्र

तुलना.

—७७७७७७७७—

मानान्य नियमावलि—

प्राकृतप्रकाशमा स्वरधी पर अनादि असयुक्त न ना
 निन्य अने आदि असयुक्त न ना विकल्प गाने बदले सर्वत्र
 न नो ण कर्था ते अरन्धि प्रमाणे प्राकृतमा न ने स्थानेज
 नधी क, ख, ग, ज् इत्यादिना लोप र्ना शेष (अवशिष्टे)
 रहेता अर्णनो अर्णधी पर होयतो लघुप्रपक्षवालो यथाय
 ते ॥ नियमनो वररचिना प्राकृतप्रकाशमा अभाव जणाय
 ने ॥ उपरधी निद्र थाय ते के जेन महाराष्ट्री प्राकृतमा
 आरा प्रयोगो रुद्ध वयेला होया गी हेमचन्द्रे पोताना व्याकरण
 मा आ नियमो टाउल कर्था ह्यो उपरि लोप कगटतद
 पपसाम् ॥३१॥ ॥ सत्रमा इ, श्, क् (जिह्वामूलीय), तथा ए
 (उपध्मानीय) गणाया नधी स्वरधी पर अनादि असयुक्त
 फ् ना सू तथा ह् आश ने बदलेमात्र भ् आदेश कर्था छे
 जेमके— मेनालिआ (शेफालिका), मभरी (शफरी), ममल
 (सफलम्), परन्तु मेनालिआ, मभरी, सफल आप्या नधी
 यजन पर उता इ, श्, ण् तथा न ना अनुस्वारने बदले
 यजन पर उता न तथा न् ना अनुस्वार उपरात म कर्था छे
 जेमके— विमो, विमो (विन्ध्य), वचणीअ, वम्पणीअ
 (वज्रणीयम्), स्प ना फ् आनेछ उपरात कचित् सि आदे-
 श थाय ते एम कत्तु छे जेमके— पाटिसिद्धी (प्रतिस्पद्धी)
 हेमचन्द्र पाटिसिद्धी तथा पडिसिद्धीने प्रतिसिद्धि शब्द धी
 सिद्ध करे ते मनु आदिमा तनो द कर्था छे, परन्तु हेमचन्द्रनु
 एयु कहेयु ते के ते तो शोरसेनी तथा मागधीमा थाय छे,

પ્રાકૃતમા તેમ કરવું ઉચિત નથી પ્રાકૃતપ્રકાશમા નીચે આપેલા સામાન્યનિયમો જણાવ્યા નથી:—

૧, ૨, ૩, ૪, ૫ ૦, ૧૩, ૧૫ (સ), ૨૨, ૨૩, ૨૫, ૨૬, ૨૮ (અતર્ગત રૂ=ચ, રૂ=ઘ (વિકલ્પે), ૩૬ અતર્ગત લીર્ણથી પર હોય તો, અનુસ્વારથી પર હોય તો, ૩૯ અન્તર્ગત ત્વ=ચ, ૫૩=ચ, ઙ=જ, ઘ્વ=ઙ, હ્વ=મ, (વિકલ્પે), ૬૦=મ્ (વિકલ્પે), ૪૦, ૪૪, ૪૬

પદ્ધતિપાચન્દ્રિકામા શ્યશ્વત્સપ્સામનિશ્ચલે ॥ ૧૪ ૧૨૬ ॥ ૧ સૂત્રની શૃત્તિમા હસ્વથી પર હોવાનું લક્ષ્મીધરે જણાવ્યું નથી નિયમ ૩૦ મામાં ઙ્મના પ્ ને ચડાવે શ નો પ્ જણાવ્યો છે નિયમ ૩૧ મામાં મ્, ણ, સ્, હ, લ, ક્ષ, ના ણ્ ડપરાત ત્સ નો ણ્ જણાવવાનો રહી ગયો છે ૧મ ધારીને લક્ષ્મીધરે જણાવ્યો છે પરન્તુ ય્યોત્સ્ના શબ્દના મયુક્ત ત્સ માના ડર્ધ્ય ત નો નિયમ ૩૨ મા થી લોપ થાય છે, અને પત્રી જે સ્ ડોપ રહે છે, તેનો ણ્ થાય છે, ણ્ડલે ત્સ જણાવવાની જરૂર નથી, નિયમ ૩૬ મામાં અનુસ્વારથી પર હોય તો પ્ણ હોય તથા આદેશના દિત્થ નો નિપેધ કર્યો છે, પરન્તુ લીર્ણ ॥ ૧૪૮ ॥ ૧ સૂત્રમા અનુસ્વારનો નિપેધ કર્યો નથી, નિયમ ૪૩ માથી સિદ્ધ થતા તણુથી, લહુથી, ગમ્થી, યહુથી, પુહુથી તથા મહુથી શબ્દમાના યોને ચડાવે લક્ષ્મીધરે કર્યો છે નીચે આપેલા સામાન્ય નિયમો જણાવ્યા નથી (જો કે ત્રિવિક્રમના પ્રાકૃત વ્યાકરણમાં આપેલા છે) ૧૩ અન્તર્ગત નિર્ ના ડ નો નિપેધ લીર્ણ થાય છે, ૧૪ અતર્ગત ણનો ણ અને ઓ નો ઓ થાય છે, ૪૪ અતર્ગત પ્રાકૃત શરત્ તથા તરણિ શબ્દ પ્રાકૃતમા પુલ્લિંગમાં ડપરાય છે

પ્રાકૃતરૂપાવતારમા નીચે આપેલા સામાન્ય નિયમો જણા
વ્યા નથી —

૧૧, ૧૩ અર્નગત નિર્ ના ફના નિત્ય દોઢ ધાયછે, ૧૫ (સ્વ)
૨૩ અર્નગત સ્વ છે પર જેને વ્યા અન્તર્, નિર્ અને દુર્
પદલાના અત્ય વ્યજનના લોપ નથી થતો, ૨૫, ૨૮ અર્નગત
દ્=ડ, ઢ્=લ (પ્રાય) ફ= મ્, તથા જ (પ્રાય), ર્=રૂ, ર્=રૂ
(વિકલ્પે), ૩૬ અર્નગત ત્=ચ્, ષ્=ચ્, ઢ્=જ્, ધ્=ક્,
ક્મ તથા ટમ=પ્, હ્=મ્ (વિકલ્પે), ગમ્=મ્, (વિકલ્પે) ફ્=લ્
૪૦, ૪૫

ધોરપાઠ ૧ ના—

ચળ પાતાના પ્રાકૃતલક્ષણ નામના વ્યાકરણમા
પ્ર૦૧૦ મા જિણે રૂપ વધાર આપે છે, પરન્તુ પ૦ ૫૦ મા
જિણતા, જિગામ્, જિગાડ, જિગાહિ, જિણેહિ પદલા રૂપો
આપવામા આવ્યા નથી, અને પ૦ ૬૦ મા જિગાહ તથા જિ-
ણાહ રૂપો વધારે આપવામા આવ્યા ં વરુચિ પોતાના
પ્રાકૃતપ્રકાશમા તૃ૦ ૧૦ મા જિણેણ, તૃ૦ ૫૦ મા જિણેહિ,
જિણેહિ, પ૦ ૧૦ મા જિણતા, જિગાહિન્તો, પ૦ ૬૦ મા જિણતો
જિગામ્, જિગાડ, જિગાહ, જિણેહિ, પ૦ ૬૦ મા જિણાણ,
મ૦ ૬૦ મા જિણેસુ, મ૦ ૧૦ મા જિણો, જિણા, પદલા રૂપો
આપતા નથી લક્ષ્મીચર પોતાનો પદ્મભાષાચન્દ્રિકામા
સ૦ ૧૦ જિણા રૂપ આપતા નથી સિંહરાજ પોતાના પ્રાકૃત
રૂપાવતારમા સ૦ ૧ મા જિણા આપતા નથી પ્રાકૃતશબ્દ
રૂપાવતિ મા સ૦ ૧૦ મા જિણા નથી
ધોરપાઠ ૨ નો—

પ્રાકૃતલક્ષણમા ગચ્ડપ, ગચ્ડન્તે, ગચ્છિરે, ગચ્છસે

ગચ્છિમા, ગચ્છિમુ, ગચ્છિમ, ણ્ડલા રૂપો આપવામા આવ્યા
 નથી. ગચ્છિત્થા ને ઘડલે ગચ્છિત્થ છે ॥ પક્ષવાલા રૂપો
 નથી પ્રાકૃતપ્રકાશમા પ્ર૦ ઘ૦ મા ગચ્છન્તે, ગચ્છરે ણ્ડલા
 રૂપો આપવામા આવ્યા નથી પઙ્ખાપાચન્દ્રિકામા પ્ર૦ ઘ૦
 મા ગચ્છરે ને ઘડલે ગચ્છરૂપ આપ્યુ છે ૩૦ ૯૦ ગચ્છિમિ
 રૂપ ઘડારે છે. પ્રાકૃતરૂપાવતારમા પ્ર૦ ઘ૦ મા ગચ્છરે ને
 ઘડલે ગચ્છરૂપ આપ્યુ છે

બોધપાઠ ૩ જો—

પ્રાકૃતલક્ષણમા પ્ર૦ ૨૦ મા ઇમ્મ, ઇસઓ ને ઘડલે
 ઇસીડ, ઇસીઓ રૂપો આપ્યા છે ટિ૦ ઘ૦ મા ઇસીડ, ઇસી
 ઓ રૂપો ઘડારે આપ્યા છે તૃ૦ ઘ૦ મા ઇસીઈ નથી ૫૦
 ઘ૦ મા ઇમિત્તો, ઇસીઓ, ઇમીડ રૂપો આપવામા આવ્યા
 નથી મ૦ ઘ૦ મા ઇમ્મ, ઇસઓ ને ઘડલે ઇસીડ, ઇસીઓ
 રૂપો આપ્યા છે પ્રાકૃતપ્રકાશમા પ્ર૦ ઘ૦ મા ઇસડ, ઇસી
 રૂપો નથી અને ઇમઓ ને ઘડલે ઇમીઓ રૂપ છે ટિ૦ ઘ૦
 મા ઇસી રૂપ નથી તૃ૦ ઘ૦ મા ઇસીઈ ઇમીઈ રૂપો નથી સ૦
 ૨૦ મા ઇસીસુ રૂપ નથી ૫૦ ૯૦ ઘ૦ તથા ૫૦ ઘ૦ ના રૂપો
 આપવામા આવ્યા નથી મિદ્ધહેમમા તૃ૦ ઘ૦ મા ઇસીઈ,
 ઇસીઈ તથા ગુરુઈ, ગુરુઈ રૂપો આપવામા આવ્યા નથી
 અને ૫૦ ૯૦ મા ઇસિત્તો, ગુરુત્તો તથા ૫૦ ઘ૦ ઇસિત્તો,
 ઇમીડ, ગુરુત્તો રૂપો આપવામા આવ્યા નથી પ્રાકૃતરૂપાવ
 તારમા મ૦ ઘ૦ મા ઇમ્મ તથા ઇસઓ રૂપો નથી પ્રાકૃત-
 શબ્દરૂપાવતારમા ૫૦ ૯૦ ઘ૦ મા ઇસિત્તો તથા ગુરુત્તો
 નથી અને સ૦ ઘ૦ મા ગુરુવો, ગુરુત્તો રૂપો ૨૦

બોધપાઠ ૪ જો—

प्राकृतप्रकाशमा रूपो आपयामा आत्था नथी

वायपाठ ५ गो—

प्राकृतलक्षणमा प्र० तथा छि००० मा अच्छि तथा भणु
रूप वधार ३ प्राकृतप्रकाशमा प्र० व० मा नेत्ताणि, नेत्ताइ
नेत्ताई, अन्नीणि, अन्नीइ, अच्छीई यणणि, भणुइ, धणुई
रूपो नथी परन्तु नेत्ताइ, अच्छीइ धणुइ रूपो ३ पइ
भाषाचन्द्रिकामा प्र० तथा छि००० मा अन्ति तथा धणु रूप
वधार ३ प्राकृतरूपावतारमा स० ०० मा नेत्तो रूप वधार
३ भाषाचन्द्रिकामा प्र००० मा अच्छि तथा धणु रूप नथी
वायपाठ ६ टो—

प्राकृतलक्षण तथा प्राकृतप्रकाशमा अ तथा आ आदेश
नथा कयो, प्राकृतरूपावतार तथा भाषाचन्द्रिकामा पाठांइ,
कारांइ रूपो नथी

वायपाठ ७ मा—

प्राकृतलक्षणमा प० प० मा माला माला रूप
वधार छे प्राकृतप्रकाशमा छि० ३० मा माला, बुद्धी प्र०
तथा छि० व० मा वाणीया वाणी, त० ०० मा मालाअ
त० व० मा मालाहि, मालाहि बुद्धीहि, बुद्धीहि रूप नथी
मिद्धहेममा प० ०० तथा व० मा मालतो, बुद्धितो रूप
नथी पइ भाषाचन्द्रिकामा स० ०० मा मालो रूप वधार
छे प्राकृतशब्दरूपावलिमा त० ०० मा बुद्धिणारूप वधार
३ अने बुद्धीअ, बुद्धीइ, बुद्धीआ, बुद्धीए, प० ०० तथा
व० मा बुद्धितो, स० ०० मा बुद्धि रूपो नथी

बोधपाठ ८ मो—

प्राकृतप्रकाशमा गच्छइ, गच्छामु, गच्छिमु गच्छे

જસુ, ગચ્છેજહિ, ગચ્છેજે, ગચ્છ, રૂપા નથી સિદ્ધહેમમા
 ૩૦ ૧૦ હસસુ, હસિસુ, ગચ્છમો, ગચ્છિમો રૂપો નથી
 પદ્મભાષાચન્દ્રિકામા ૩૦ ૧૦ તથા ૩૦ ના રૂપો આપ્યા નથી
 પ્રાકૃતરૂપાવતારમા સિંહરાજ પોતાની વૃત્તિમા કહે છે કે
 ૩૦ ૧૦ ના સુ પ્રત્યય પહેલા અકારના આકાર તથા ટકાર
 ન કરવા, પરન્તુ ૩૦ ઘ૦ ના મા પ્રત્યયના સાદ્વચર્યા સુ
 પણ ઘટ્ટવચનનોજ લેયો

શાખા ૬ મા—

પ્રાકૃતપ્રકાશમા પ્ર૦ ૧૦મા કૃત્તા રૂપ નથી અને સ૦
 ૧૦ નુ રૂપ જ આપ્યું નથી સિદ્ધહેમમા સ૦ ૧૦મા કૃત્તારા
 રૂપ નથી પદ્મભાષાચન્દ્રિકામા સ૦ ૧૦મા કૃત્તારા રૂપ
 નથી, અને વિચારે વિચર રૂપા વચારે છે પ્રાકૃતરૂપાવતારમા
 સ૦ ૧૦મા કૃત્તારા ને વડલે કૃત્તા રૂપ છે અને વિચારા રૂપ
 વધારે છે પ્રાકૃતશબ્દરૂપાવલિમા સ૦ ૧૦મા કૃત્તારા રૂપ
 નથી

શોધપાઠ ૧ મા—

પ્રાકૃતપ્રકાશમા તુઆણ, તુઆણ ઇઅ પ્રત્યયા નથી
 સિદ્ધહેમમા ઇઅ પ્રત્યય નથી પદ્મભાષાચન્દ્રિકામા પ્રત્યયોજ
 આપ્યા નથી પ્રાકૃતરૂપાવતારમા ઇઅ પ્રત્યય નથી

શાખા ૭ મા—

પ્રાકૃતપ્રકાશમા સ૦ ૧૦મા રાઝ વધાર છે સ૦ ઘ૦
 રાઝો, પ્ર૦ તથા ટિ૦ ઘ૦મા રાઝો વ૦ ઘ૦મા રાઝ
 વિગેરે, સ૦ ઘ૦માં રાઝિસુ, તૃ૦ ૧૦માં અપ્પણિઆ, અપ્પ
 ણહઆ રૂપો નથી સિદ્ધહેમમા સ૦ ૧૦મા રાઝ રૂપ નથી
 અને રાઝ રૂપ ૧૦માં વાચને ૧૦મા કાણુ છે ૪૬

चन्द्रिकामा प० तथा प० ए० मा राधाणाणो, राधाणो
 रूपा वगार ॐ प० ए० मा अप्पणो ने बदले अप्पाणा रूप
 ॐ प्राकृतरूपावनारमा प० ए० मा अप्पणा ने बदले अ
 प्पाणा रूप ॐ माणावदेशिकामा प० ए० मा राअणा ने बदले
 राआणो ॐ

वाचपाठ १४ मा—

प्राकृतप्रकाशमा वर आदेश नथी आप्या

वाचपाठ १५ मा—

प्राकृतप्रकाशमा तद् शब्दने प्र० ए० मा विभक्ति सहित
 सो आदेश नित्य कथा न गटले स रूप तथा पडभापा
 चन्द्रिकामा तद् शब्दने प्र० ए० मा विभक्ति सहित स आ
 न्त नथी कथो प्राकृतरूपावनारमा सद् शब्दना म० ए०
 मा सने रूप उगार ॐ

वाचपाठ १६ मा—

प्राकृतप्रकाशमा मी न प्रत्यया तथा अहंसि रूप
 आप्या नथी पडभापाचन्द्रिकामा मी, ही, हीअ ने बदले
 मि, हि, हिअ प्रत्ययो ॐ प्राकृतरूपावनारमा मा ने
 बदले मीअ प्रत्यय ॐ

वाचपाठ १७ मा—

प्राकृतप्रकाशमा मे, मि आदेशो मात्र तद् शब्दने ज
 कर्मा ॐ, एतद् नथी इट शब्दने कर्मा नथी एतद् शब्दना
 प्र० ए० मा इण इणमा रूपो नथी आप्या प्राकृतरूपाव
 तारमा एतद् शब्दना तृ० ए० मा एण रूप नथी

वाचपाठ १८ मा—

प्राकृतप्रकाशमा मोच्छ, मोच्छ, उच्छ भेच्छ आदेशो

જણાવ્યા નથી પદ્ધત્તિપાચન્દ્રિકામા ઉ૦ ૧૦ મા સ્ત્ર ને વદલે
 હિસ્ત પ્રત્યય આપ્યો કે પ્રાકૃતરૂપાવતારમા ઉ૦ ૧૦ મા
 કાઠ ને વદલે કાઠરૂપ ને

ચોવપાઠ ૧૭ મા—

પ્રાકૃતપ્રકાશમા ત્રિશબ્દનો તૃ૦ પછી ત્રી ને વદલે તિ
 આદેશ કર્યો કે દોણિ ને વદલે દોણિ આદેશ કર્યા છે વે,
 વેણિ, દુણિ, ઘિણિ આદેશો જણાવ્યા નથી પ્ર૦ ઘ૦ મા
 ચડો આદેશ નથી, કારણ કે નિત્ય દીર્ઘ કર્યો છે પદ્ધત્તિ-
 પાચન્દ્રિકામા વેણિ ને વદલે વેણિ આદેશ કર્યો છે
 અને આગલના રૂપોમા ષણ વે ને વદલે વે રાચ્યો કે ત્રિ
 શબ્દનો તૃ૦ પછી ત્રી ને વદલે તિ આદેશ કર્યા છે પ્રાકૃત
 રૂપાવતારમા છિ શબ્દના પ્ર૦ ઘ૦ મા વે ને વદલે વુ આદેશ
 કર્યો છે, અને આગલના રૂપોમા ષણ વે ને વદલે વુ રાચ્યો
 કે

ચોવપાઠ ૧૮ મા—

પ્રાકૃતપ્રકાશ, સિદ્ધહેમ, પદ્ધત્તિપાચન્દ્રિકા, પ્રાકૃત
 રૂપાવતારમા સમાન પ્રત્યયો હોવાથી કાઠનો ગાજેવુ નથી
 ચોવપાઠ ૧૯ મા—

પ્રાકૃતલક્ષણમા એકદમ યાદા રૂપા કે, અને પ્રાકૃત
 પ્રકાશમા ષણ યોડા રૂપો કે ૧ ઘનાવી આપે કે કે અસ
 લમા ધોડા રૂપો હતાં, પરન્તુ પાછલથી વગેલા સિદ્ધહેમમા
 યુષ્મદ્ શબ્દના પ્ર૦ ઘ૦ મા તુઝ્મ, છિ૦ ય૦ મા તુઝ્મ, તુમ્, તૃ૦
 ઘ૦ મા ઝમેરિ રૂપો નથી પદ્ધત્તિપાચન્દ્રિકામા યુષ્મદ્
 શબ્દના તૃ૦ ઘ૦ મા તિ ને વદલે સર્વત્ર તિ છે, ય૦ ૧૦ મા
 તહિન્તો ને વદલે તુહિન્તો આદેશ છે, ય૦ ઘ૦ મા તુને વદલે

ત્યા આદેશ ૩, મં ૧૦ મા તુય, તુમ, તુહ, તુમ્, તુમ્
 તુજ્ઞ આદેશો નથી જગ્યાગ્યા અસ્મદ્ શબ્દના તં ૦ ઘં મ
 અમેદિ, અમેદિ, અમ્હાન્, અમ્હાન્ રૂપો વધારે છે
 મં ૧૦ મા અમે, મમે રૂપા વધારે છે, અને અમ્હસ્મિ
 અમ્હસ્મિ, અમ્હન્, મમસ્મિ, મમન્, મમન્ રૂપો નથી
 કૃતરૂપાવતારમા યુષ્મદ્ શબ્દના તં ૦ ઘં મા તિ ને ધટ
 મર્ધન હિં ૩, ૫૦ ૧૦ મા તદને ધટલે તુહ આદેશ છે, ૫
 તવા સં મા તાપ ગ્યય લગાડીને ત્રીલિંગનાં ઘણું રૂપો કા
 છે, મં ૧૦ મા તુવે ઇત્યાદિ રૂપો વધારે છે અસ્મદ્ શબ્દ
 મં ૧૦ મા મમે અમે રૂપો વધારે છે

ગોષ્ઠ ૨ મો—

પ્રાકૃતપ્રકાશમા હમા પ્રત્યય નથી, હત્ત ને ધટલે હન્ત
 પ્રત્યય છે, મા પ્રત્યય વધારે છે, હર, મળ પ્રત્યયો નથી
 પરિમાણ અર્થમા કિં (હદ શ-ટ જગ્યાગ્યા નથી) વિગેરે,
 શબ્દોને ગતિઅ, ગદ્દ કે જ પ્રત્યયો લાગે છે પાસીના ત
 દ્વિત પ્રત્યયા જગ્યાગ્યા નથી મિદ્રામમા હતિલ ને ધટલે
 ગતિલ પ્રત્યય છે, પર તવા રાઅ શબ્દને અનુશ્રમે કા તથા
 હક પ્રત્યય લગાડ્યા છે, ઓને ધટલે દો પ્રત્યય છે પદ્ધતિ
 ચત્રિકામાં હત્ત ને ધટલે હન્ત પ્રત્યય છે અને મા પ્રત્યય
 રાગે છે, ઓને ધટલે દો પ્રત્યય છે મિઅ ને ધટલે સિઅ
 પ્રત્યય ને નવહો, નવહો આદેશો નથી પ્રાકૃતરૂપાવતારમા
 મા પ્રત્યય વધારે છે અણુમા પારિક્ષ, રાદ્ધ વિગેરે આદેશો
 નથી, તુમ્હચઅ, અમેચઅ, આન્દેશો નથી, સપ્રગિઓ પદિઓ,
 અપ્પણઅ આન્દેશો નથી, નક્કસિ વિગેર આન્દેશો નથી આવ
 અર્થમા શ્લ, ઝહ પ્રત્યયો નથી, નવહો, ધવહો ઉપરિહો

આદેશો નથી, મોસાલિઓ આદેશ નથી, વિજ્ઞુલા, પત્તલ,
પીચલ, અન્ધલો આદેશો નથી

ગથપાઠ ૨૧ મો—

પ્રાકૃતપ્રકાશમા પુલ્લિંગમા વપરાતા નકારાન્તં તથા
સકારાન્ત શબ્દોમાંથી ડિગ્સ્ તથા નભસ્ શબ્દ સાથે
દામન શબ્દને ઘડ્યો નથી પુલ્લિંગમા વપરાતા પ્રાઘૃપ્ તથા
શરત્ સાથે તરણિ શબ્દને ગણાવ્યો નથી પુલ્લિંગમા વિકલ્પે
વપરાતા અક્ષિ પર્યાય તથા વચ્ચન આદિ શબ્દોનો પણ ઉલ્લેખ
કર્યો નથી સ્ત્રીલિંગમા વિકલ્પે વપરાતા ઇમાન્ત શબ્દોનો
ઉલ્લેખ કર્યો નથી, અને અક્ષલિ આદિ શબ્દોમાંથી પૃષ્ઠ
પ્રક્ત તથા અક્ષિ ઇ ઇગ્ણ શબ્દો જ ગણાવ્યા છે નિશ્ચય,
વિતર્ક, સંભાવન તથા વિસ્મયના અર્થમા વપરાતા દુ ને ઘડલે
દુ તથા દુ ને ઘડલે નરુ અવ્યયો જણાવ્યા છે સૂચના
આદિ અર્થમા વપરાતા અન્યોને ઘડલે અવ્યા અવ્યય જણા-
વ્યો છે અને સંભાવનના અર્થમા અઙ ને ઘડલે પણ સંભાવના
અર્થમા અઙ તથા વલે અવ્યયો જણાવ્યા છે ઇવ અર્થમા
વપરાતા મિવ ને ઘડલે મિમિવ અવ્યય જણાવ્યો છે સંભાવના,
રતિકલ્પ તથા આલેપના અર્થમા વપરાતા હરે ને ઘડલે
હિર અવ્યય જણાવ્યા છે કુત્સાના અર્થમા સ્ તથા ગ્રામ-
ગ્રગના અર્થમા અજ્ઞ અવ્યયો વિદોષ જણાવ્યા છે પ્રાકૃત-
પ્રકાશમા નીચેના નિયમો જણાવ્યા નથી:—

૧, ૨, ૪, ૬, ૮,

પદ્ધતિપાચન્દ્રિકામા પુલ્લિંગમા વપરાતા પ્રાઘૃપ્, શરત્
તથા તરણિ શબ્દોનો ઉલ્લેખ કર્યો નથી નપુંસક લિંગમાં
વિકલ્પે વપરાતા ગુણ આદિ શબ્દોમા વળ્ શબ્દ વધારે

જણાવ્યો છે નિયમ ૨ જામાં જણાવેલા ઝ ને બદલે ડ આ
 દેશ કર્યો છે ષઙ્ભાષાચન્દ્રિકામાં નીચેનો નિયમ જણાવ્યો
 નથી —

૧૧

પ્રાકૃતરૂપાવતારમાં પુલ્હિંગમાં ઘપરાતા પ્રાઘૃપ્ તથા શર
 ત્ સાથે નરણિ ણદ ગણાવ્યો નથી પુલ્હિંગમાં વિકલ્પે ઘપ
 રાતા અક્ષિ પર્યાય તંગ ઘચન આદિ શબ્દોનો પણ ઉલ્લેખ
 કર્યો નથી જ્ઞાનન્તર્યના અર્થમાં ણચરિને બદલે ણચરિઞ્
 જણાવ્યો છે પ્રાકૃતરૂપાવતારમાં નીચેના નિયમો જણાવ્યા
 નથી—

૨, ૬

આદેશાવાલિ (શદ)

પ્રાકૃતમકાશમાં શરત્ શબ્દના સરઞ આદેશને બદલે
 સરદ આદેશ કર્યો છે નૂપુર શબ્દમાં ઝ ના ઙ તથા ઞ વિ
 કલ્પ આદેશને બદલે માત્ર ઞ આદેશ નિત્ય કર્યો છે લૂત
 છૂત્ત હલિ ॥૧૧૩૩॥ ઞ સૂત્રમાં સ્તૂત્ત શબ્દ ગણાવ્યો નથી
 શીકર શબ્દમાં ક્ ના ખ તથા ફ વિકલ્પ આદેશને બદલે
 માત્ર મ આદેશ નિત્ય કર્યો છે હેમચન્દ્રના પ્રત્યાદી હઃ
 ॥૮૧૧૨૦૬॥ ઞ સૂત્રમાં ગણાવેલા શબ્દોમાંથી પ્રતિસરચેત
 મપતાકાસ્ટ હ ॥૨૧૮૧૫ સૂત્રમાં માત્ર ઞગ શબ્દોજ ગણાવ્યા
 છે ગર્મિતેશ ॥૨૧૧૦૧ સૂત્રમાં અતિમુક્તક શબ્દ ગણાવ્યો
 નથી દોલાદળદશનેષુ હ ॥૨૧૩૬॥ ઞ સૂત્રમાં દૃષ્ટ, દગ્ધ,
 દળદ, દર, દાર, દમ્ભ, દર્મ, કદન તથા દોલદ શબ્દો
 ગણાવ્યા નથી તેમજ વિકલ્પ આદેશને બદલે નિત્ય આ
 દેશ કર્યો છે વસતિભરતપોર્હ ॥૨૧૧૧ સૂત્રમાં વિનસ્તિ/

कातर तथा मातुलिंग शब्दो गणाव्या नथी. उत्तरीयानीय-
 योज्ञो वा ॥२।१७। ए सूत्रमां तीय तथा कृद्य प्रत्ययोगणाव्या
 नथी. प्रयमशिथिलनिपवेषु ढः ॥२।२८। ए सूत्रमां मेथि
 तथा शिथिर शब्दो गणाव्या नथी परुपपरिघपरिखास्तु फः
 ॥२।३६। ए सूत्रमा पारिभट्ट शब्द गणाव्यो नथी. लाहले
 ण. ॥२।४०। ए सूत्रमां लाङ्गल तथा लाङ्गूल शब्द गणाव्या
 नथी बली ण आदेश विकल्पने बदले नित्य कर्पो छे पट्ट-
 शावकसप्तपर्णानां छ ॥२।४१। ए सूत्रमां शमी तथा सुधा
 शब्द गणाव्या नथी गर्दभसमर्दवितटिविच्छद्विषु र्दस्य
 ॥२।२६। ए सूत्रमा विच्छर्द, कपर्द, मर्दित शब्दो गणाव्या
 नथी, अने गर्दभ शब्दमा ड आदेश विकल्पने बदले नित्य
 कर्पो छे भिन्दिपाले ण्ड. ॥३।४५। ए सूत्रमां कन्दरिका
 शब्द गणाव्यो नथी. कमस्य ॥३।४६। ए सूत्रमां डम् जोडा-
 णर गणाव्यो नथी स्नेहे वा ॥३।६४। ए सूत्रमां अग्नि
 शब्द गणाव्यो नथी कालाचसे यस्य वा ॥४।३। ए सूत्रमां
 किमलय तथा हृदय शब्द गणाव्या नथी भाजने जस्य
 ॥४।४। ए सूत्रमां दनुज तथा राजकुल शब्द गणाव्या नथी.
 हेमचद्रना वेमाञ्जल्याया स्त्रियाम् ॥८।१।३५। ए सूत्रमा
 गणावेला शब्दोमा थी वृष्टाक्षिप्रश्ना स्त्रिया वा ॥४।२०। ए
 सूत्रथी मात्र व्रण शब्दोज गणाव्या छे अत् पथिहरिद्रा
 वृथिरोषु ॥१।१३। ए सूत्रमा प्रतिश्रुत्, मूपिक तथा विभी
 तक शब्द गणाव्या नथी ओनोऽष्टा प्रकोष्ठे कस्य वः ॥१।
 ४०। ए सूत्रमा अन्योन्य, आतोद्य, शिरोवेदना मलोहर
 तथा सरोरुह शब्द गणाव्या नथी ओपोऽरण्ये ॥१।४। ए
 सूत्रमा जलावु शब्द गणाव्यो नथी सदा आदि शब्दोमा

આ નો ઇ ચિહ્નપે થાય છે, તેમા તદા તંથા યદા યન્દો વિ
 શેષ ગણાયા છે, જે હેમચન્દ્રે ક્રિયાદિ કરી ઝોડી દીધા છે,
 પ્રાકૃતપ્રકાશકાર વૃથ્ચિક શબ્દને ઝનો ઇ, ઝનો ઇઃ તથા
 ઇનો ડ ગ્ગા આદેશ કરી વિચ્છ્રુઅ તરીકે સિદ્ધ કર્યો છે,
 ડ્યારે હેમચન્દ્રે તેને વિચ્છ્રુઅ તથા વિચ્છ્રિઅ તરીકે સિદ્ધ
 કર્યો છે પ્રાકૃતપ્રકાશકાર મયૂરને મોર, દાગામિને દાગિ,
 તથા દગિ, ચાદુને ચાદુ તથા ચદુ, સૂર્યને સૂર, ઘેરાવનને ઘરાવળ
 આદેશ કર્યો છે, તે સરવમા હેમચન્દ્ર કહે છે કે મોર, યા
 ધામિ તથા દધામિ ચાદુ તથા ચદુ સૂર ઘેરાવળ ંગદ્ગોજ સસ્ક્રૂ
 છે, અને તે ધાજા નિયમોધો સિદ્ધ થઈ જાય છે, અને માટે
 મનઃ આદેશ કરવાની જરૂર નથી ચરુચિ અકોલશબ્દ
 ને, હેમચન્દ્રે અકોલ શબ્દને અને ત્રિવિધમે અકોલ શબ્દને
 અકોલ આદેશ કર્યો છે, પરન્તુ મસ્યુતમા થળે શબ્દો એક
 જ અર્થમા વપરાય છે ચરુચિ પરિદા શબ્દને ફલદા
 આદેશ નિત્ય કથા છે, પરન્તુ હેમચન્દ્રે ફલદા તથા ફલિદા
 એમ બિન્નપે કર્યો છે ચરુચિ ડ્યારે દિવસ શબ્દના આદેશ
 તરીકે દિઅલો તથા દિઅમા જણાવે છે, ડ્યારે હેમચન્દ્ર
 દિવલો તથા દિવસો જણાવે છે ચરુચિ આમ્ર તથા તામ્ર
 શબ્દને અમ્ર તથા તમ્ર આદેશ કરે છે ડ્યારે હેમચન્દ્ર
 અમ્ર તથા તમ્ર આદેશ કરે છે ચરુચિ એમ કહે છે કે
 ઉત્સુક તથા ઉત્મય શબ્દમા ત્સ્ નો ડુ નથી થનો, ડ્યારે
 હેમચન્દ્ર કહે છે કે ત્સ્ નો ડુ ચિહ્નપે થાય છે ચરુચિ
 પ્રમાણે ઉત્સુઓ તથા ઉત્સયો હેમચન્દ્ર પ્રમાણે ઉચ્છુઓ
 ડુસુઓ તથા ડુન્ડવો, ડુસયો પ્રાકૃતપ્રકાશમા સિદ્ધ હેમના
 નીચેના સર્થો જણાયા નથી —

- (१) क्षुधो हा ॥८१॥१७।
 (२) आयुरप्समसो वा ॥८१॥२०।
 (३) ककुभो हः ॥८१॥२१।
 (४) धनुषो वा ॥८१॥२२।
 (५) ओत्पद्ये ॥८१॥२३।
 (६) इदुतौ घृष्टिघृष्टपृथग्भृष्टम् ॥८१॥२४।
 (७) प्रयो वैन् ॥८१॥२५।
 (८) रुदिते दिनाण्ण ॥८१॥२६।
 (९) स्वमनीष्यो वा ॥८१॥२७।
 (१०) नभे वा ॥८१॥२८।
 (११) एत पर्यन्ते ॥८१॥२९।
 (१२) आश्रये ॥८१॥३०।
 (१३) अतो रिआरगिज्जम् ॥८१॥३१।

पहमापाचन्द्रिकामा मिद्वदमर्गम्

नथी (जोके त्रिविक्रमना प्राकृतम्)

- (१) एच्छयादी ॥८१॥३२।
 (२) इयामाकेम ॥८१॥३३।
 (३) उदोद्वात्रे ॥८१॥३४।
 (४) आदृते दि ॥८१॥३५।
 (५) वा कदले ॥८१॥३६।
 (६) यमुनाचामुण्डा

गोमा

ओहर

र्वि वा

वसुआ

गतुना

धदले

गदेशने

कयो

- (७) अकोटे ह्य ॥८१॥३७।

- (८) गर्भितातिमु

- (९) पष्ट्या ल

(१०) घने वा ॥८१॥७॥

(११) हन्त्री ह्वा ॥८१॥८॥

(१२) अनमोठातैलस्य डे ह्वा ॥८१॥९॥

(१३) र्वादे म ॥८१॥१०॥

(१४) प्याडय ॥८१॥११॥

(१५) घनतद ॥८१॥१२॥

पह्मापाचन्द्रिकामा मिद्वहेम करता नीनेना सूत्रो वि

शेष आपेलां छे.—

(१) निम्माण निम्मिज ॥११॥४॥

(२) वा पुआग्वात्रा ॥११॥५॥

(३) लो जठरघटरनिष्ठुर ॥११॥६॥

(४) स्मरकङ्गरीसरकारी ॥११॥७॥

(५) दर्जाकरनिवहोद्विरअगिह वौ ॥११॥८॥

(६) गहिआचा ॥११॥९॥

(७) वरहस्तगास्तृनाथै ॥११॥१०॥

(८) सोलुरु ॥११॥११॥

प्राकृतरूपायतारमा मिद्वहेम करना थोडा सूत्रो आप्या
छे, परन्तु ए व्याकरणनो मुख्य त्रिपय रूपायतार होवार्थी
ग्रन्थकारे सामान्य तथा विशेष नियमो वाला फेटलाक सूत्र
हरादा पूर्वक जेटी दीधेला लागे छे आ कारणसर ते व्या
करणमा नहि जणावेला सूत्रोनो यादी अत्रे आप्या
योग्य धारी नथी

अदेशावलि (घात्रु)—

प्राकृतप्रकाशमा भू धातुना क्तप्रत्यय पर रहेता ह आ
देशने घटले ह आदेश कयो छे प्रपूर्व भू धातुना पह्ल

આદેશ ને ઘડલે પમવ આદેશ કર્યો છે. દૃ ધાતુના ણિઅન્ત દૂમ આદેશને ઘડલે સામાન્ય દૂમ આદેશ કર્યો છે તૃષ્ ધાતુના ધિષ્પ આદેશને ઘડલે ધિષ્પ આદેશ કર્યો છે. સ્થા, ધ્યૈ તથા ગૈ ધાતુના ઠા, ઝા તથા ગા આદેશનો ઘઘુવચનમાં નિપેદ્ય કર્યો છે, અને માત્ર ઠાઅ, જ્ઞાઅ તથા ગાઅ આદેશ ચપરાય છે એમ કહ્યું છે ગ્રસ્ ધાતુના ધિસ આદેશને ઘડલે વિસ આદેશ કર્યો છે લિહ્ ધાતુના ભાવકર્મમાં લિઃઅ આદેશને ઘડલે લિઙ્ઝ આદેશ કર્યો છે ગ્રહ્ ધાતુના ભાવકર્મમાં ઘેષ્પ આદેશને ઘડલે ગારિઙ્ઝ તથા ગરિઙ્ઝ આદેશ કર્યો છે મૃજ્ ધાતુના લુહ તથા પુસ આદેશને ઘડલે લુમ તથા સુપ આદેશ કર્યો છે મસ્જ્ ધાતુના યુઙ્ આદેશને ઘડલે યુઙ્ આદેશ કર્યો છે દૃશ્ ધાતુના નિઙ્ઞાચ્છ આદેશને ઘડલે ણિઙ્ઞા આદેશ કર્યો છે શક્ ધાતુના ચય આદેશને ઘડલે ષઅ આદેશ કર્યો છે પ્રાકૃતપ્રકાશમા સિદ્ધહેમ કરતાં નોંચેના આદેશો વિશેષ કર્યા છે —

શુદ્— ણોહ્, પદ્— પાલ, ઘા— પા, પાઅ, જલ્પ્— જમ્પ, ચર્ચ્— ચમ્પ

પદ્માપાચન્દ્રિકામા ગમ્ તથા દૃશ્ ધાતુના આદેશોમા પાઠાન્તર છે અવપૂર્વ તૃ ધાતુના ઓહ આદેશને ઘડલે ઓહર તથા ઓરસને ઘડલે ઓસર આદેશ કર્યો છે ઉદ્ પૂર્વ વા ધાતુના ઓઃમ્મા આદેશને ઘડલે ઓઃમ્મ તથા વસુઆ આદેશને ઘડલે અવસુઅ આદેશ કર્યો છે સ્વપ્ ધાતુના કમવસ આદેશને ઘડલે કમવતયા લિમ આદેશને ઘડલે સલિસ આદેશ કર્યો છે પ્રપૂર્વ વિશ્ ધાતુના રિઅ આદેશને ઘડલે રિહ આદેશ કર્યો છે, બ્લી રિંગ આદેશ વિશેષ કર્યો

છે પણ ધાતુના નિઝન્ત ઓમ્વાલ આદેશને થદલે રોમ્વાલ આદેશ કર્યા છે નહ ધાતુના નિઝન્ત આલોહ આદેશને થદલે રાલોહ આદેશ કર્યા છે વહ્માપાચન્દ્રિકામાં મિદ્દ દેમ કરના નીચેના આદેશો વિગ્રોપ કર્યા છે -

દોષ- દોષ, પ્રિ+ ર્ધુ- રક્તચ, જુગુપ્સ- રૂપ તથા વૃગુચ્ચ, મયલ-મુદ્ધ

વહ્માપાચન્દ્રિકામાં મિદ્દદેમના નીચેના મૃદ્ધો જણાવ્યા તથા(જોકે ત્રિવિક્રમના પ્રાકૃત ગ્વાકરણમાં આવેલા છે) -

(૧) ક્તે જ ॥૮૧૮૧૩૪॥

(૨) રાજેરમ્બદ્ધચસર્જીરગ્ગ ॥૮૧૮૧૨૦૦॥

(૩) ઘટેગૌદ ॥૮૧૮૧૨૧૦॥

(૪) સમો ગલ ॥૮૧૮૧૨૨૩॥

(૫) ઝિદ્દિદ્દાવનિરુદ્ધ નિરુક્તોદ નિરુગ્નિદ્ધરજૂરા.
॥૮૧૪૧૨૪॥

(૬) વ્યાપેરાજગ ॥૮૧૪૧૨૪૧॥

(૭) મમાપે મમાળ ॥૮૧૪૧૨૪૨॥

પ્રાકૃતરૂપાવનારમાં જા ધાતુના પાત્ર આદેશને થદલે નપ્પ આદેશ કર્યો છે, પ્લપ ધાતુના નિઝન્ત ઓમ્વાલ તથા પ્પ્યાલ આદેશને થદલે ઓમ્વાલ તથા પ્પ્યાલ આદેશ કર્યા છે ર્ધુ ધાતુના દરુગ્મને થદલે ઠક્વાય આદેશ કર્યો છે વિપૂર્વ મ્ધુ ધાતુના ચીસર આદેશને થદલે ચિસર આદેશ કર્યો છે, અને ચિસર આદેશજૂદો ન કરના સ્મ= મ્હ ના આધાર મિદ્ધ કર્યો છે ત્વર્ ધાતુના જમ્મહ આદેશને થદલે જમ્મહ આદેશ કર્યો છે વૃથ્ કરવાના અર્થમાં કૂ ધાતુના ચિદ્ધહ આદેશને થદલે નિન્નહ આદેશ કર્યો છે ભારથી

દયાયેલાના અર્થમા નમ્ ધાતુના ણિસુદ આદેશને ષદલે ણિસુદ આદેશ કર્યો છે. ભષ્ ધાતુના ભક્ષ આદેશને ષદલે બુક્ષ આદેશ કર્યો છે પ્રપૂર્વ ભૂ ધાતુના પક્ષે પભવ આદેશને ષદલે પક્ષે પહવ આદેશ કર્યો છે

પરિશિષ્ટ.

બોધપાઠ ૧ લો—

પ્રાકૃતપ્રકાશમા ઘનાદિ ધ ના વિકલ્પ ધ ને ષદલે અ-નાદિ ઘસયુક્ત ધ નો ધ નિત્ય કર્યો છે સ્ત્રવા પ્રત્યયના હ્ય તથા હ્રા વિકલ્પ આદેશને ષદલે માત્ર હઘ આદેશ નિત્ય કર્યો છે કૃ તથા ગમ્ ધાતુધની ક્ત્વા પ્રત્યયના અઙુઅ વિકલ્પ આદેશને ષદલે અઙુઅ આદેશ નિત્ય કર્યો છે ભૂ ધાતુના હકારના વિકલ્પ અકાર આદેશને ષદલે ભૂ ધાતુને ભો આદેશ નિત્ય કર્યો છે, પરન્તુ ભવિષ્યકાલના પ્રત્યયો પર રહેતા ભો આદેશ નથી કર્યો એવ અવ્યય ના સ્યેવ આદેશને ષદલે જેવ્વ આદેશ કર્યો છે પ્રાકૃતને ષદલે શૌરસેનીમાં નીચેના આદેશો કર્યા છે:—

કુ-કર, સ્થા—ચિદ્, સ્મ-સુમર, હશ્-પેક્ષ, અસ્-અચ્ઙ, સ્ત્રી—હત્થી, આશ્ચર્ય—અચરિઅ, વ્યાપૃત—વાયહ, ગૃધ્ર—ગિદ્ધ, સર્વજ્ઞ—સન્વણ, હદ્ધિતજ્ઞ—હગિઅયણ, હવ—વિઅ.

પ્રાકૃતપ્રકાશમા નીચે આપેલુ સિદ્ધદેમ કરતા વિશેષ છે —

(૧) દ્રઘણ્ય, વિજ્ઞ, યજ્ઞ તથા કન્યા શબ્દના ણ્ય, જ્ઞ તથા ન્ય નો જ્ઞ વિકલ્પે થાય છે જમકે—ધમ્હજ્ઞો, વિજ્ઞો, જજ્ઞો, કજ્ઞા

(२) नपुंसकलिङ्गना प्र० तथा छि० घ० मा णि प्रत्यय लागे न्ने, अने पूर्व स्वर ना दीर्घ धाय छे

(३) दा धातु न भविष्यकालना उ० ण० मा णिभक्ति सहित ददस्म आदेश धाय छे

(४) अस् धातुने भविष्यकालना उ० ण० मा णिभक्ति सहित स आदेश धाय छे

(५) अस्मद् शब्दने प्र० उ० मा उअ तथा अन्ते आदेश धाय छे

(६) सर्वनामना म० ण० ना प्रत्यय तरीवे सित्या आदेश धाय न्ने जेमके सर्वस्मिन्ना (सर्वस्मिन्), इतर स्मिन्ना (इतरस्मिन्)

(७) धातु यकी भाव, कृता तथा कर्ममा परस्मैपदना प्रत्ययो लागे छे जेमके—सामाअसि (सामायस्ते), वन्दामि (वन्दे), कामिअदि (काम्यस्ते) ।

(८) धातुना रूपमा उपान्त्य स्वरनो णकार धाय छे जेमके—करेदि

(९) आज्ञार्थना नि नो मि धाय छे, जेमके—करवामि (कर्थाणि) गच्छामि (गच्छानि)

परिणिष्ट ना उपलब्ध इति—

प्राकृतप्रकाशमा नीचेना कलमा जणाये मयी —

(१) ये न्ने ग्याने विकृषे ग्य धाय छे (३)

(२) मध्यम पुरुषना ह प्रत्यय तथा इह शब्दना हकार नो विकृषे घराय धाय छे (५)

(३) अकारान्त धातुने आत्मनेपदनो दे प्रत्यय लागे छे (८)

(४) भविष्यकालना (प्राकृतना) हिने म्याने मिम थाय छे (१०)

(५) अत्य मकाररथा पर गकार आगम विकल्पे थाय छे, इकारके एकार पर होय तो (१४)

(६) नकारान्त शब्दथी मबोधनना एकवचननो लाप, अने नकारनो अनुस्वार विकल्पे थाय छे (७)

(७) भयत् अने तेना जेवा भगवत् आदि शब्दना अन्ध व्यजननो प्र०७०मा अनुस्वार थाय छे, अने एकवचन ना प्रत्ययनो लोप थाय छे (६)

(८) इन् प्रत्ययान्त शब्दोना नकारनो म०७०मा विकल्पे आकार थाय छे (७)

पद्भाषाचन्द्रिकामा अम्महे ने बदले अम्हे तथ एषे ने बदले एव आदेश कर्षो छे नियम ११ मो विकल्प ने बदले नित्य कर्षो छे

प्राकृतरूपावतारमा नरमात् ना ता आदेश उपरान्त नो आदेश कर्षो छे एवना ग्येव आदेशने बदले ग्येन् आदेश कर्षो छे तथा प्रत्ययना हुण आदेशने बदले वृण आदेश कर्षो छे हु तथा गम् वातु यकी तथा प्रत्ययना अडुअ आदेशने बदले अडुअ आदेश कर्षो छे प्राकृत रूपावतारमा प्राकृतने बदले शारमेनीमा नीत्तेना आदेशो कर्षो छे—

गम्- गच्छ, इप्- इच्छ, यम्- जच्छ, याम्- अच्छ
प्राकृतरूपावतारमा होमाणहे अन्ध गौरमेनीमा धपगता होवानु जणाव्यु नथी
बोधपाठ २ जो—

प्राकृतप्रकाशमा असयुक्त स् ना श् उपरांत पुनो
 श् कर्षो छे अनादिक्षना जिह्वामूलोष ५ कने बदले एक धाय
 छे अकारान्त शब्दोने प्र० १० मां १ प्रत्यय उपरांत इ
 तथा ० (लुक्) प्रत्ययो लगाइया छे प्र० १० मा स्म प्रत्ययने
 बदले इज प्रत्यय लगाइयो छे अस्मद् शब्दना प्र० १०
 तथा प्र० मा हगे ने बदले मात्र प्र० १० मा ज एके, एगे,
 अहके आदेशो कर्षो छे

प्राकृतप्रकाशमा नीचे आपेलु मिद्वहेम करतां विशेष
 छे:—

- (१) हृदय शब्दने हृदय आदेश धाय छे
- (२) र्ध तथा र्ज नो व्य धाय छे
- (३) क्त प्रत्ययान्त शब्दोने प्र० १० मा इ, ए, ० (लुक्)
 तथा उ प्रत्यय लागे छे
- (४) सपोधनमा अ दीर्घ धाय छे, जेमके पुलिशा
 आगच्छ, माणुशा आगच्छ
- (५) कृ, मृ तथा गम् धातुधकी क्त प्रत्ययने स्थाने
 इ प्रत्यय लागे छे जेमके—कडे मडे, गडे
- (६) कया प्रत्ययने स्थाने दाणि आदेश धाय छे
- (७) शृगालने शिआल तथा शिआलक आदेश
 धाय छे

प्राकृतप्रकाशमा बोधपाठ ५ जा—

प्राकृतप्रकाशमा नीचेना नियमो जणाया नथो —

- (१) रेफनो ल धाय छे (१)
- (२) ग्रीष्म शब्द सिनाय सयुक्त पुनो सु धाय छे (२)
- (३) इ तथा ष नो स्त धाय छे (३)

(४) स्थ तथा र्थ नो स्त थाय छे (४)

(५) यनो य्य थाय छे (५)

(६) न्य, ण्य, ज तथा ज्ञ नो ज्ञ थाय छे (६)

(७) अनादि लाक्षणिक तथा अलाक्षणिक छ
नो अ थाय छे (७)

(८) अकारान्त शब्दना प० य० मा आह प्रत्यय
लागे छे (१०)

(९) व्रज धातुना जकारनो ज्ञ थाय छे (१२)

(१०) प्रेक्ष् अने आचक्ष्ना क्षनोस्कथाय छे (१३)

पह्भापाचन्द्रिकामा पुष्टिग शब्दोना प० ए० मा स्स
प्रत्ययने बदले ठश प्रत्यय लगाव्यो छे द तथा छ ना स्त ने
बदले स्थ कर्षो छे तिष्ठना चिष्ठ आदेशने बदले चिष्ठ
आदेश कर्षो छे सयुक्त स तथा प अनादि होय ना ज स
थाय छे एम कल्प छे

प्राकृतरूपावनारमा पुष्टिग शब्दोना प० ए० मा स्स
प्रत्ययने बदले ठश प्रत्यय कर्षो छे प० य० मा आह प्रत्यय
नित्यने बदले विकल्पे कर्षो छे तिष्ठ ना चिष्ठने बदले चिष्ठ
आदेश कर्षो छे प्राकृतने बदले मागधीमा भुक्कुटि तथा
पुरुष शब्दना रेफना उकारनो इकार कर्षो छे जेमके—

भिउडी, पुरिसा

गोधपाठ ३ जो—

प्राकृतप्रकाशमा चूलिकापैशाचीना नियम ने पैशाचीना
नियम तरीके गणाव्यो छे, ए उपरधी सिद्ध थाय छे के वररुचिना
ममयमा पैशाची तथा चूलिकापैशाची वच्चे भेद गणातो
नहि होय स्नना मिन आदेशने बदले स्नन आदेश कर्षो छे

પેના વિષ આદેશને ઘટ્ટ રિપ્ર આદેશ કર્યો છે. જ્ઞના ડ્ર
આદેશ ને પડતે ડ્રજ આદેશ કર્યા છે. મામાન્ય ન્યના ડ્રજ
આદેશને પડતે માત્ર કન્યા શબ્દના ન્યનો ડ્રજ આદેશ
કર્યા છે. રાજન શબ્દના રાઝ ઇત્યાદિ સ્પોમા જ્ઞના રિપ્ર
વિકૃત્વ આદેશને પડતે નૃ ૦ ણ ૦, પ ૦ ણ ૦, મ ૦ ણ ૦ તથા
સ ૦ ર ૦ ના પ્રત્યય પર રહેતા રાચિ આદેશ વિકૃત્વે કર્યા
છે જેમકે—રાચિયા, રજ્જા, રાચિના રજ્જા રાચિનિ, રજ્જિ સ્થ
પ્રત્યયના નૂન આદેશને રથાને નૂન આદેશ કર્યો છે જેમકે—
દાતૂન, કાતૂન. હ્રસ્વ શબ્દના ત્રિપદ આદેશને પડતે ત્રિ
અક આદેશ કર્યા છે પ્રાકૃતપ્રકાશમા નીચે આપેલું મિત્ર
જેમ કરતા વિશેષ છે —

(૧) ડ્રજનો ન્ય ધાય છે જેમકે— રાજા(કાર્યમ્)

(૨) ડ્રજન વિષ આદેશ થાય છે જેમકે— રુમર વિ

પ્રાકૃતપ્રકાશમા નીચે આપેલા નિયમો જણાવ્યા નથી

પ્રાકૃતપ્રકાશમા — આપણે જા

(૧) ણ્ય ના ડ્રજ થાય છે, (૭)

(૨) ધ્રા ને રથાને નૂન નવાસ્થૂન આદેશ થાય છે (

(૩) ટકારનો તકાર થાય છે, અને મકારનો તકાર
રહે છે (

(૪) લકારનો લકાર અને જ્ઞ તથા પૂ નો સધાય

(૫) હુ નો વિકૃત્વે તુ આદેશ થાય છે (૬)

(૬) ભાવરૂપમા થના ક્ય પ્રત્યયને હ્રસ્વ આદેશ
છે (૧૪)

(૭) રૂ ધાતુને ક્ય પ્રત્યય સહિત કીર આદેશ
છે (૧૪)

(८) यादृश जेवा शब्दोमा दृ ने स्थाने ति आदेश थाय छे (५)

(९) अकारान्त नाम यकी पचमी ना एकवचन तरीके आनो अने अतु प्रत्यय थाय छे (९)

(१०) तद् तथा इदम् शब्दने तृतीयाणा एकवचनना प्रत्यय सहित पुल्लिङ्ग तथा नपुंसक लिंगमां नेन अने स्त्री-लिंगमा नाए आदेश थाय छे (१०)

(११) निषादि प्रथम पुरुषना एकवचन इ तथा एने स्थाने ति आदेश थाय छे (११)

(१२) अकारान्त धातुयी पर इ तथा एने स्थाने ति तथा ते आदेश थाय छे (१२)

(१३) भविष्यकालमा इ तथा ए सहित प्राकृतना हिने बदले मात्र एय प्रत्यय थाय छे (१३)

(१४) [चलिका पैशाचीमा] रनो ल् विकल्पे थाय छे (२)

पद्भाषाचन्द्रिकामा ए ना सऽने बदले सिट आदेश कर्षो छे द्वा ना द्वन आदेशने बदले दून आदेश कर्षो छे, शेष शौरसेनीयत् एम कऽतु नथी

प्राकृतरूपावतारमा ए ना भट आदेशने बदले सिट आदेश कर्षो छे सत्रा प्रत्ययना तृन आदेशने बदले तृन आदेश कर्षो छे द्वा ना दून आदेशने बदले दून आदेश कर्षो छे प्राकृतरूपावतारमा नियम बोधो जणाव्यो नरी

श्रीपाट ४—४—६ ने

पद्भाषाचन्द्रिकामा अकारान्तपुल्लिङ्गशब्दना द्वि० ए० मा जिणो, द्वि० ष० मां जिणि, जिणे, तृ० ए० मां जिण्ये,

તૃ० ધ० મા જિણે, સં० ધ० મા જિણસુ, જિણાસુ રૂપો વધાર
હે સં० ધ० મા જિણ, જિણા રૂપો નથી ફકારાન્ત પુલ્હિય
શબ્દના પ્ર० ધ० મા હસિતો, હસીરો, પં० ધ० માં હસિ, હસી
રૂપો વધારે છે સં० ધ० નો દુ પ્રત્યય સં० એ० માં આપ્યો છે
સં० ધ० મા હમિ , હસી રૂપો નથી વર્ત્ત્ત ના વિષ આદેશ
ને થડલે વિરુદ્ધ આદેશ કર્યો છે વિષળ ના યુજ્ઞ આદેશ
ને થડલે ઉચ્ચ આદેશ કર્યા છે પરસ્પર ના અવરોપ્પર આ
દેશને થડલે અવરોવર આદેશ કયા છે સર્વાદિ શબ્દો ના
પં० ૭૦ મા હા પ્રત્યયને થડલે ટ પ્રત્યય આપ્યો છે સ્ત્રીલિ
ના નામના સં० ૭૦ મા ઠિ પ્રત્યયને થડલે ઠિ પ્રત્યય આપ્યો
છે કિમ્ શબ્દના પં० ૭૦ મા કિદ્દે ને થડલે કિદ્ આદેશ
કર્યો છે તદ્ શબ્દ ના પ્ર० તથા ઢિં ૭૦ મા ઝ ને થડલે
ધું આદેશ કર્યો છે થદ્ શબ્દના પ્ર० તથા ઢિં ૫૦ માં ધું ને
થડલે ધુ આદેશ કર્યો છે યુક્તદ્ શબ્દ ના પ્ર० તથા ઢિં
૫૦ મા તુમ્હદ્ ને થડલે તુમ્હદ્ આદેશ કર્યો છે યુક્તદ્
શબ્દ ના ઢિં ૮૦, તથા સં० ૭૦ મા પદ્ ને થડલે પદ્ આદેશ
કર્યો છે અસ્મદ્ શબ્દ ના તૃં ૪૦ મા અમ્હેરિ ને થડલે
અમ્હેરિ આદેશ કર્યો છે અસ્મદ્ શબ્દ ના ૫૦ તથા ૫૦૫૦
મા મજ્ઞ ને થડલે મજ્ઞ આદેશ કર્યો છે યજ્ઞ તથા તજ્ઞ
શબ્દને અનુક્રમે જઈ તથા તજ્ઞ આદેશ વધારે કર્યો છે
ક્ત્વા પ્રત્યયના હવિ આદેશને થડલે ઇ આદેશ કર્યો છે
ક્ત્વા તથા તુમ્ પ્રત્યયના ણવિ તથા ણવિણુ આદેશને થડલે
ઇવિ તથા ણવિણુ આદેશ કર્યો છે તાદર્થ્યમા રેમિ તથા
રેસિ ને થડલે તેસિ તથા તેસિ આદેશ કર્યા છે વિનાના
વિણુ આદેશને થડલે વિણ આદેશ કર્યો છે. અવદ્ધમ્ ના

અવસે તથા અવસને ઘડલે અવસં તથા અવાસ આદેશ કર્યો છે એકશઃ ના એકસિને ઘડલે એગસિ આદેશ કર્યો છે દ્વા-
 નીમ્ ના એમ્હિં ને ઘડલે એન્હિ આદેશ કર્યો છે એમ્ના
 એમ્ને ઘડલે એમ આદેશ કર્યો છે. એવમેવના એમ્વહ ને ઘડલે
 એમ્હ આદેશ કર્યો છે પ્રત્યુત્તના પચલિઠ ને ઘડલે પચ્છ-
 લિઠ આદેશ કર્યો છે નહિના નાહિં ને ઘડલે નાહિ આદેશ
 કર્યો છે પ્રાપશઃ ના પગિમ્ તથા પ્રાઠમ્ને ઘડલે અનુક્રમે
 પગિમ તથા પ્રાહમ આદેશ કર્યો છે કુત્ કૃત્તિહુને ઘડલે
 કહુતિહુ આદેશ કર્યો છે ચેષ્ટાનુકાળમા યુગ્ધ ને ઘડલે
 ધિગ્ધિ આદેશ કર્યો છે તદ્વિતમા ત્તણ ઉપરાત પ્પણ આ-
 દેશ કર્યો નથી. તચ્ચ પ્રત્યઘના હ્એઽવઽ, એઽવઽ તથા એવા
 ને ઘડલે એઽવહ, એપ્પહ તથા એઽવ આદેશ કર્યો છે વર્તમાન
 કાલના ડ૦ ઇ૦ મા ડ ને ઘડલે ડ પ્રત્યઘ કર્યો છે ભૂધાતુના
 હુચ ને ઘડલે ઘટુચ્ચ આદેશ કર્યો છે વ્રજ્ ધાતુના યુજ ને ઘડલે
 વજ્ર આદેશ કર્યો છે ઘઠ્ ધાતુના ગૃણ ને ઘડલે ગણ્ આ-
 દેશ કર્યો છે ઘઠ્ નાપ ચન્દ્રિક મા મિદ્ધહેમના નીચે આપેલા
 સૂત્રા જણાવ્યા નથી (જાકે ત્રિવિધક્રમના પ્રાકૃત વ્યાકરણ
 મા તે આપેલા છે) —

સપ્તા અમ્મામ ॥૮૧૪૩૮૨॥

अस्येदे ॥८१४४३३॥

लिङ्गमतग्रम् ॥८१४४४५॥

शौरसेनीवत् ॥८१४४४६॥

प्यन्धयश्च ॥८१४४४७॥

शेष सस्कृतवत् सिद्धम् ॥८१४४४८॥

प्राकृतरूपावतारमा नामने स्वार्थमा अ, इट्, इल्ल, इट्ठ, इल्लठ्ठ, इल्लडट् उपरान अडड, अडुल्ल, एडडुल्ल, अडडडुल्ल, अडुल्लडड, डडअडुल्ल, इल्लअट्ट, इडडुल्लम्, इल्लडडम्, आदेशो कर्पो छे अन्धयानो अनु तथा सर्व नो साह आदेश विकल्पे ने बदले नित्य कर्पो छे स्त्रीलिङ्ग ना मना प० तथा प० य० मा हु ने बदल ह आदेश कर्पो छे स्वार्थमा स्त्रीलिङ्ग शब्दोने हो तथा हा आदेश उभय कर्पो छे स्त्रीलिङ्ग नामना स० ए० मा हि ने बदले अ, आ, इ तथा ए आदेश कर्पो छे तद् शब्दना प्र० तथा छि० ए० मा घ ने बदले हु आदेश कर्पो छे युष्मद् शब्दना छि०, त्० तथा स० ए० मा पड ने बदले एह आदेश कर्पो छे युष्मद् शब्दना प० तथा य० ए० मा तुज्जने दले तुज्जु आदेश कर्पो छे दृश घातुना प्रस्स आदेश ने ह् स्तेपस्स आदेश कर्पो छे

पण्डित गद्देवरदास जीवराज दोशा (अदेश कर्पो छे) करणमा मपुसक लिङ्गवाला अच्छि शब्दना, अच्छि रूप नथी भणु शब्दना प्र० ए० मा घणू रूप नथी मालडिष्ठा शब्दना प्र० तथा छि० य० मा मालडिअ तथा मालडिअ रूपो वधारे छे बुद्धि शब्दना प्र० तथा छि० य० मा बुद्धि तथा बुद्धी रूपो वधारे छे ईकारान्त उकारा

तथा ऊकारान्त स्त्रीलिङ्ग शब्दामा पण तेज प्रमाणं रूपो
 वधारे छे तद् शब्दना प्र० नथा छि० ए० मां त्र आदेश
 वधारे छे. यद्, तद् नथा किम् शब्दने स्त्रीलिङ्गमां व० ए०
 मां अनुक्रमे जहे तहे तथा कहे आदेश विकल्पे कर्पा छे.
 भविष्यकालमां प्राकृतना हिने यदले स उपरात शौरसेनी
 नो म्मि आदेश वधारे आप्यो ८

प्राकृत नियमावलि

संवि—

- हे० १-५ १ प्राकृतमां एक पदना बे म्बरोनी सधि धती नथी जेमके-सुद्धाड, महड परन्तु जूदा जूदा पदना बे म्बरोनी संवि विकल्पे धाय छे जेमके-विसम आगवो विममायवो, धाम इमी धामेसी, दहि ईमरा दहीमरो, गाउ उअग माउअग ।
- हे० १-२ २ इवर्ण माथ उवर्णना विजातीय म्बर माथ सधि धती नथी जेमके-देहि अहिअ, मह अहिअ
- हे० १-७ ३ एकार तथा ओकारनी कोट पण स्वर माथ सधि धती नथी जेमके-देवीण आसण, पचा-लाओ आगओ ।
- हे० १-८ ४ उदृप्तोस्वरनी प्राय कोई पण म्बर साथे सधि धती नथी जेमके-पईवो, निसाअरो,

१ क्वचित् एक पदमां पण सधि विकल्पे धाय छे जेमके-अिउभा मीधो काहिइ का । ।

२ व्यम्ना ड, ट तथा उवयना उ, ञ मन्तरीय धन मन्तरीना म्बर विजातीय मरा । छ ।

३ लुठ थमला क गू च् इत्यादि व्यजनता न क्वचित् म्बर रहे छे ते उदृप्त स्वर कहेवाय छे ।

४ क्वचित् विकल्पे धाय छे जेमके-कुम्भारो कुम्भारो, सुउ-सुसिओ । क्वचित् नित्य धाय छे जेमके-सालाहयो, चवाओ ।

रगणीग्रो ।

हे० १-९ ५ तिथादि' स्वरनी कोई पण स्वर साथे मंथि
थती नवी जेमके-हाइ इह ।

स्वर विकार—

हे--१-१० १--४०

६ प्राकृतमां जुदा जुदा पटना बे स्वरने योगे प्राय
एक स्वर नो लोप थाय छे जेमके—

त्रिदशोश,	तिग्रभीमो	अम्हे एत्थ	अम्हेत्थ
निःश्वासोच्छ्वासौ निसासु		जड इमा	जडमा
सासा		जड अफ	जडह

हे० १-४

७ समानमा प्राय* ह्रस्व स्वरनो दीर्घ तथा दीर्घ स्वरना
ह्रस्व थाय छे. जेमके-

अन्तर्वेदि:	अतावेठ	नितम्प्रशिलास्प्रलितनी
सप्तविंशति:	सत्ताभीसा	चिमालस्थ निअथसिल-
		खलिअवीडमालस्स

१ धातुनी पर इ, सि मि विगेर वर्तमानकालादिना प्रत्ययो
तिथादि कहेनाय छे ।

२ क्वचित् न गी थता जेमके-जुवड अखो (युवतिजन) क्वचिा
विस्लप थाय छे जेमके-मुच्चायन्त मुगयन्त (मुजायन्त) पडहर पडह
(पतिगृहम्) येल्लग्न जेल्लग्न (वेणुग्नम्)

३ क्वचित् विस्लपे गाय छे जेमके-नउँगायड जउँणयट
(यमुनानटम्), गर्टसाच गर्टसोन (नदीसोन) । गोहिङा गोरिहर
(गौरीशङ्कम्) (यडुमुक्कम्)

घृतम्	घय	धैद्य	वेज्जो
तृणम्	तण	कैतवः	केढो
कृतम्	कय	पैधव्यम्	वेहव्य
वृषभ	वसतो	कौमुदी	कौमुर्द
मृग	मग्रो	गोपनम्	जोवण
धृष्ट	धटो	कास्तुभः	कोत्युगो
शैलः	सेलो	कांगाम्यो	कोमम्यो
शैलोरथम्	तेल्लक	काच	काचो
पेरावण	परावणो	कौशिकः	कोसिग्रो
कैलासः	कैलासो		

हे ११४०

१७ (क) केवल आदि ऋ नो रि धाय छे	जेम्के-
ऋपि	रिसी
ऋद्धि	रिद्धी

हे ११३४

(ख) गौण शब्दने छेडे आवता ऋ नो उ धाय छे उं
के—माउमण्डल, माउहर, पिउहर माउसिआ, पिउसिः
पिउवण, पिउवर्द

व्यञ्जन विचार—

हे १२३ १२४

१६ अन्त्य म् नो अनुस्वार धाय छे परतु स्वर
होय तो विकल्पे धाय छे जेमके—

जलम्	जल	वत्सम्	वच्छ
फलम्	फल	गिरिम्	गिरि

भा	अतरप्पा	दुरुत्तरम	दुरुत्तर
र	निरन्तर	दुरवगाहम	दुरवगाह
रम्	निरवमेस		

१७

'स्वर धकी पर अनादि तथा असंयुक्त क् ग् च् ज्
र् च् नो प्राय लोप भ्राय छे' जेमके—

'अ' अङ्गित लोप नथी उता जेमके—

मुकुमुम	मुत्तरम	मुत्ता
पयागजल	विदुर	विदुरो
मुगमा	मपापम्	मपाव
अगम्	समगाय	मनवाओ
मचाव	दव	दवो
विजय	दानत्र	गायत्रा

'मा' पञ्च लाप गय छे जेमके—

म उण	चिम	उन्ध
अ		

'आदिमा रहला क् ग् च इत्यादि नो यिदल्प

५। बहुतर बहुतरा बहुभरा
मुहदो मुहथा
जा (पिजाचा)

सायगो
भागारो
भागामिओ

હે ૧૧૫

૨૦ (વિચુન્ન મિચાયના) સ્ત્રીલિંગ શબ્દોના અન્ત્ય
વ્યજનનો આ ધાય છે જેમકે—

સરિત્	સરિઆ	સમ્પટ્	સપર્આ
પ્રતિપદ્	પાટિચઆ	વિચુત્	વિઝ્જૂ

હે ૧૧૬

૨૧ સ્ત્રીલિંગશબ્દોના અન્ત્ય રૂનોના ધાય છે

જેમકે—

ગિર્	ગિરા	પુર્	પુરા
ધુર્	ધુરા		

હે ૦ ૧ ૧૭

૨૨ અસ્કૃતના અક્ષરથી પર અસહિત વિમર્ગનો

પ્રાકૃતના આ ધાય છે જેમકે—

સર્વત	મગ્ગઓ	પુન	પુળો
પુરત,	પુરઓ	તત	તઓ
અગ્રત	અગ્ગઆ	કુત	કુદો
માર્ગત	મગ્ગઓ		

હે ૦ ૧ ૧૨, ૧-૧૪

૨૩ શ્રદ્ધ ઉદ્ અને સ્વર છે પર જેને એવા અ-
ન્તર, નિર્ અને દુર્ પડતાના અન્ત્ય વ્યજનનો લોપ નથી
ધતો જેમકે—

અદ્વિતમ	મરહિમ	ઉદ્વનમ	અગાય
અદ્ધા	મદ્ધા	અદ્વતમ્	અનય

૧ કવચિત્ આ ૧ સ્થાન વા વચાય છે

૨ કવચિત્ લોપ ધાય છે જેમકે—અ તારતિ

अन्तरात्मा	अतरप्पा	दुरुत्तरम्	दुरुत्तर
निरन्तरम्	निरन्तर	दुरवगाहम्	दुरवगाह
निरवशेषम्	निरवसेस		

हे० १-१७७

२४ स्वर थकी पर अनादि तथा असंयुक्त क् ग च ज्
त् द् प् य् च् नो प्राय लोप थाय छे' जेमके—

१ क्वचिन् लोप नथी यतो जेमके—

सुसुसुम्	सुसुसुम्	सुतारन्	सुतार
प्रयागजलम्	पयागजल	विदुर	विदुरो
सुगत	सुगमो	मपापम्	मपाव
अगरु	अगरु	समयाय	ममयाओ
सचापम्	मचाव	देव	न्वो
विजनम्	विजण	इनम्	नणवा

क्वचित् आदिमा पण् लाप गाय छे जेमके—

स पुन	म उण	चिद्रम	इन्ध
म च	मा अ		

समाममा उत्तरपदना आदिमा रहता क् ग च इत्यादि नो विरल्य
लाप थाय छे जेमके—

मुखक	मुहकरो	मुहथरा	बहुत्तर	बहुतरो बहुभरा
जलचर	जलचरा	जलयरो	मुक्क	मुहदो मुफ्फा

क्वचिन् च् नो ज् थाय छे जेमके— पिमाचा (पिशाचा)

क्वचिन् क नो ग् थाय छे जेमके—

एकन्वम	एगत्त	थावक	मावगा
एर	एगो	आरा	आगारो
अमुक	अमुगो	आकय	आगदिमा

नार्थकर	निन्धयता	विनाशम्	विम्राण
नग.	नग्नो	रसातलम्	गमाञ्जल
नगरम्	नगर	गदा	गध्या
नाचि	मर्ते	भदन	मयणा
रजतम्	रयय	गिपु	रिऊ
सुपुम्प	सुउग्मि	लायण्यम्	लायण्ण
दयालु	दमाळ	त्रिपुध	त्रिउपं
विषाग	विमोआ		

हे- १ १०६

२७ अर्ण ना पर अनादि प ना लाय नधी धना
जिमके—

हायथ स्वग्ने शाप माया

हे० १-१८०

२७ उल्ल अर्ण ना अर्ण र्की पर हाय ना ग
थाय ठे' जिमके—

शकटम्	सपट	प्रजापति	पथावई
मृगाङ्ग	मयकी	पानालम्	पायाल
कचग्रह	कयगने	नयनम्	नयण

हे० १ १८०

२७ स्वरथका पर अनादि तया अमयुक्त रु पू ध्र ध्र
तथा न् ना प्राय न थाय छ जिमके—

१ कश्चित् अर्ण ना पर त लाय ता पम् य थाय छ जिमके—
विश्व (विजति)

२ स्वरथका पर अनादि तया अमयुक्त हाया ना कश्चित् नधी २

शाखा	माहा	साधु	माह
मुखम्	मुहं	बधिर	बहिरा
मेघ	मेहं	सभा	सहा
जघनम्	जहण	स्वभाव	सहावा
नाथः	नाहो	नभः	नह

४० १—१९७, ८—१००, १—२००, १—२२८,
१—२३१, १—२३६, ८—२३७, १—२६०, ८—२६४

२८ स्वर धर्मी पर अनादि तथा असंयुक्त इ ना इ, इ
नो इ, इ नो लृ, नृ ना ण्, पृ तथा घृ ना घृ, फ नो भृ तथा
हृ मय्यत्र शृ तथा घृ ना म् वाय छे अने अनुस्वारधी पर
हृ नो घृ विकल्पे थाय छे जेमके—

ट=ड

नटः	नडा	घट	घडो
भट	भडो	घटति	घडइ

ठ=ढ

मठ	मढो	कुठार'	कुठारो
शठ.	सढो	पठति	पढइ
कमठ	कमढो		

धर्मी जेमके—

मर्पपयन	सगिमवन्वा	प्रनन्तभय	पण्डितमओ
प्रलययन	पलयवणा	अभियार	अधिरा
निनधर्म	जिणम्मो	उम	नम

१ क्वचित् नभी इतो जेमके—अन्ति अटइ

डू=ल् (प्रायं)

पडयामुखम्
गरुडउलयामुखम्
गरुडोतडागम्
कोटनितलाय
कीलड

नू=ण्

कनकम्
मदनरुणाय
मयणोउचनम्
नयनम्वयण
नयण

पू=वू (प्रायं)

उपसर्ग
प्रदीप
काश्यप,
उपमाउवसर्गो
पर्देवां
कासरो
उपमाकपिलम्
कपालम्
महिपालकविल
कवाल
महिवालो

१ क्वचित् विकल्प धातु उ

जेमक-

वटिमम

वलिम

वटिम

दाडिमम

दालिम

दाडिम

गुड

गुलो

गुटा

नाटा

णाला

णाटा

नडम

गाल

गड

आपाड

आमला

आपटा

क्वचित् नधी धातु जेमके-

निमिटम्

निविड

गौड

गउडा

पाडितम्

पीडिम

नाटम्

नीड

उडु

उडू

तडि

तडी

२ क्वचित् नधी धातु जेमके-

कपि

रुड

रिपु

गिड

फ्=भू तथा ह् (प्रायः)

सफलम् सभल सहल	शफरी सभरी सहरी
शेफालिका सेभालिआ	शुफति शुभह् शुहह्
सेहालिआ	

व्=वू

शयल. सवलो

श् तथा प्=स्

शब्दः	सहो	पण्ड	सण्डो
कुशः	कुसो	निकप	निहसो
शुद्धम्	सुड	शेष.	सेसो

ह्=घ् (विकल्पे)

सिंह	सिंघो	सीहो	सहारः	सघारो	सहारो
------	-------	------	-------	-------	-------

हे० १-२२९

०९ असयुक्त आदि न् नो ण् विकल्पे धाय छे.

जैमके—

नरः	णरो	नरो	नदी	णई	नई
नयनि	णेड	नेड			

१ क्वचित् मात्र भ् धाय छे जैमके—

रेफ	रेमा	शिका	सिमा
-----	------	------	------

क्वचित् मात्र ह् धाय छे जैमके—

मुक्ताकलम मुक्ताल

२ क्वचित् अनुस्वायी पर १ होय तो पण धाय छे जैमके—

दाह दागो

हे० १-२४५

३० पदनी आदिमा आयेला गु ना ल् धाय छे.
जेमके—

यश	जसा	यानि	जाह
यम	जमो		

हे० १-२०६

३१ प्रति उपसर्गना त् ना ल् धाय छे जेमके—

प्रतिपत्रम्	पडिपत्र	प्रतिमा	पडिमा
प्रतिभास	पडिभासो	प्रतिपद्	पडियया
प्रतिहार	पडिहारो	प्रतिकरोनि	पडिकरइ
प्रतिस्पर्द्धी	पाडिष्कर्द्धी		

हे० २-७७

३२ काईएण जाटाक्षरमा क् श् द् इ त् दू प् श् पूस्
५रू (जिह्वाभुलीय) तथा ५प् (उपह्मानीय) पहेला आब्या
होय तो तेओना लोप धाय छे जेमके—१ उपसर्ग जाडायागी अनादि उल्ला गु ना पण ज धाय छ
जेमके—सयम सजमा । सयाग मजागा । अययश अयजमा
अरचिन नथी धता जेमके—प्रयाग पओआ

२ अरचिन् नगी धता जेमके—

प्रतिममयम	पडममय	प्रतिधानम्	पड्डाण
प्रतीपम्	पड्व	प्रतिष्ठा	पड्डा
सम्प्रति	सपड्	प्रतिज्ञा	पड्यथा

भुक्तम्	भुक्त	सुप्त	सुप्तां
मिथ्यम्	मिथ्य	गुप्त	गुप्ता
दुग्धम्	दुग्ध	श्लक्ष्णम्	लण
मुग्धम्	मुग्ध	निश्चल.	निचलो
पट्पट	उष्णमा	भ्रूयानि	धुअड
कट्फलम्	कफ्फल	गोष्ठि'	गोष्टी
खड्ग	खगो	पष्ट.	उष्टो
पद्ज	सज्जो	निष्ठुर	निष्ठुरां
उत्पलम्	उष्पल	खलित	खलिओ
उत्पात.	उष्पाओ	स्नह	नेहो
महु	मग्ग	दुग्धम्	दुग्धम्
सुहृद'	मागगा	अन्तःपात'	अतप्पाओ

नोध—उपला सर्व उदाहरणामा ३६ मा नियमधी
छित्त्व धयु छे

हे० २-७८

३३ कोट्टपण जोटाक्षरमा म् न तथा य् उडे आख्या
होय तो तेभोनो लोप धाय न्ने जेमके—

युग्मम्	जुग्गं	लग्न	लग्गो
रडिम	रस्मी	उयामा	सामा
स्मर.	मरो	कुट्थम्	कुट्ठ
स्मेरम्	मेर	न्याय	याहो
नग्नः	नग्गो		

नोध—उपला उदाहरणामा ३६ मा नियमधी छित्त्व
धयु छे

१० २-५९

२४ कोईपग जाडाक्षरमा ए य व तथा रू पहेला व
पह्ला आ-पा हाय ना तेमाना लोप धाय ने जेमके-

उन्का	उफा	शुद्धाम	सण्ड
र-कल्म	रव	मिस्ल	विष्वा
गज्ज	महो	चक्रम	चक्र
अब्द	अहो	वर्ग	वर्गो
लुब्धक	लोडमा	ग्रह	गहो
पक्वम	पक्व पित्र	गानि	रत्ती
१२म्	२२ रो		

नार-उपला उदाहरणोमा ईई मा नियमगी द्वि
धनु ७

१० २ १३

३० ज्ञ माना ज ना त्रिकल्पं लाप धाय ने जेमके-

ज्ञानम्	जाण	गाण	मनोज्ञम्	मणोज्ञ	मणोण
मर्ज	मरजा	मरणम्	अभिज्ञ	अभिज्ञो	अभिण
आत्मज्ञ	आत्मज्ञो	आत्मणम्	प्रज्ञा	प्रज्ञा	प्रण
दृष्ट	दृष्टवज्जो	दृष्टवणम्	आज्ञा	अज्ञा	आणा
दृष्टिज्ञ	दृष्टिज्ञो	दृष्टिजणम्	वज्ञा	मज्ञा	मणा

१० २ ८०

३१ पदना आदिमा न हाय अन दीर्घ के अनुस्वारथा
पर न होय पत्रा रफ त ग हकार सिरायना होय(अचगिष्ट
त ग आदेश यजननु द्वित्य हाय ने जेमके-

१ कवचित् न गी जेमके-विष्वाय (विज्ञान)

२ कवचित् न गी धनु जेमके कसियो (कृष्ण कृत्स्नो वा)

क'पतरु'	कप्पतरु	रक्त	रग्गो
मूर्ति'	मुत्तयो	कृत्ति	किर्त्ती
दृष्टः	उत्थो	मर्मो	मर्प्पो
यक्षः	जम्मा		

॥ २-९०.

दीर्घ धी पर लोच ना?

क्षिप्त	इद्धो	द्राक्ष्यम्	क्कास
निःश्वाम	नासासा	आश्वयम्	आस
स्पृष्ट	क्कासा	प्रेष्य	पमा
गार्भ्यम्	गास	अयमान्यम्	आमान
शार्प्यम्	मीम	आज्ञा	आणा
ईश्वर	ईसग	आज्ञसि	आणसा
नेत्र	नेमा	आज्ञपनम्	आणपण

अनुस्वार धी पर शय ना?

अप्लम्	वम	विन्म	विक्का
मन्त्रा	मन्ना	कास्थाल	क्कासा

॥ २-९१.

रेफ तथा एकार लोच ना ?

सौन्दर्यम्	सुन्दर	विह्वल,	विह्वल।
अस्मत्त्वम्	गम्हचेर	कार्पापणा	क्कानणो
पर्यन्त	पेरन्तो		

॥ २-९०.

३० वर्गना बीजा के बोधा अक्षरने छित्पनो प्रसंग आय

॥ बीजानी प्रेय वर्गनो पहेटो अक्षर अने

वे ओंजो अक्षर आये ते जेमके—

व्याख्यानम्	वख्यान	पञ्च	जखया
व्याघ्र	वग्घा	अश्वि	अच्छी
मृच्छा	मुच्छा	मन्थम्	मज्झ
निर्भर	निम्भरा	पृष्टि	पट्टी
कष्टम्	कट्ट	वृद्ध	बुद्धा
तीर्थम्	तिन्थ	हस्त	हत्थो
निर्धन	निद्धणा	आश्लिष्ट	आल्छिदा
गुल्फम्	गुल्फ	पुण्यम्	पुण्य
निर्भर	निम्भरा	विह्वल	भिम्भल्लो

हे० २६७

३८ समासमा शेष त या आदेश न्यजननु छित्त्वि वि
ल्ये गये ते जेमके—

नदीग्राम	नद्दग्गामो	नद्दगामा
कुसुमप्रकर	कुसुमप्पकरा	कुसुमपयरा
देवस्तुति	देवत्तुट्ठि	देवत्तुट्ठि
हरस्कन्दौ	हरकरन्दो	हररन्दो

आलानस्तम्भ आलागगरभा आलागरभा

हे० ० १२, २ १५, २ ०१, २ २४, २ २६ ० ३०, २ ३४, २ ४२,
२ ४५, २ ५०, २ ५३, २ ५७, २ ६१, २ ६२, २ ७४,

१ यदाचित् शेष त या आदेश यन्न सिगायन पण छि य विक्कप
गप छे जेमके—

मपिराम	मपिरामा	मपिरान	अशम्	अम्भण	अम्भण
प्रह्वन	पह्वनो	पह्वना	प्रतिह्वन	पटिह्वन	पडिह्वन
प्रमुक्तम्	पमुक्क	पम्मुक्क	त्रैवक्या	तटाक्	तटाक्

२-७५, २-७६

३९ नीचे आपेला जोडाक्षरांने नीचे उताव्या प्रमाणे आदेशो थाय छे

क्ष्=ख्

ह्रस्व धर्मी पर ध्य,श्च,त्स् तथा

क्षय'	खओ
लक्षणम्	लखण
स्कृ तथा ण्क्=रू	
पुष्करम्	पोखर
निष्कम्	निरु
स्कन्ध	रंधो
अप्रस्कन्द	अवरापन्दो

त्य=च्

सत्यम्	सच
प्रत्यय,	पद्यओ

त्स्=च्

ज्ञात्वा	णच्वा
श्रुत्या	सोच्वा

ध्व=ह्

पृथ्वी	पिच्छी
--------	--------

द्व=ज्

विद्वत्	विज्ज
---------	-------

ध्व=भ्

बुद्ध्या	बुज्झा
----------	--------

प्स=त्

पथ्यम्	पन्त्
मिथ्या	मिच्छा
पश्चिमम्	पच्छिम
पश्चात्	पच्छा
उत्साहः	उच्छाहो
चिकित्सति	चिहच्छिह
जुगुप्सति	जुगुच्छिह
अप्सरा	अच्छरा

नृ य् तथा र्त्=ज

वैद्य	वेज्जा
नृति'	जुई
जय्य'	जज्जो
शय्या	सेज्जा
कार्यम्	कज्ज
मर्यादा	मज्जाआ
ध् तथा ह्=भ्	
वध्यते	वज्झण
ध्यानम्	झाण

१ कश्चित् छ ना छ तया भ् विज्ञा थाय छ अन्ते— क्षीण

છે ૦ ૬-૧૦૦

૪૧ જે તથા પે જાઢાક્ષરના અન્ત્ય ન્યજનની પૂર્વે ૧
વિરુલ્પે લાગે છે' જેમકે—

આદર્શ આપરિમા આપમા વર્પમ્ ઘરિમ વાસ
સુદર્શન સુદરિમણો સુદમણા ઘર્પો ઘરિમા ઘામા
દર્શનમ્ ઠરિમણ દમણ ઘર્પશતમ્ ઘરિમસય વાસસ
છે ૦ ૭-૧૦૬

૪૨ જે જાઢાક્ષરને છેડે લ્ આપ્પો લેયતે જાઢાક્ષરના
અન્ત્ય ન્યજનની પૂર્વે ૨ લાગે છે જેમકે—

ક્લુષ્ટમ્	કિલિષ	શ્લાક	મિલોશ્મા
ફિલ્ષ્ટમ્	કિલિદ્ધ	સ્લેશ	કિલેસો
શ્લિષ્ટમ્	સિલ્લિદ્ધ	ગ્લાનમ્	ગિલાણ
પ્લુષ્ટમ્	પિલુદ્ધ	મ્લાનમ્	મિલાયો
પ્લોષ	પિલામો	સ્લામ્પનિ	કિલમ્મદ્
શ્લેષ	સિલેસો	સ્લાન્તમ્	કિલન્ત
શુક્લમ્	સુકિલ		

છે ૦ ૮-૧૧૩

૪૩ લકારાન્ત ટી પ્રત્યયાન્ત તન્વી જે શ જબ્દના જોડા

૧ ક્વચિન્ નિત્ય યય છ જમકે—

પરામણ	પરામરિમા	આમય	આમરિમો
હર્ષ	હર્ષિસો		

૨ ક્વચિન્ ૨ નથી લાગતો જમકે—

ક્લમ	ક્મા	શુક્લપશ્વ	મુક્તવક્ત્રો
પ્લવ	પવો	ઉત્પ્લાયયતિ	ઉપ્પાવેદ
વિપ્લવ	વિપ્પવા		

ક્ષર છૂટા થાય છે, અને તેમા અન્ત્ય વ્યજનની પૂર્વ ઉ લાગે છે' જેમકે—

તન્વી	તણુવી	યહી	ધહુવી
અધ્વી	લહુવી	પૃથ્વી	પુહુવી
ગુર્ગ	ગરુવા	મૃદ્ધી	મઝવી

લિંગપરિવર્તન—

હે૦ ૧—૩૧, ૧—૩૨

૪૪ દામનં શિરસં તથા નભસ્મં સિવાયના સકારાન્ત તથા નકારાન્ત શબ્દો અને પ્રાવૃષ્ શરત્ તથા તરણિ શબ્દ પ્રાકૃતમા પુલ્લિંગમા વપરાય છે' જેમકે—

પદા	જસો	નર્મ	નમ્મો
પપ	પઓ	મર્મ	મમ્મો
તમઃ	તમો	પ્રાવૃદ્	પાડસો
તેજઃ	તેઓ	શરત્	સરઓ
ઊરઃ	ઊરો	તરણિઃ	તરણી
જન્મ	જન્મો		

હે૦ ૧ ૩૩

૪૫ 'અક્ષિ' વર્ણાય અને વચનાદિ શબ્દો પ્રાકૃતમા

૧ કવચિન્ અન્વય પછા થાય છે જેમકે—સુત્રમ્ સુલ્લય

૨ દામ (દામ), સિમ (શિમ), નદ (નમ)

૩ નીચ આગેલા શબ્દો કવચિન્ અપુસકરિતમા પણ જોવામા

આવે છે—

મેગ	મેગ	શર્મ	સમ્મ
વચ	વચ	વર્મ	વમ્મ
મમા	મુમય		

विकल्पे पुल्लिङ्गमा वपराय ३ जेमके—

अक्षि	अच्छी	अच्छि	विशुत्	विज्ज	
चक्षु	चक्खु	नक्खु	कुलम्	कुला	कु
नयनम्	नयणा	नयण	उन्द	उन्दो	उ
लोचन	लाअणो	लोअण	माहात्म्यम्	माहात्थो	म
वचनम्	वयणा	वयण	दुत्तम्	दुत्तरो	दु

हे० १-३४

४६ गुण आदि शब्दो प्राकृतमा विकल्पे नपुसकमा
वपराय ३ जेमके—

गुण	गुण	गुणो	मण्डलाग्र	मण्डलग्ग	मण
देव	देव	देवो	करम्ह	करम्ह	करम्ह
विन्दु	विन्दु	विन्दू	घृक्ष	स्फुरव	स्फुरवो
- एवम्	स्वग्ग	एवग्गो			

हे० १-३५

४७ इमान्त तथा अजलि आदि शब्दो प्राकृतमा
विकल्पे स्त्रीलिङ्गमा वपराय ३ जेमके—

गरिमा	गरिमा	गरिमा	चौर्यम्	चौरिआ	चौ
महिमा	महिमा	महिमा	कुक्षि	कुच्छी	कु
धुत्तिमा	धुत्तिमा	धुत्तिमा	बलि	बली	ब
अजलि	अजली	अजली	निणि	निही	नि
पृष्ठम्	पिट्ठी	पिट्ठ	विधि	विही	वि
अक्षि	अच्छी	अच्छि	रश्मि	रस्सी	रस्
प्रश्न	पण्हा	पण्हा	अन्धि	गण्ठी	गण्
	निहज्जिमा	निहज्जिमा		निहज्जिमा	

बोधपाठ १ लो.

(नामविभक्ति)

अकारगन्त पुल्लिङ्ग शब्दोना प्रत्ययो

वैभक्तिं	गकवचन	बहुवचन
एवमा	ओ	आ
द्विर्गोषा	म्	आ ए
तृतीया	गण, गण	एहि, एहिं, एहिं
एवमा	तो, आओ, आउ	ना आओ आउ, आहि
	आहि, आहिन्तो,	आहिन्तो, आसुन्तो, एहि,
	आ	एहिन्तो असुन्ता
एष्टी	म्	आण, आण
सप्तमी	ए, मिम	एसु, एसु
सप्तोत्तम	०. ओ, ओ	आ.

जिण शब्दोना रूपो

२० जिणा

जिणा

रना कर्ना, गाय
२६ नियम (निगम) गाय ।
गता ।
२७ समण (अमण) गाय
२८ गुणः (गुण) गुण
२९ गाय (गय) गाय

बाधपाठ २ जो
(भातुनिभक्ति)

वर्तमानकालना प्रत्यया

पुरुष	गकरचन	गल्लन ।
प्रथम	इ	ति, म्, इ, र,
मध्यम	मि	ह, इ, इत्या
उत्तम	मि	मा, गु, म

१ पस्तुपना व्यजनान भातुमा प्राकृतमा अकारान्त यने ते
२ अकारान्त भातुमा पद्धा प्रथम तथा मध्यम-पुष्पोना
गकरचनना प्रत्यया इ तथा सिना अनुक्रमेण तथा से
धाय ते

सूचना —

१ परस्मैपद तथा आत्मनेपदना गन्तुं गत प्रत्यया तथा जोके
अकारान्त भातुमाना ए तथा म प्रत्ययान अन-त, इ, इत्या विगस्त
आत्मनेपदना प्रत्यया गरीमे गुणात् ता गली अकार पण शिष्ट प्रत्येगामा
ध्या गाम नियम गत्यगामा नरा आ-या कि-तु परस्मैपद भातुमान पण
उक्त प्रत्यया लागेल नायाम, आव ड, तय ग प्रत्यया परस्मैपद तथा
आत्मनेपद उभयनेमा गारण छ

२ भातुनु कर्त्तुं गणकाय-विशिष्टं यतु तथा, तयो गणविभाग नशा-
पानी जरु नही

३ न्त ई तय प्रत्यया, ए अण प्रत्यया नान्थायप्रणात प्राकृत
प्रकाशना नही

૬ ઉત્તર પ્રકારની ઔજાર્ય, વિધ્યર્ય, તથા
વિકલ્પે પર્વના અકારનો વિકલ્પે વચ્ચાર

મ પ્રવ્યયની પર્વના અકારનો વિકલ્પે

પુરુષનાં મો, મુ તથા મ પ્રવ્યયોની પર્વના અકારના
વિકલ્પે તથા ઢકાર થાય છે

ધાતુઓ—

(મ્) જનુ, ગમન વ-	વચ (વદ્) બોલવું, કહવું
૨૫	વસ (વસ્) વસવું, રહેવું
૧) પઢવું	૨૬ (લઙ્) પામવું, મલવું
૨) જાણવું, મમનું	૩૬ (પઠ્) મળવું, પાટવું
૩) રમવું, કરવું	૪૬ (ઘઠ્) ધરવું
૪) માલ કરવી	૫૬ (ઘઠ્) ધરવું

ઉદાહરણ—ગચ્છના રૂપે.

૧૦ ૪૦

૨૦ ૪૦

જોડમમાં ધાતુઓના ન સંસ્કૃત રૂપ આપ્યા છે, તે ગદ્ય માં
જોડ અને પ્રાકૃત વચ્ચે કેટલો તફાવત છે તે જણાવે, આ
પ્રાકૃત અને પ્રાકૃતિક—નિયમોના નિયમો,
જોડ નિયમો અને પ્રાકૃતિક પ્રકાર પ્રકાર જે પદ પ્રકાર થાય છે તે

शब्दों (पुल्लिग)

गुरु (गुरु) धर्मगुरु, गुरुगुरु	कोहगि (काधागि) कावगपी
रिसि इमि (रुपि) धर्मगुरु,	अगि
भाध, मुनि	अरि (अरि) अनु, दुश्मन
साहु (साधु) साधुकार्यगुरु	सिसु (शिशु) बालक
मुनि (मुनि) मौजिनगरी साधु,	हथि (हस्ति) हाथी
यति	करि (करि) हाथी
तरु (तरु) का	भाणु (मानु) सूर्य
सिस्स सीस (शिष्य) चलो, अनुयायी	निवास (निवास) रहठाय
विणय (विनय) नमना, विनय	बाल (बाल) बालक, अज्ञानी
भोग्य (भोग) इन्द्रियविषय	सर (शर) बाण
मूल (भूल) आपभाग, आदि	कर (कर) हाथ
काग्य	मोअअ (मोदक) लाडवी
सजम, सजम (सयम) सयम	पाअ (पाद) पग
आणदाराम (आनन्दाराम)	सिहर (शिखर) टोच, टुक
आनन्दरूप गीचो	गिम्ह (ग्रीष्म) गर्मीनी ऋतु
गिरि (गिरि) पर्वत	

विशेषणा-

पमन्थ (प्रशस्त) श्रुत, प्रशमापन । स-धात्वादेशपाठमा रुढ आदेशधी
 धानु३ धातुने अनेक धातु छ पण
 तादेश पाठमा जोई लेया ते
 निम्नमाध्य रूप थाय उ जेम-
 डच्छ (डप्/डच्छ) क ॥, च, यु
 गिडम्ह (गृह) ग्रामस्त थु
 नट । खु
 चर (चर) चर, चिउ बु
 नेगी 'ख' आगम तथा यो

जय जिण(जि) ज नमलववा	वुण धुव (धु) धुणवु, कपवु
णे (मी) गी वु, ल वु	लुण (लु) लणवु, कापवु, छेवु
भा घोह (भी) वु वु	कुण कार (कू) कवु
किण (की) गीवु	हर (ह्र) हवु चोवु लइवु
सुण हण (श्र) मागवु	

उदाहरण- वा धातुना रूपां

ए० घ०	थ० व०
प्र० पिअह, पिअए	पिअन्ति, पिअन्ते, पिअर
म० पिअसि, पिअसे	पिअह, पिअत्था
उ० पिआमि, पिअमि	पिआमो, पिअमो, पिअमो एव सुमयोरपि

एकारपक्षे पिण्ड इत्यादि

वि धातुना रूपा

ए० घ०	थ० व०
प्र० निणह, निणण	निणन्ति, निणन्ते, निणिर
म० निणसि निणसे	निणह, निणित्था
उ० निणामि, निणमि	निणामो, निणमो, निणिमो एव सुमयोरपि

पुन

प्र० चेह	चेन्ति, चन्ते, चेहरे
म० चेसि	चेह, चेत्था
उ० चेमि	चेमा चेमु, चेम.

एकारपक्षे चिणेइ इत्यादि.

श्रु धातुना रूपो

ए० व०

घ० व०

प्र० सुणइ, सुणए

सुणन्ति, सुणन्ते, सुणिर

म० सुणसि, सुणसे

सुणत्, सुणित्था

उ० सुणामि सुणमि

सुणामो, सुणमो सुणिमां

एव सुमयोरपि

पुन'

प्र० हणइ, हणए

हणन्ति, हणन्ते, हणिरे

म० हणसि, हणसे

हणित्था, हणह

उ० हणामि, हणमि

हणामो, हणमो, हणिमो

एव सुमयोरपि

एकारपक्षे सुणेइ हणेइ इत्यादि

भू धातुना रूपो

ए० व०

घ० व०

प्र० भवइ, भवए.

भवन्ति, भवन्ते, भविरे

म० भवसि, भवसे.

भवत्, भवित्था

उ० भवामि, भवमि

भवामो, भवमो, भविमो,

एव सुमयोरपि

पुन

प्र० होइ

होन्ति, होन्ते, होडर

म० होमि

होत्, होत्था

उ० होमि

होमो, होमु, होम

एकारपक्षे भवेइ इत्यादि

કૃ ધાતુના રૂપો

૧૦ થ૦

૫૦ થ૦

પ્ર૦	કૃણ્ણ, કૃણા	કૃણન્તિ, કૃણન્તે, કૃણિરે,
મ૦	કૃણસિ, કૃણસે	કૃણા, કૃણિન્ધા
૩૦	કૃણામિ, કૃણામિ	કૃણામો, કૃણમો, કૃણિમો ૦૩ મુમયોરપિ

પુન

પ્ર૦	કરદ, કરણ	કરન્તિ, કરન્તે, કરિરે.
મ૦	કરમિ, કરમે	કરણ, કરિન્ધા
૩૦	કરામિ, કરામિ	કરામો, કરમો, કરિમો ૦૩ મુમયોરપિ

અકારપદો કુચેદ, કરેદ્દ દૃષ્ટાદિ

૪ શુણ અને ધ્વાદેશાદિ વિધાન પછી જો ધાતુ સ્વરાન્ત રહે છે તો તેમાંના અકારાન્ત સિધાધના સ્વરાન્ત ધાતુને ચિહ્નપે અકારનો આગમ થાય છે. અકારાગમપદો પામદ, ઠામદ, ચેમદ, નેમદ, મામદ, હોમદ, દૃષ્ટાદિ રૂપાગ્ચાન થાય છે

શબ્દો-પુલ્લિંગ

ભમર (અમર) ભમગ	જવ (ધવ) જવ, ધાન્યવિશેષ
પુષ્કરસ (પુષ્પરસ) જલનુમવ	પદ્મિષ્ઠ (પદ્મિત) વિદ્વાન
અલિ (અલિ) ભમગ	ધર્મમણિષ્ઠ (ધર્મનિષ્ઠ) ધર્મની,
પરાશ્વ (પરાશ) કુલના રાજાઓ	નિષ્ણાવાલો
ણિય (નૃપ) રાજા	અપ્યમાદ્દગ (આત્મસાધક)
કોહસત્તુ (ક્રોધશત્રુ) માધરૂપી	આત્માર્થી
દુરમન	દેહ (દેહ) ગરીર

अग्नि	धञ (ध्वज) राजा, पताका
व्यजन) लायक-	किंकर (किङ्कर) नाकर, चाकर
माणस	केयार (केदार) नेतर, धामनु
) मयभ्रमण	पीठ
अपुण दाग	वापार (व्यापार) उयाग
ज) रपागी,	वाउ (वायु) वायगे
वागीओ	तेण, थेण (स्नेन) चार, लुटारा
ग) दृका,	गिरन्त्र (गृहस्थ) गृहस्थ, साहु-
राज	कार
देश	रह (रथ) रा
ग) गालण	कुमल (कुशल) टाया माणस,
पीर	चुग
र	किमीवल (कृषीवल) वेडुत

— ***** —

वाक्यो—

१ ममरो पुष्करस चियड । २ तुम गिरिणो मिहरम्मि
चिट्ठसि । ३ अह साहुस्स गुणे चिणामि । ४ अली पराअ
चेह । ५ णिवो अरी जयट । ६ तुम्हे काहसत्तु जिणित्था ।
७ अह भविअजणे मग्ग गेमि । ८ तुम मसाराउ पीटसि ।
९ अम्हे दुग्गुणात्तिन्तो मामो । १० तुम वाणिअस्स आप-
णाओ किणसि । ११ वय मुणीण वोह सुणामु । १२ रम्ह-
णा अग्गिम्मि जवा हुणन्ति । १३ अह जिण पुणामि । १४
पट्टियो धम्मणिट्ठो भवद् । १५ साहुणो अप्पसाहगा
होति । १६ सेह पुणद् । १७ धमो पाटणा पुणेह ।

१८ फितीपलो केआरम्मि जये लृणट । १९ कुमलो धः
घावार कुणट । २० तेणो गिरुत्थम्म रत्त हरेट ।

-X-51547C-

१ नोकर राजाधी हरे हरे २ त्रेपारी ११ गीर्जा
३ ३ तमे गुरुनो वं । साभलो १० ४ अमे गुरु
रदिण छीण ५ चार ग्यापारोना दुकानेभी (धन)
६ गपिओ योग्य माणसोने धर्ममार्ग लई जाय
राजानी स्तुति करे मे ८ अमे क्षत्रिया स्तुति ९
तपो छे १० साधुआना पोष मयजनादे पत्रि
११ अमे धर्मनो उद्योग करीण स्तुति १२ मुनिआना
दुर्गुणोने करे ३

बोधपाठ ५ मो

(नामविमर्श-माला)

नपुंसकलिंगना प्रत्ययो

प० अ०

५० ५०

प्रथमा मु

पि. इ. ७८

द्वितीया ११

” 33 ”

तृतीयाविभक्तिर्भी मप्तमी विभक्ति सुभी

प्रमाणे

संयोजन ० (लुक्)

प्रथमः

१ प्रथमा तथा द्वितीयाणां बहुवचनना प्रत्ययोनी
ह्रस्वस्वर दीर्घ थाय्य ३

२ इकारान्त एत उकारान्त शब्दानां प्रथमानां
'म्' नो विकल्पे लोपः प्राप्यते

नेत्तशब्दना रूपा

१० व०

व० व०

नेत्त

नेत्ताणि, नेत्ताड, नेत्ताडै

हे नेत्त

" " "

नेत्त

" " "

नेत्तेण इत्यादि अनुक्तस्य सर्वं पुल्लिङ्ग जिण

अच्छि शब्दना रूपा

१० व०

व० व०

अच्छि, अच्छि

अच्छाणि, अच्छाड, अच्छाडै

हे - गा गोर

" " "

गोर ॥ गि

" " "

गमि इह । इत्यादि पुल्लिङ्ग इति शब्दवत्

नेण अमा

भणु शब्दना रूपा

१० व०

व० व०

प्र० धणु, धणु

भणुणि, भणुड, भणुडै

स० हे भणु

" " "

दि० भणु

" " "

तृ० भणुणा इत्यादि पुल्लिङ्ग शुभ शब्दवत्

१ नपुमबलिगाता इकागन्त नगा उकागन्त शब्दोता प्रथमा
एकवचनमा केवलाकने भते मानुतामिक रूप ताय ते नपक अकिं तथा
यर्थे

जन्टा (नपुंसकलिङ्ग)

यथण (यथन) १२, १३	सरण (श्ररण) १२
सर (सरम्) १३	मिर (शिरम्) १३
जल (जल) १३	णेन (नेत्र) १३
धण (धनु) १३	रम (रजम्) १३
यण (यन) १३	जन्ति (अन्ति) १३
दहि (दहि) १३	ग्राम (ग्राम) १३
आअण (ओदन) १३	मण (मनन) १३
दसण (दशन) १३, १४	मुह (मुख) १३
धण (धन) १३, १४	दुह (दुह) १३
असगय (अ०) १३	पुयस्म (पुयस्म) १३
यथ (यथ) १३	
तेअ (तेज) १३	
मीअ (मान) १३, १४	
मथ (मान) १३, १४	
पाउरगा (दे०) १३	

मो

न-गालु) १३,
प्रत्ययो १३, १४

रिडोपगा

महुर (मधुर) १३,
अरप (अरप) १३,

अययो

कयावि (कदापि) १३,
अटुणा (अटुना) १३

मतुआ

अम (अम्) १३, १४

हिअ (हित) १३,
मिअ (मित) १३, १४

मह (सह) १३,
मया (मदा) १३,
वहि (वहिम्) १३,

मुज (मुज) १३, १४

३ उप वचनमा प्रत्यय सहित अस् शतुनो विकल्पे
अन्धि एवो आदेश याय हे

४ मभयम पुष्पना एकवचनमा अने उत्तमपुष्पना त्रि
वचनमा अस् शतु लापाय हे, अने अवशिष्ट रहेला
उत्तम पुष्पना प्रत्ययामा न्यजन, अने स्वरनी घञ ह
उमेराय हे जेमके-अस्+मि, अस्+मि, अस्+
मो, अस्+मना रूपो अनुक्रमे मि, मि, म्हो, तथा म्ह
याय हे

—००००००००००—

वाक्या

१ तुम कुसलोऽमि । २ अह धम्मणिट्ठा मि । ३ अम्हे
समणा म्हो (म्ह) । ४ तुम खत्तिजा अन्धि । ५ तुम्हे वाणिज्या
अन्धि । ६ भविअजणा वोरस्म वयणाऽ सुणेन्नि । ७ तुम्हे
सरम्मि जल पिण्ह ॥ गिजा ण्णुणा सर रिण्ह । ८
णिस्स सर वणम्मि ३३ । ९ माण्हणो दमण्हियअ पुणेट्ठ ।
१० वाणिज्यो धणेण अमगवाणि क्रिणेट्ठ । ११ माण्हतेण
ण सोअ हरेट्ठ । १२ सत्तस्स मवणम्मि मिर बुणेट्ठ । १३ धम्मे
सुहमत्ति । १४ सिम्ह दहिण, स जोअणाऽ सुत्त । १५
राडणा णेत्तम्मि रय पडेट्ठ । १६ अच्चिण्हो ओसत्त बुणेट्ठ ।
१७ भविअजणा मणम्मि जिणस्स दमण्हिमिच्छेट्ठ । १८ जणो
सुत्त वा दुह पण्हकम्मेहि लहेट्ठ । १९ पटिआ मयात्तिअ मिअ
महुव वयण्ण णन्ति । २० तुम्हे सत्त वण्ह । २१ यण्हवलिअ
कपावि ण वण्हो ।

—००००००००००—

१ अमे वचनमा मुनिग्रोना दर्शन करीण नीण २ अने

પમ્વનો ઉત્થોગ કરીગ શ્રીગ ૩ મોટા વચનો છદ્વના દુઃખ
 ને તરે છે ૫ ચોરો ઘનમા વમ્વા ચોરી જાય છે ૬ કજુસો ધન
 લોભથી દુઃખ પામે ૭ ૮ અમે કાપિઓ શ્રીગ ૭ તમે મુનિ
 છા ૮ ૯ ગ્રામ્યણ છુ ૯ તમે ગામમા શાસ્ત્ર મા મલો છ
 ૧૦ પાણી તલાવમાથી ચઢાર જાય છે ૧૧ આપના દુઃખ
 મસ્તક કપે છે, ૧૨ અમે આગવુ ઝાંમડ કરીગ શ્રી
 ૧૩ તમે અમને મનથી ઘાલો ૧૪ ટાળ્યા માણસો વિ
 મિત અને સત્ય બોલે છે ૧૫ વ્યાપારીઓ કુશલ ને ૧
 ૧૬ વ્યાપારી ને

વોધપાઠ ૬ ઠો.

૧ પ્રેરણુ, ઘોજણુ કે કરાણુ ન અર્થમા કે સ્વાર્થમા
 યાતુ અને કાલ્પોધકાદિ પ્રત્યય પાલુ ૨ જે સરહતમા જેમ
 ગિ પ્રત્યય આવે છે, તેમ પ્રાકૃત 'ણિ' ને સ્થાને અ, ન,
 આવ અને આવે ન ચાર આદેશ થાય ૩ યાતુનો આદિ
 અક્ષર યદિ શુદ્ધ હાયનો 'અવિ' પ્રત્યય વિશેષ લાગે ૪
 ૫ ગિસ્થાનીય 'અ' અને 'ન' ની પૃથ ધાતુના આદિ
 અક્ષરનો આકાર * થાય છે ઉદાહરણ-પાઠેહ, પાઠેહ,
 પઢાયેહ, પઢાયેહ' ઇત્યાદિ કારેહ, કારેહ, કરાયેહ,
 કરાયેહ, ઇત્યાદિ મુજ્જેહ, મુજ્જેહ, મુજ્જાવેહ, મુજ્જાવેહ,
 ૬ અમ્ ધાતુની પછી ગિ નો આટ આદેશ વિકલ્પ

* વની કેટલાકન માટે આવે આદેશની પૂર્વ પદ્ધતિ યાતુના આદિ
 અક્ષરનો આકાર થાય છે ।

थाय ने जेमके—भमाड्ड, भमाडेड, इत्यादि पक्षे भामड,
भामेड, भमावड, भमावेड इत्यादि

ण्यन्त धातुओं

भमाड (भ्रम्+णि) ममा ववु, र म्बडावु	सिह (सृह्+णि) इच्छवु, राव (रज्+णि) रजन कावु, णामव (नश्+णि) नाशकरावु जव (गा+णि) गवत कावु, मील कावी
दाव } (दृश्+णि) दय्यावु, दस }	
दूम (दृ+णि) सतावु, द गी कावु,	

शब्दा (पुल्लिङ्ग)

सारहि (सारधि) रथ हाकना काचमेन	विस्तर (विस्तार) खुलामा रा, विवाह (विवाह) रम प्रमग, णाइजण (जातिजन) गानिग
अह (अर्थ) गन्दो राच्य, काल (काल) समय,	

नपुंसकलिङ्ग

काज (कार्य) काग काज, कम्म (कर्म) शुभाशुभकाम, आवण्ण,	दाण (दान) दान, देवु, आलस्स (आलस्य) आलम, मुस्वी, आरणाल-न० दे०-कमल,
---	--

प्रिशेपनाम

जिणदास (जिनदास) एक । उत्तराज्जयण (उत्तराध्य

* — आना चिद्व्यास रूपो प्राय विस्मयक थाय ने तेअ पक्ष
धातुना मूरूपो विस्मयनाय प्रत्यय लगाई यथास्थित साधना करी लेवी
प्राणा अर्था दोरु धातु निस्थानीय प्रत्यय लागी शरे उ, तथा त अर्
वतायवा रे लगाई योजना फल

જન્મિણાવર (જન્મિણાવર)

૨૧

સાગા

૧ સાગા યામિ ૨૪ મમાડડ. ૨ તુમ ગામમિ ય
મે મામેસિ. ૩ ણિયો રિતમ્મ ૨૪ દમદ. ૪ આ જિણ
દામ જન્મિણાવરમ્મ મમ્મ ડામિ. ૫ તુમ મરિમ્મજો
મરમ્મ અત્ત દમમિ. ૬ મમ્મા રિત્તેણ રિય અ દમદ.
૭ અર્ગ આરણાલ પુળ્લામો પગમ્મ સિદ્ધ. ૮ તુમે પોત્તેણ
મમ્મણામમ્મ રાવર. ૯ ણિયો મરિમ્મજણાણ વમ્માણિ
ગામરદ. ૧૦ રિવિળો તાણમિ કાલ જરદ. ૧૧ ઉ
હ્માઓ સિમ્માણ મર પોટર. ૧૨ તુમે અમ્મ ઉત્તગમ્મ
યળ પાઠેર. ૧૩ ણિયો મણુણા મત્તુ ધાણેર. ૧૪ પટ્ટિ
ઓ રિત્તરણ મત્તુ મુળાણેર. ૧૫ મુણિણો પોત્તેણ મમ્મ
કરાણેર. ૧૬ મિદ્ધા રિત્તમ્મિ વાદજ્ઞો મુજાવન્તિ.

૧ તમે લેખ શી અમને મમારો ડો. ૨ તમે તમેજો રિત્તનો
માર્ગ વાગો ડો. ૩ મુગિઓ રદાપિ અધર્મનો રમ્મો વનાવતા
ન શી. ૪ રાજાઓ લેખ શી માણસોને મતાણે ડે. ૫ મલ્લ
જના મોખ્ખની સ્થૂળ રાત્રે ડે. ૬ મારધિ રાજાને રજન કરે ડે.
૭ અમે રાજાના દુઢમનાને નમાનો ડો. ૮ નોકર આલ
મધી વચ્ચત કતાહે ડે. ૯ પટ્ટિયા ગ્રામને જીરાણે ડે.
૧૦ વ્યાપારીઓ વનયેરે મત્તો મરીતાણે ડે. ૧૧ મુગ્ગ
અમો જ્ઞાત્ર મમલા ડે.

उपसर्गो

उपसर्ग धातुनी पूर्वे रती यणु करी धातुना असल अर्थमा कदै न्युनायिक करी विशेष अर्थ बतावे छे तेचा केटलाएक उपसर्गो नीचे आपेला छे —

- १ अह(अति)—हृत् महत्, २ । ३ न उत्कर्ष, अतिशय अहगच्छह
—ते हृत् महत् जाय छ अहसेह — १ उत्कर्ष मेलय छ
- २ अहि(अभि)—अप, अभिवा अहिगच्छह — ते उपर
पईजाय छे, अग जाय। १ य छ अहिकरेह — त अपिकार भोगवे छे
- ३ अणु(अन्)—पाछल, समु, समीप अणुगच्छह— त
पाछल मात्र समीप जाय छ, प्रया ता अनम छ
- ४ अहि(भि)(अभि)—अप, पामे वाग्वा अभिगच्छह
— त तरफ जाय छे, पास जाय छे, अग वाग्वा जाय २
- ५ अव-ओ (अव)—नीच, निश्चय आवतरह— १ नीचे उतर छ
अवसेह—ते निश्चय का छ
- ६ आ(आ)—हृत्, अवधि, अभियाति, धो, उलटापणु आगच्छह
— ते उल्टी गति करे छे, आवे छे आह— त गेटु चाते छ
आमोख गच्छह—मोक्ष सुधी के मोक्षने व्याप जाय छे
- ७ उद्(उत्)—उचे उच्य विशेष उत्पह— ते उच चने छे, कुद्
छे उदेह—ते उच्य पामे छे
- ८ उव, ओ, ऊ, (उप)—पामे, समीप उवगच्छह— ते पामे जाय छ
- ९ णि(नि)—आदश, नीच णियुजह—ते हृत् क व छ णिमी
घह— ते नीच प्रसे छे
- १० परा(परा)—उलटापणु, पाछ पराजयह—(जीत था उलट
ते हारे छे
- ११ पदि(प्रति)—माग, उलट पदिभासह— त साग कते छ

- १२ प(प्र) — आगल , प्रारम्भ, उत्कर्ष पगच्छइ — ते आगल जाय छे,
जमानो प्रारम्भ करे छे, उत्कृष्ट गति करे छे
- १३ वि (वि) — विशेष विह विहार विकरेइ — ते विशेषमृति (विकार)
— ते छे विसिलिसइ — ते विभाग पामे छे विहरइ — ते विहार करे छे
- १४ गिर् (नि.) — विना, बहार, दूर गिगच्छइ — ते बहार गि
कले छे गिखिवइ — त दूर कैंके —
- १५ दुर (दु) — दृष्ट गीत, दु खे करी दुकरेइ — ते दुष्ट गीत करे छे
दुस्साहइ — ते दु खे करी सावे छे
- १६ म (सम्) — साथे संगति, सागरीये, सहार मगच्छन्ति
तथा एकठा गट जाय छे, संगत घटित गग छे, सागी गीत जाय छे
सहरइ — त सगर का छे

बोधपाठ ७ सो

(नाम विभक्ति — चालु)

* स्त्रीलिङ्गना प्रत्ययो

एकवचन

बहुवचन

प्रथमा

■

०, ओ, उ

द्वितीया

म्

०, ओ, उ

* स्त्रीलिङ्ग गोत्रक आप्, इप् आदि प्रत्यया प्राकृतमा प्राप सस्कृतनी
पठ १ धाय १ जे वद पर १ १ नीचे गताय छे —

१ सम्पादि प्रत्यय निमित्त इ भ्रज्जमा नियम गाय छे, त प्राकृतमा
विभक्त भाव छे न पक्षे आ भाव — जेने — पामरी, पामवा ।

२ यत्नाति आचक स्त्रीलिङ्ग विशेषण स्त्री सस्कृतमा ई नदी गता,
त्यः पण प्राकृतमा विभक्त ई भाव छे, गेके — रात्वा, रीला हसमाखी,
समाखी, इमा, म्मा ।

તૃતીયા	અ, આ, ઇ, ં	હિ, હિ, હિં
પચમી	{ તો, આ, ડ, હિન્તો, અ, આ, ઇ, ં	તો, આ, ડ, હિન્તા, સુન્તા
ષષ્ઠી	અ, આ, ઇ, ં	ગ, ગ
સપ્તમી	” ” ”	સુ, સુ
સપ્તોધન	૦	૦, આ, ડ

૧ વિભક્તિ પ્રત્યયોનાં પૂર્વ સ્ત્રીલિંગ શબ્દોના અન્ત્ય હસ્વના દીર્ઘ થાય છે

૨ દ્વિતીયાનાં એકવચન મ્ નો પ્રય સ્ત્રીલિંગમા અન્ત્ય દીર્ઘનો હસ્વ થાય છે

૩ આકારાન્ત સ્ત્રીલિંગ નામ ધર્તી તૃતીયા, પચમી, ષષ્ઠી અને સપ્તમીનાં એકવચનના પ્રત્યયા પૈકી આ પ્રત્યય ધર્તો નથી

૪ સપ્તોધનના એકવચનમા સ્ત્રીલિંગ શબ્દોના અન્ત્ય આ નો વિકલ્પે ં, ઇ અને ડ નો વિકલ્પે દીર્ઘ, અને ઈ તથા ઊ નો નિત્ય હસ્વ થાય છે

૫ આકારાન્ત સ્ત્રીલિંગ શબ્દો ધર્તી પ્રથમાના યને યાનો અને દ્વિતીયાનાં બહુવચનમા એક આ પ્રત્યય વધારે થાય છે

ઉદાહરણ— માલા શબ્દના રૂપો

૩ પ્રથમા દ્વિતીયાના એકવચન અને ષષ્ઠીના બહુવચન સિવાયના વિભક્તિ પ્રત્યયોના યોગ કિં, યન્ અને તન્ શબ્દો સ્ત્રીલિંગમા ઈ વિકલ્પ થાય છે, જે સંસ્કૃતમા નથી થતા જમકે— કીઓ, કાઓ, ઇત્યાદિ ।

૪ છાયા અને હરિદા શબ્દ ધર્તી પ્રાકૃતમા ઈ વિકલ્પ થાય છે, જે સંસ્કૃતમા નથી યતો જમકે — ડાહી, છાહા હલદા, હલદા ।

૫ મો શબ્દને સ્ત્રીલિંગમા ગાવી અને ગાદિ આદેશ થાય છે ।

नृपुरम्	ऊ=ण नेउर, नृउर
रूपमाण्डी	ऊ=आ काण्ण्डी कोल्ली
तृणीरम्	ताणीर
कर्परम्	काप्पर
स्थूलम्	थोर
ताम्बूलम्	तम्बोल
गुह्यची	गलोई
मृत्पम्	मोह
स्थूणा	गोणा थूणा
तणम्	तोण तृण
मागम्	ऊ=अ अण रिण
रूशा	ऊ=आ रामा किमा
मृदुकम्	माउक मउअ
मृदुत्वम्	माउक मउत्तण
रूपा	फ=ट षिवा
ददम्	दियग
मृष्टम्(रमे)	मिट
दृष्टम्	दिट्ट
नट्टि	दिट्ठी
२८१	सिट्टि

सृष्टिः	सिद्धी
गृष्टिः	गिण्ठी
पृथ्वी	पिच्छी
भृगुः	भिऊ
भृङ्गः	भिगो
भृङ्गारः	भिगारो
भृङ्गारः	सिंगारो
शृगाल	सिआलो
घृणा	घिणा
घुस्यम्	घुसिण
घृदकवि	घिदरई
समृद्धिः	ममिढी
मद्धि.	इद्धी, रिद्धी
गृद्धि.	गिद्धी
कृश	किसो
कृशानु	किसाणु
कृसरा	किसरा
कृच्छ्रम्	किच्छ
तृप्तम्	तिण
कृपितः	निसिओ
नृपः	निवो
कृम्या	किच्चा
कृति	किट्टे
धृति	धिई
कृपः	कियो

कूपण	किषिणो	
कृपाण'	किवाण	
वृद्धिक	विञ्जुओ	
वृत्तम्	वित्त	
वृत्तिः	वित्ती	
वृत्तम्	हिअ	
व्यावृत्तम्	वात्ति	
वृत्ति'	विहिओ	
वृषी	विस्ती	
वापि.	इसी,	रिसी
वितृष्ण	विङ्गण	
स्पृहा	द्विहा	
सकृत्	मइ	
वत्कृष्टम्	उकिद्ध	
नृपास'	निसमो	
वृष्टम्	पिढी	पढी
मद्यम्	मसिण	मसण
मृगाङ्ग	मिअको	मयको
मृत्यु	मिच्च	मच्च
श्रुद्धम्	सिंग	सग
भृष्ट	धिहो	धहो
मातृगृहम्	माइहर	
वृष्ट	विहो	
वृष्टि'	विढी	
वृषक	विह	

मृदङ्गः
नप्तृक
बृहस्पतिः

मिङ्गो
नत्तिओ
यिहप्फई
बहप्फई
विण्ट

श्रुन्तम्

आ=उ

कतुः
परामृष्टः
सृष्टः
प्रवृष्टः
पृथिवी
प्रवृत्तिः
प्रावृद्ध
प्रावृत्त
भृति
प्रभृति
प्राभृतम्
परभृतः
निभृतम्
निवृत्तम्
विवृत्तम्
सवृत्तम्
वृत्तान्त
निर्वृत्तम्
निर्वृति

उऊ,
परामुद्धो
पुद्धो
पउद्धो
पुहई
पउत्ती
पाउसो
पाउओ
भुई
पहुडि
पाहुड
परहुओ
निहुअ
निउअ
विउअ
मवुअ
वुत्तनो
निव्वुअ
निव्वुई

रिऊ

वृन्दम्	वुन्दं	
वृन्दावन	वुन्दावणो	
वृद्ध	वुद्धो	
वृद्धि	वुद्धी	
अपभ	उसरो,	रिसरो
मृणालम्	मुणाल	
अजु	उज्जू,	रिज्जू
जामातृक	जामाउमा	
मातृक	माउओ	
मातृका	माउमा	
भ्रातृक	भाउओ	
पितृक	पिउओ	
वृथी	वुहुथी	
निवृत्तम्	निउत्त	निअत्त
वृन्दारका	वुन्दारया	वन्दारया
वृषभ	उमहो	वमहो
मातृमण्डलम्	माउमडल	
मातृगृहम्	माउहर,	माहर
पितृगृहम्	पिउहर	
मातृस्यमा	माउसिअमा	
पितृस्यमा	पिउसिमा	
पितृवनम्	पिउवण	
पितृपति	पिउगह	
मृषा	मुमा	
मृषापादः	मुसापाओ	

बृष्ट	बुद्धो
बृष्टिः	उद्धो
पृथक्	पुष्ट
मृदङ्ग	मुद्गो
नप्तृक	नसुओ
बृहस्पति	बुहष्फई, यहष्फई

श=उ

मृषा	मुसा
मृषावाद्	मुसावाओ

श=ए

धृन्तम्	वेगट
---------	------

श=ओ

धृन्तम्	मोण्ट
मृषा	मोसा
मृषावाद्	मोसावाआ

श=दि

आहत	आदिओ
-----	------

श=अरि

हस	दरिओ
----	------

श=रि

काणम्	रिण,	अण
काजु	रिज्जु,	उज्जु
कापभ	रिसहो	वसहो
कापि	रिमी,	हसो
कातु	रिऊ,	उऊ

सदशः	सरिसो
सदक्षः	सरिच्छो
पतादश	पघ्यारिसो
भयादश	भयारिसो
पादश	जारिसो
सादश	तारिसो
कीदश	केरिसो
ईदश	एरिसो
अन्यादश	अघ्यारिसा
अस्मादश	अम्हारिसो
युष्मादश	तुम्हारिसो
महन्वर्ण	मरियण्णो

७=इ

त्रेदना	विघ्नया	वेअणा
चपेटा	चविदा	चवेटा
देवर	दिअरो	देयरो
केसरम्	किसर	केसर

७=ऊ

स्तन	थूणा,	थेणो
------	-------	------

७=इ

सैन्धवम्	सिन्धव	
शनैश्चर	णिच्छरो	
सैन्यम्	सिन्न,	मेन्न

७=मह

सैन्यम्	सहज
---------	-----

दैत्यः	दह्यो	
देव्यम्	दह्यो	
ऐम्बर्यम्	महसरिर्ध	
भैरवः	महरवो	
बैजवन्	वहजवयो	
दैवतम्	दहवम	
गैतालीयम्	वहआलीम	
बैदेशः	वहपसो	
बैदेह	वहपहो	
बैर्ध	वहटन्मो	
धैश्वानर	वहस्मायरो	
कैतवम्	कहधव	
वैशारद	वहसारो	
वैशाल	वहमालो	
स्त्रैरम्	महर	
वैधम्	वहत्त,	नेहम्
वैरम्	वहरे,	घे
वैर्याश	कहलासो,	वैलामो
वैरयम्	कहरय,	वैरव
वैश्रवण	वहसवणो,	वैमवणा
वैशम्पायन	वहमंपायणो,	वैमंपाय
वैनायिक	वहप्यालिभो,	वैप्यानि
वैशाम्प	वहसिधं	वैसिध
वैध	वहसो,	वैभो

दैवम्	दृष्टव,	देवं
	ए=अम	
वधे	वधञ्च	
मीचे	नीचञ्च	
	ऐ=ई	
पैपेम्	पीर	
	ओ=अ	
अन्योन्यम्	अन्यञ्च,	अन्तुत
प्रकोष्ठ	पवट्टो,	पउट्टो
आतोष्यम्	आवज्ज,	आउज्ज
शिरोवेदना	मिरिञ्जणा	मिरोविञ्जणा
मनोहरम्	मणहर,	मणोहर
मरोरुहम्	मरुह,	मरोरुह
	आ=ऊ	
सोक्तव्याम्	ससामो	
	ओ=अउ	
गो	गउओ, गउआ	
	आं=आअ	
गो	गाओ,	
	ओ=आ	
गौरवम्	गारव,	
	ओ=उ	
सौन्दर्यम्	सुन्देग, सुन्दरिअ	
मौञ्जापन	मुजापणो	
शौण्ड.	सुण्डो	

क=व

कुञ्ज	खुञ्जो
कर्परम्	खपर
कीलक	खीलक

क=ग

भरकनम्	भरगण
भदकल	भयगलो
कन्दुकम्	गेन्दुभ

क=य

किरात	यिलाया
-------	--------

क=भ

शीकर	सीभरा
------	-------

क=म्

चन्द्रिका	चन्दिमा
-----------	---------

क=ह

शीकर	सीहरो
निकृप	निहसो
स्फटिक	फलिहो
चिहुर	चिहुरो

क=क

शुद्धखलम्	सकल
-----------	-----

ग=म्

पुलागानि

पुलामाई

भागिनी

भागिणी

ग=ल

द्यागः

द्यालो

छागी

छाली

घ=ल्ह (वि०)

पिशाच

पिसल्लो, पिसाहो

घ=स् (वि०)

ग्वचित्त

ग्वमिमा, खड्गो

ज=झ (वि०)

जटिल

जटिलो, जडिलो.

ट=ट

मटा

मडा

शकट

मयडो

कैटभ

केटवो

ट=ल

फटिक

फलिहो

ट=ल्ह (वि०)

चपेटा

चवेला,

चवेडा

पाटयति

फाटेइ,

फाडेइ

उ=ल्ल

अङ्गाटतैलतुण्यम्

अङ्गोन्लतेल्लतुण्यं

उ=ह

पिठः

पिटहो, पिदरा

ण=ल (वि०)

घणु

णेलू, घेणू

त=न्य (वि०)

तुच्छम्

तुच्छः, तुच्छं, तुच्छं

त=छ (वि०)

तुच्छम्

तुच्छः, तुच्छं, तुच्छं

त=द

तगर

दगरां

असर

दसरा

सुघर

दुघरो

त=ह

प्रतिपन्नम्

पडिपन्न

प्रतिहास

पडिहासा

प्रतिशार

पडिहारा

प्रतिस्पदी

पाटिष्फदी पडिष्फदी

प्रतिसार

पडिसारो

प्रतिनिवृत्तम्

पटिनिवृत्त

प्रतिमा

पडिमा

प्रतिपदा	पडिदपा
प्रतिफरोति	पडिकरेड
प्रभृति	पट्टि
प्राभृतम्	पाट्ट
व्याष्ट	शवष्टो
पताका	पडापा
विभीतक	घरेडघो
हरीतकी	हरदई
मृतकम्	मडय
सुकृतम्	सुकड
आहतम्	आहड
अवहतम्	अवहड

तू=ण

गमित	गडिभणो
अतिमुक्तकम्	अणित्तय, अइमुत्तय
कवित्तम्	रण

त=र

मसति	मत्तरी
------	--------

तू=र

अतर्मा	अलसी
मातवाहन	मालवाहणो, सालाहणो.
	पलिल, पलिअ

त=प् (पि)

पातलम्

पीचट, पीञ्जल

त=ह

विमर्शित.

विहर्षी

वसति

वसती, वसई

भरत

भारतो

कातर

काहलो

मानुस्मिन्म

माह्मिन्म

ध=ठ

मेधि

मेरी

शिथिर

मिथिला

जिथिल

मिथिलो

प्रथम

परमो

निशोध

निसीदो निसीदी

एथिषी

पुढी पृढी.

ध=ध (वि०)

पृथक्

पि, पुथ, पि, पु

दू=दू(वि०)

दशनम्

दसना, दसन

दष्ट

दहो, दहो

दग्ध

दहो, दहो

दोला

दोला, दोला

दयद

दण्डो, दण्डो

दरः(भय)

डरो, दरो

दाहः

डाहो, दाहो

दम्भः

डम्भो, दम्भो

दर्भः

डम्भो दम्भो

कदनम्

कडण, कयण

दोहद

डोहलो, दोहलो

दशति

डसह

दहति

डहह

दू=ध

दीप्यति

धिप्यति, दिप्यह,

दू=र

एकादश

एअरह

द्वादश

यारह

त्रयोदश

तेरह

गङ्गदम्

गग्गर

कदली

करली, कपली, केली

दू=ल

प्रदीप्यति

पलीवेह

प्रदीप्तम्

पलित्त

दोहद

दोहलो

कदम्ब

कलम्बो, कयम्बो.

दू=व

कदर्थित

कवह्मिओ

द=ट

ककुदम

कउट

ध=दृ

निषध

निसदृ

अपधम

ओसदृ

ओसदृ

न=ण (वि०)

नापित

ण्डाविष्मा नाविष्मा

न=नृ (वि०)

निम्य

लिम्या, निम्यो

प=फ

पाटयति

फालेह, फाढेह

परुष

फरुसो

परिघ

फलिहो

परिखा

फलिढा

पनस

फणसो

पारिभद्र

फालिहदो

प=म

प्रभूतम्

यहुत्त

प=म् (वि०)

नीप

नीमो, नीयो

आपीड

आमेलो, आवेडो

	प=प्	
पापद्वि.		पारद्वी.
	य=भ	
यिसिनी		भिसिणी
	यु=म् तथा य	
कपन्ध		कमन्धो, कपन्धो.
	वृ=म्	
शपरः		समरो
	म=व	
कैटभः		केटवो
	म्=इ	
विपम		विसहो, विसमो
	म्=व	
मन्मथ		वम्महो
अभिमन्यु.		अहिबल्लू, अटिमल्लू.
	म्=स्	
अमर		भसलो, ममरो.
	य=त	
युष्मादृशः		तुम्हारिसो.
युष्मदीय.		तुम्हकैरो

य=ल

यष्टि,

लट्टी

यु=ज्ज (वि०)

उत्तरीयम्

उत्तरिज्ज, उत्तरीञ्च

य=हृ

छाया

छाहा

सच्छायम्

सच्छाह, सच्छाय

य=आह तथा य

कतिपयम्

कहवाह, कहजव

रु=इ

किरि

किरी

भेर

भेरी

रु=डा (वि०)

पर्यायम्

पडायाण, पड्डाण

र=ण्

करवीर

कणवीरो

र=ल्

हरिद्रा

हलिदी

दरिद्राणि

दलिदाड

दरिद्र

दलिदो

दारिद्र्यम्

दालिह

हरिह

हलिहो

मुखरः	मुहलो
चरणः (पादः)	चलणो
वरुणः	वलुणो
करुणः	कन्टुणो
सम्कारः	सकालो
कणः	लुको
अपहारम्	अवहाल
जठरम्	जडल
घठर	घटलां
निष्ठुर.	निटुलां
युधिष्ठिर.	जहुट्टिलो
शिथिर	सिदिलो
अद्भार	इगालो
सुकुमार	मोमालो
किरात	चिलाओ
परिखा	फलिहा
परिघ	फलिहो
पारिभट्ट	फालिहहो
कातर	काहलो

लृ=र्

स्पृलम् थार

लृ=ण् (वि०)

लाहल, लाहलो, लाहलो
लाङ्गलम्, लाङ्गल, लाङ्गल

लाहूलम्
ललाटम्

णगूल, लगूल,
णिडाल, णडाल

१=म् (वि०)

स्वप्न
नीवी

सिमिणो, निविणो
नीमी, नीवी

श=छ (वि०)

शमी
शाव
शिरा

छमी
छावा
छिरा, सिग

श=ह

दशमुख
दशरथ

दहमुखो, दसमुहा
दहरहो, दमरनो

श=ण (वि०)

सुपा

सुण्हा, सुसा

श=ह

पष्ठ
पष्टि
पदपद
पणमुख

उहो
उही
उप्पओ
उमुहा

श=ह

पापाश

— ४१ —

१॥ पासाणो

म्=ळ्

सुधा

सप्तपर्ण

छुहा

छत्तिवण्णो

जोडाक्षरोने नीचे प्रमाणे आदेश थायछे.—

क (वि०)

शक्त

मुक्त

दष्टः

रुग्ण.

मृदुत्वम्

मज्झो, सत्तो

मुण्णो, मुत्तो

डण्णो, टट्ठो.

लुण्णो, लुग्गो.

माउक्क, मउत्तण

ख

शुष्कम्

स्कन्द

क्ष्वेटक.

ह्वोटक

स्फोटक

स्फेटकः

स्फेटिक

स्थाणु.

स्तम्भ.

सुक्ख, सुक्क

खन्दो, कन्दो

खेट्ठो

खोट्ठो

खोट्ठो

खेट्ठो

खेट्ठो

खाण्

खम्भो, थम्भो

ग

रक्तः

रग्गो, रत्तो

ङ

शुल्कम्

सुङ्ग, सुङ्क

च

कृत्ति.
चत्वरम्
प्रत्युप

किष्ठी
चघर
पञ्चुहो, पञ्चुमो

३

अक्षि
इक्षु
लक्ष्मी
कक्ष
क्षुतम्
क्षीरम्
मदक्ष
वृक्ष
मक्षिका
क्षेत्रम्
क्षुष
दक्ष
कुक्षि
वक्ष
क्षुण्ण
कक्षा
क्षार
कौक्षेपकम्
क्षुर

अच्छि
उच्छ
लच्छी
कच्छो
त्रीअ
छीर
मरिच्छो
वच्छो
मच्छिष्ठा
छेत्त
छुहा
ठच्छो
कुच्छी
वच्छ
छुण्णो
कच्छा
छारो
कुच्छेअप
छुरा

उक्षा	उच्छ्रा
क्षतम्	त्रय
सादृश्यम्	सारिच्छ
स्थगितम्	छद्म
क्षमा (पृथिवी)	छमा
ऋक्षम्	रिच्छ, रिक्ख
क्षणः (उत्सव)	छणो
सामर्थ्यम्	सामच्छ, सामत्थ
उत्सुक'	उच्छुओ, जसुओ.
उत्सव'	उच्छवो, कसवो
क्षहा	छिहा

ज (वि०)

अभिमन्यु.	अहिमज्ज
	अहिमन्

झ

ध्वज,	अओ, धओ
-------	--------

ञ्

वृश्चिक.	विञ्चओ
----------	--------

ञ् (वि०)

अभिमन्युः	अहिमञ्
	अहिमन्

ट्

वृत्त'	वटो
प्रवृत्त.	पपटो

मृत्तिका
पत्तनम्
कदधित
पर्यस्त

मट्टिआ
पट्टण
कवट्टिआ
पट्टो

द

अस्थि
तिसस्युलम्
म्पानम्
चतुर्थ
अर्थ
स्तम्भ
स्तब्ध

अट्टी
विसंहुल
ठीण, धीण
चउट्टो
अट्टो
ठम्भो, धम्भो.
ठट्टो

इ

गर्त
गर्तो
सम्मर्द
वितर्दी
विच्छर्द
च्छर्दी
कपद
मर्दित
सम्मर्दित
गर्दम

गड्डो
गड्डा
सम्मड्डो
विअड्डो
विच्छड्डो
छड्डो
कवड्डो
मड्डिओ
सम्मट्टिओ
गड्डो, गड्डो.

क

स्तब्ध.

ठट्टो

दग्गः

विदग्गः

वृद्धिः

घृद्ध.

श्रद्धा

सुर्धा

अर्धम्

दड्डो

विअड्डो

बुड्ढी

बुड्डो

सड्डा, सद्धा.

मुड्डा, मुद्धा.

अड्ड, अद्ध

ण्

पचाशत्

पचदश

दत्तम्

पण्णासा

पण्यारह

दिण्ण

ण्ड्

घृन्तम्

तालघृन्तम्

वेण्ट

तालवेण्ट

ण्ड्

कन्दुरिका

भिन्दिपाल.

कण्डलिआ

भिण्डिवालो

त्

समस्तः

स्तम्य.

समस्तो

तम्यो

थ्

स्तम्भः

स्तवा

थम्भो, ठम्भो

थवो, तवो

पयस्त उत्साह		पल्लयो, पल्लो उत्थारो, उच्छाहा
आश्लिष्ट	ध्	आलिढो
मन्यु	न्त् (वि०)	मन्त्, मन्त्
चिह्नम्	न्ध (वि०)	चिन्ध इन्ध, चिणा
मम्म आत्मा	प्	मप्पो, मत्सो अप्पा, अप्पाणो
भीष्म श्लेष्म	फ्	मिष्फो मेफो, मिलिम्हो
पिहल	म्	भिम्भलो, बिम्भलं पिहलो
उर्ध्वम्		उव्म, उद्र
ताग्रम् आग्रम्	म्य	तम्य अम्य
कम्भीरा	म्भ	कम्भारा, कम्भारा

र

ब्रह्मचर्यम्
नृप्यम्
सोन्दर्यम्
शोण्डीर्यम्
धैर्यम्
पर्यन्तः
आश्चर्यम्

घम्हचर, घम्हचरिअ
नर
सुन्दर
मोण्डीर
धीर, धिज्ज.
पेरन्तो, पज्जन्तो
अच्छेर, अच्छरिअ

लृ

आश्लिष्ट
रूपमाण्डी

आलिढो
कोल्ली, कोण्डी

लृ

पर्यस्तम्
पर्याणम्
सोकुमार्यम्

पल्लद्द, पल्लन्थ
पल्लाण
सोममल्ल

स्

वृक्षरपत्ति.
वृक्षरपत्तिः

वत्ससई, वदप्फई,
भयसई, भयप्फई
वणसई, वणप्फई.

हृ

वाप्य.
कार्यापण*

वारो
काहायणो.
दह, दक्ख

दक्षिणः

तीर्थम्

कृष्माण्डी

नीचेना अक्षरो लोपाय छे —

दाहिणो, दक्षिणो

तूह, तिन्व,

कोहण्टी, कोहली

अ (वि)

अलाबु

अलाबु

अरण्यम्

लाऊ, अलाऊ

लाउ, अलाउ

रण्णा, अरण्णा

• तीक्ष्णम्

ण्

तिक्ख, तिण्ह

रात्रि

श्च

राई, रत्ती,

यमुना

म्

चामुण्डा

कामुक

अतिमुक्तकम्

जउँणा

चाउँण्डा

काउँओ

अणिउँतय,

अइमुन्तय,

अइमुत्तय

चन्द्र

र

रुद्र

भद्रम्

समुद्र

चन्दो, चन्द्रो

रुद्रो, रुद्रो

भद्र, भद्र

समुद्रो, समुद्रो

द्रहः
धात्री

द्रहो, द्रहो
धाई, धर्ती, गरी

श

श्मश्रु
श्मशानम्

मासु, ममृ, मस्तु
मसाण

श्च

हरिश्चन्द्रः

हरिश्चन्द्रो

ह

म 'पाहुः
दशार्हः

मज्झसो, मज्झणहो
दसारो

(०) अनुस्वार

विशति
त्रिशत
मरुतम्
मरुतार
मासम्
मासलम्
कांस्यम्
पासु
कथम्
एवम्
नृनम्
इदानीम्
दानीं
किम्

वीमा
तोमा
सक्य
सफारो
मान, मस
मामल, भसल
कास, रुस
पासु, पसु
कह, कह
एव, एव
नृण, नृण
इआणि इआणि
दाणि, दाणि
कि, किं

ममुरसम
किशुरुम
सिंह,

ममुह, संमुह
केमुअ, किमुअ
सीहो, सिंघा

अत्य व्यजनना नांचे प्रमाणे आदेश थाय छे:—

अ

शरत
भिषक

सरआं
भिमआं

म

दिक
प्रावृद्ध
दीर्घायु
अप्सरा

दिसा
पाउसो
दीहाउमो, दीहाउ
अचरसा, अचर

ह

ककुभ
लु
मुग

कउरा
गणुह, धण
छुरा

पदना आदिमा रहेला तरनो पछी आवता सखर ५५
जन सहित नांचे प्रमाणे आदेश थाय छे —

११

भयविर.
विनकिलम्
अपरकार
कदलम्
मदली

चेरो
चेष्ट
एकारो
केल, कपल,
केली, कयली

कर्णिकारः५६

कण्णरो, कण्णिआरो

ग

अगि

ग, अइ

ओ

पुतर,

पोरो

यदरम्

योर

नयमानिका

नोमालिआ

नयफलिका

नोहलिआ

पूगफलम्

पोप्फल

मयूरा

मोरो, मउरो

लवणम्

लोण

चतुर्गुण'

चोगुणो, चउगुणो

चतुर्थ

चोत्थो, चउत्थो

चतुर्दश

चोद्दह, चउद्दह

चतुर्वार

चोत्वारो, चउत्वारो

सुकुमार

सोमालो, सुकुमालो

कुतूहलम्

कोहल, कोउहल

बदूखल

ओहलो, उउहलो

उलूखलम्

ओम्खल, उलूखल

उम

निपण्ण'

णुमण्णो, णिमण्णो

अगु तथा आउ

प्रावरणम्

पगुरण, पाउरण, पावरण

* इतो सस्वा व्यञ्जत सहित ण थाय छ

नीचे आपेला शब्दाने नीचे घेताऱ्या प्रमाणे आदेशो धापे.

स्नोक	थोक, थोप, येव
दुहिता—	पक्षे थोज
भगिनी—	धूच्या पक्षे- दुहि
वृक्ष —	घटिणा, पक्षे भ
क्षिप्तम्—	म्हण्यो, पक्षे वच
उत्क्षिप्तम्—	छूट, पक्षे वि
वनिता—	उच्छूट, पक्षे उ
ईपत—	विलया, पक्षे वणि
छा—	ऊर, पक्षे इ
धृति —	इत्थी, पक्षे धी
माजार —	दिही, पक्षे, धिई
वैद्वर्गम्—	मजरो, तजरो, पक्षे
इदानीम्—	मज्जारो
पूर्वम्—	वेरलिअ, वेदुज
अस्तम्—	एणिह, एताहे, पक्षे
वृहस्पति—	इजाणि
	पुरिम, पक्षे पुत्र
	रित्थ, तह, पक्षे, तत्थ
	भयस्सई, भयप्फई,
	भयप्पर्ई, पक्षे बहस्सई,
	बहप्फई, बहप्पर्ई,
	बिहस्सई, बिहप्फई,
	बिहप्पर्ई, बुहस्सई,
	बुहप्फई, बुहप्पर्ई,

मलिनम्—	मटल, पन्ने मलिण
उभयम्—	अवह
शुक्तिः—	मिर्णा, पन्ने सुर्ता
दुष्ण —	डिक्का, पन्ने दुस्सा
आरब्ध —	आइत्ता, पन्ने आरब्धा
पदाति —	पाट्का, पन्ने पमाई
दष्टा—	दादा
यन्मि—	याहि, याहि
अयम्—	हट्ट
मातृपुत्रमा—	माउसिआ, माउरुछा
पितृपुत्रमा—	पिउसिआ, पिउरुछा
निर्गन्ध—	निरिन्डि
गृहम्—	गारा

नीचे जापेला शब्दाने अनुस्वार आगम धाय छे.—

वक्त्रम्	वक
व्यस्त्रम्	वम
अश्रु	अम
उमश्रु	मम
पुच्छम्	पुछ
गुच्छम्	गुछ
मर्मा	मुदा
पर्ण	पम
कुम्भम्	कुध
कर्कोट	ककोटो

अहां
गर्हा
दर्हा
धो
ही
होम'
अहोक
हूह्न
क्रिया
दिष्ट्या
तप्त
उत्तम
ग्या
ग्याहार
मय
थेन्यम
चार्गिम
र्यगिम
भार्ग
गार्भार्गिम

आचारि
मोन्दर्गिम

अरिहा
गरिहा
वरिहो
मिरा
हिरा
हिनीआ
अहिराआ
कसिणो
किरिगा
दिष्टिआ
तविआ, ततो
वडर, वज्र
मिआ
मिआयाआ
मविआ
चेडम
गार्गिअ
थेगिअ
भारिआ
गर्भार्गिअ
गर्भार्गिअ
आयगिमो
सुन्दरिम
मोर्गिअ
गार्गिअ

शाम
सुग
प्राप्तार्थम्
भैरव
मय्य
सिन्धुम

दृष्ट

मार्ग

गग

अर्ध

पद्यम्

छन्दम्

सुग

द्वारम्

य कुतम्

स्वे जना

मुद्रम्

गरिअ

सुगिआ

यम्भुगरिअ

गारिअ

मिथिआ

मिणिद्र, मणिद्र

निद्र

कमिणा, कमणा

कण्ठे

अरिअ, अरिअ, अ

४

जाआ

३

अरिआ, अरिआ,

अरिआ

पउम पौम

इउम, इम

सुग्ग्या सुग्ग्या

हुवार वार, वर, वार

सुग्ग्य

सुग्ग्या

सुग्ग्य

नीचे आगेला अन्तान नीचे गताया प्रमाणे छित्त भाषा

दीर्घ

दिग्घो, दीर्घो

(

कणिक्कार,	कणिक्कारो, कणिक्कारो.
मैलम	मैल
मद्रक	मद्रक
विचक्रिणम्	विचक्र
मञ्जु	उज्जु
ग्रीवा	ग्रीवा
पञ्चनम	पञ्चन
मोन	मोन
प्रेम	प्रेम
गोवतम	जुवण
मेघा	मेघा, मेघा
नोटम	नेट, नोट.
तग्रा	नग्रा, नग्रा
निहित	निहितो, निहितो
पादत	पादितो, पादितो
मृदुकम्	मादक, मादक
गक	गका, गका
कुत्तरलम	माउल, कोउल
पाकुल	वाउलो, वाउलो
मूल,	मुलो, धार
हतम	हल, हल
दधम	दडव, दडव
तृणाक	तुण्डो, तुण्ड
मृक	मुका, मजो
	खण्ण खण्ण

स्थानम्	गिण, भीण
अस्मदीयम्	अस्मदीय, अस्मदीय
यव नैऋ	यव नैऋ
विज	विज, विज
नोच आपला ज्ञाने क्रिय भन्तु नर्था —	
वृष्टगुप्ता	वृष्टगुप्ता
दत्त	दत्त
नाथे आपला ज्ञाने क्रिय भन्तु नर्था —	
करण	करण
धारागमी	धारागमी
आलान	आलान
अचलपुरम्	अचलपुरम्
महागष्टम्	महागष्टम्
हृद	हृद
हृदिनाल	हृदिनाल
लघुशम्	लघुशम्
लघुशम्	लघुशम्
नाने आपला ज्ञाने क्रिय भन्तु नर्था —	
गा	गा
गा	गा
वर्णावर्त	वर्णावर्त
आप	आप
पचपचाशम्	पचपचाशम्
	पचपचाशम्

त्रिपचाशत
 त्रिचत्वारिंशत
 न्युत्तर्मा
 व्युत्सर्जनम्
 यहिर्मेयुन वा
 कार्यम्
 कचिन
 उग्रहनि
 अषस्मार
 उत्पल
 धिरु धिरु
 िगस्तु
 प्रनिस्पट्टी

स्थासक
 निलप
 मघयान
 साक्षी
 जन्म
 महान
 भयान
 आर्शा
 घृत्तरम
 हिमोर
 धुष्टक

तेयणा
 तेआलीमा
 विउसगा
 योसिरण
 यहिदा
 णामुक्खसिअ
 कन्धड
 मुक्खरुड
 यम्हलो
 कन्दुद
 छि त्ति, द्वि द्वि
 धिरत्तु
 पडिमिटी,
 पाडिमिटी
 यच्चि
 निरेलण
 मघोणो
 मखिरणो
 जम्मण
 मण्णो
 भयणो
 आमीसा
 वट्ठय
 भिमोग
 खुड्ढो

गायन	गायणा
रट	यटो
ककुदम	ककुभ
अकागदम	अन्ध
लज्जारना	लज्जालुङ्गी
कृन्तल	कट्ट
चुन	मायन्डा
विण्णु	मदिभो
अमगानम	ररम
अमुरा	अगया
खेल	रोट्ट
पाप्प रज	निगिन्दि
त्तिम	अट्ट
ममर्थ	पवला
पट्टक	नेल्लुछो
कर्पास	पल्लो
पली	उज्जो
ताम्बुलम	असुर
पुञ्चली	टिड्डे
शाखा	माहुरी इत्यादि

— ५४३२५३४ —
धातुना आदेशो

संस्कृत वाङ्मयानां प्राकृत आदेशो नाने प्रमाणे धायते —
(अन्तरान्त धातुमा)
शा— जाण, मुण पक्षे या

पा—	पिञ्ज, डल्ल, पट्ट, घोट्ट पक्षे- पिञ्ज
स्था—	ठा, थक्क, चिट्ट, निरप्प
उद्+स्था—	उट्ट, उक्कुक्कुर
स्ना—	अब्भुत्त, पन्ने-प्पहा
श्रद्+गा—	सद्ध
उद्+भ्मा—	उट्टमा
उद्+घा—	ओरुम्मा, वसुआ पन्ने-उट्ट्या
नि+त्रा—	ओलीर, उत्र पक्षे-निहा
आ+घा—	आड्डघ पक्षे-अग्गा
निर्+मा—	निम्माणा, निम्मव
प्र+स्था+णि—	पट्टव, पेण्टव पक्षे पट्टाव
वि+ज्ञा+णि—	वाऊ, अवुक्क पन्ने-विण्णव
या+णि—	जय पन्ने जाय
क्षि—	गिज्जर पन्ने अज्ज
क्रा—	क्रिण
वि+की—	विक्के, विक्किण
मी—	भा, मीह
आ+ली—	अल्ली
नि+ली—	णिर्लीअ, णिलुक्क, गिरिग्ग, लुक्क, लिक्क, लिट्क, पक्षे-निलिज्ज
वि+ली—	विरा पन्ने-विलिज्ज
रु—	रुज्ज, रुण्ट पक्षे-रव.
श्रु—	हग्ग पन्ने सुण
रु—	धुत्र पक्षे-धुण.
रु—	हो, हूत्र, प्व पक्षे-भव.

भृ—	हु (वि उपमर्ग वर्त्तन)
”—	णिच्चड (पृथक् तथा स्पष्टाकरण म)
प्र+भृ—	पहुप्प (प्रमुच्य अर्थमा)
दृ+णि—	दृम
स+भृ+णि—	आसत्त, पक्षे- सभाव
हृ—	कुण, पक्षे- कर
”—	णिआर. (एक भाषे जावना अर्थमा)
”—	णिट्ठुह (निष्ठम अर्थमा)
”—	सदाण (अप्रमन अर्थमा)
”—	वाचम्क (धम अर्थमा)
”—	णिओल (नेव वा मुख उगाड वा अर्थमा)
”—	पयल्ल (नीचा गता त गलत् फोजवना अर्थमा)
”—	णीलुछ (पशु वा १ घुदीजवु अर्थमा)
”—	कम्म (और कर्मना अर्थमा)
”—	गुलल (गुणामत् नवना अर्थमा)
रम्—	अर, श्रर, भर, भल, लड, थिम्मा
वि+स्मृ—	सुमर पगर, पम्हह पक्षे मर
व्या+हृ—	पम्हूम, मिह्तर, वीमर
प्र+भृ—	कोय, पोका पक्षे बाहर
”—	पयल्ल, डोयल्ल पक्षे पसर
”—	महम्मह (मापडावना अर्थमा)
निर+भृ—	णीत्तर, नील, घाड, वरणाट पक्षे- नीमर
जागृ—	जग पक्षे जागर
व्या+पृ—	माजइ पक्षे यायर.

सम्+धृ—	साहर, साहृ, पक्षे मवर.
आ+हृ—	सज्ञास पक्षे-आहर
प्र+हृ—	मार पक्षे पहर
अय+तृ—	ओह, ओरम, पक्षे-ओमर
नि+तृ+णि—	गिहोड पक्षे निवार
धै—	झा
गै—	गा
सम्+रत्वे—	मखा
म्लै—	पा, पत्राय, पक्षे-मिला,

यमनात् ॥१॥

शक—	चय, तर, तीर, पार पक्षे सक्ष
फक्—	रफ
श्लान्—	सन्ध
खन्—	वेजट, पक्षे-खन
पन्—	साहृ, पडल (गडल) पक्षे-पय
मुच—	उडु, अघट्ट, मेछ, उस्मिह, रमध गिहृन्, धसाट पक्षे मुअ
—	गिन्धल (२ म न डाढाना अग्ना)
यन्—	वेहय तेलय, जूरय, उमच्छ, पक्षे-यन
रन्—	उगह, अगह, विटगिहृ (ड) पक्षे-रय
समान रन्—	उवहन्थ, मारव, समार, केलाय पक्षे-समारय
मिन्—	सिच सिम्प पक्षे-मेअ
वि+रिच+मि—	आलुट उलुड, पल्लथ पक्षे चिरेअ.

प्रचूर्—	पुच्छ.
गर्ज—	बुध्क पक्षे 'गज्ज
"—	द्विक (जलजनी गर्जनाना अर्था)
राज्—	अग्न, त्रज्ज, सह, रीर, रह पक्षे राय.
मरज—	आउहु, णिउहु, वुहु, खुप्प पक्षे मज्ज
पुज—	आरोल, वमाल पक्षे पुज
लरज्—	जीह पक्षे-लज्ज
निज्—	असुक्क
सृज—	उग्गुम, लुग्ग पुत्र, पुत्त, फुत्त, लुह, हुल, रोसाण पक्षे-मज्ज
भज्—	वेमय, मुसुमर, मर, मर, मर विर, परिवरज, करज, नीरज पक्षे भज.
व्रज—	वच
अनु+व्रज—	पटिअग्ग, पक्षे-अणुवच
मज्ज—	मिह
अर्ज—	मिह पक्षे अज्ज
गुज्—	जुज, जुज्ज, जुप्प
भुज—	भुज, जिम्म, जेम, कम्म अण्ह समाण, चमद, थहु
उद्+विज्—	उविज
उप+भुज—	कम्म पक्षे उपभुज
यीज—	योज पक्षे-यीज

रज+णि—	राज पक्षे-रज
वेष्ट—	वेढ
सम्+वेष्ट—	मवेष्ट
उद+वेष्ट—	उन्वेष्ट पक्षे उग्नेष्ट
घट—	गढ पक्षे-घट
सम्+घट—	भगल पक्षे-सघट
स्फुट—	भुर (हास्य कण हायता)
घट्+णि—	परिघाट पक्षे-घट
उद+घट्+णि—	उग पक्षे-उग्याड
वेष्ट्+णि—	परिआल पक्षे-वेढ
मट्—	चिच, चिचञ्च, चिचिष्ट, रीड, टिविट्टिक् पक्षे-मट
तुष्ट—	ताड, तुष्ट, खुष्ट, र्मुष्ट, उम्मुष्ट, उल्लुक्, णिल्लुक्, लुक्, उल्लर पक्षे तुष्ट
तड्+णि—	आहोड, त्रिहोड पक्षे-ताड
घर्ण—	तुल, घोल, उम्भ, पहल्ल
वि+घृत्—	हम पक्षे विवट
पत्+णि—	णिहोड पक्षे पाड
कथ—	अट पक्षे-रुट
मन्थ—	मण्ट
मन्थ—	धुमल, विरोल पक्षे-मथ
कथ—	वज्जर, पज्जर, उप्पाल, पिप्पुण, सघ, बाल्ल, चव, जम्प, सीस माह पक्षे-कह

कथ्—	णिन्वर (दु ख कहेवाना थयमा)
रोमन्थ+णि—	ओगगाल, वगगोल पक्षे—रामन्थ
मद्—	मच्च
ह्लाद्—	अवअच्छ
स्वाद्—	स्वा (एकउचनमा)
नि+सद्—	गुमज्ज
त्रिद्—	दुहाव, णिच्छल, णिज्जोड, णिन्वर णिच्छर, लूर पक्षे त्रिन्द
आ+त्रिद्—	आअन्द, उद्दाल, पक्षे—अच्छिन्व
मृद्—	मल मढ, परिहट्ट, गड्ड, चड्ड, मड्ड, पताट
स्पन्द	चुलुचुल, पक्षे—कन्द,
नि+पद्—	निन्वल, पक्षे निष्पज्ज
त्रिम+वद्—	त्रिमद्द, विलाट्ट, फल पक्षे—त्रिमव
शद्—	भट्ट, पक्क्याट
मद्—	मट
सम+पद्—	सपज्ज
आ+अन्द—	गाँहर, पक्षे अकन्द
खिद्—	जूर खिग्गर, पक्षे खिअ
खिद्—	मिज्ज
ह्लाद्+णि—	अयअच्छ
छद्+णि—	गुम, रूम, समुम, द्य, आम्पाट, पयाल पक्षे द्राय
म्य—	उत्तम, रुम्भ, रुज्भ, पक्षे म्य
नि+पिद्—	एक, पक्षे निसेह

कुध्—	जूर, पक्षे- कुज्झ
गृध्—	गिज्झ
सिग्—	सिज्झ
जन—	जा, जम्म
तन—	तड, तट्ट, तट्ठव, विरह, पक्षे- तग
तृप्—	थिप्प
उप+सृप्	अल्लिअ, पक्षे- उवसप्प
सम्+तप्	अख, पक्षे मतप्प
वि+आप्	ओअग, पक्षे- वाव
सम्+आप्	समाण, पक्षे समाव
क्षिप्—	गलत्थ अट्ठुख, मोह, पेह, गोह, छुह, हल परी पत्त, पक्षे गिप्प
उद+क्षिप्—	गुलगुछ उत्थअ अल्लत्थ, उम्भुत्त उत्तिअ हम्मव, पक्षे- उत्तिअव
आ+क्षिप्	णीरव, पक्षे अत्तिअव
म्बप्—	कमवम, लिम लोट पक्षे- सुअ
वेप्—	आयम्प, आयज्ज पक्षे- वेव
वि+लप्	भार, वडवट पक्षे विलव
लिप्—	लिम्प
शुप्—	त्रिर, णट पक्षे शुप्प
हृप्+णि—	अवहाव
म+दीप्—	तेअव, मन्दुम, मन्धुक्, अन्मत्त पक्षे पलीव
—	विच्छोल, पक्षे- कम्प

मत्पा+गम— पलोद पक्षे-पद्यागन्ग.
 शम्— पटिमा, परिस्साम पक्षे-सम
 रम्— सरखुड्ड, रोड्ड, उन्भाव, किलिकिच,
 कोट्टुम, मोट्टाप, गीसर, वेह्ल पक्षे -

रम्

कम्+णि— णिट्टुव पक्षे-काम
 अम्+णि— तालिअट तमाड पक्षे-भाम,
 भमाड, भमावे

उदू+नम्+णि— उत्थघ, उल्लाल, गुल्लुगुछ, उप्पेल
 पक्षे-उत्ताव

पूर— अग्घाड, अग्घव, (उग्घव) उट्टुम,
 अगुम, अट्टिरेम पक्षे-पूर.

क्षर— रिर, क्षर, पज्झर, पच्चड, णिच्चल,
 णिट्टुअ

त्वर— तुवर, जम्भड.

॥— तुर (त्यादि तथा शनृ प्रत्यय आगता
 होय ता)

॥— तुर (त्यादिभिन्न प्रत्यय आगत होय नो)

मिअ+णि— बीसाल, मेलव पक्षे-मिस्स

उदू+छल्— उत्थल्ल

वि+गल्— धिप्प, णिट्टुह पक्षे-विगल.

दल्— विसट्ट पक्षे-दल्.

वल्— वम्फ पक्षे-वल

धवल्+णि— डुम. पक्षे-धवल

तुल्+णि— ओहाम पक्षे-तुल.

- उद्+धूल+णि-गुण्ठ पक्षे-उद्गूल
 इल्+णि— ग्वाल पक्षे-दोल
 धाव्— धा (एक वचनमा)
 प्लृ+णि— ओम्बाल, पट्बाल पक्षे-पात्र
 भ्रश्— फिट, फिट, फुट, फुट, चुक, मुट
 पक्षे-भस
 नश्— गिरणाम, गिवह, अवसेह,
 पडिसा, सेह, अवहर पक्षे-नस
 अव+काश—ओवास
 सम्+दिश्— अष्पाट पक्षे-सदिस
 दश्— निमच्छ, पेच्छ, अवयच्छ,
 अवयञ्ज, वञ्ज, सञ्जव,
 देम्ग, ओअम्ग, अवम्ग,
 अयम्ग, पुलोम्ग, पुलम्ग, निम्
 अयम्मास, पास
 स्मृश्— फास, फस, फरिस, द्विच छिह
 आलुग, आलित
 प्र+विश— रिम् पक्षे-पविस
 प्र+मृश्— पम्हुस
 नश्+णि— विउट, नामच, हारव, विष्णाल,
 पलार पक्षे-नास
 दश्+णि— दार, दम, दम्गव पक्षे दरिस
 वि+कोश+णि— पम्गोट पक्षे-विकोस
 प्रकाश्+णि— पुम्ग पक्षे-पणाम
 प्र+श्प्— पम्हुस

- पिप्— णिवह, णिरिणास, णिरिणज्ज,
रोअ, चट्ठ पक्षे पीम
- भप्— भुक्क, बुक्क पक्षे- भस.
- कृप्— कट्ठ, माअट्ठ, अच, अणच्छ, अपठ,
आइछ पक्षे- करिस
- ॥— अक्खवोड (भ्यान माय तत्त्वार विचवाना
अर्था)
- गणेष — ढण्डुल्ल, ढण्डोल, गमेस, घस पक्षे-
गवेस
- श्लिप् — सामगा, अवयाम, परिअन्त पक्षे-
सिलेस
- उसुक्ष् — णीरव पक्षे- बुट्ठस
- अक्ष् — ओप्पट पक्षे- भक्क
- काक्ष — आह, अहिलघ, अहिलख, वघ,
वम्फ, मह, सिंह, विलुम्प पक्षे- कर.
- मनि+ईक्ष्—सामय, विहार, विरमाल पक्षे-
पडिअख
- तक्ष्— तच्छ, चच्छ, रम्प, रम्फ पक्षे-
तस
- पि+कस— कोआम, वोसट्ट पक्षे- विअस.
- हस्— गुज पक्षे- हम
- आस्— अच्छ
- संस— सस, उम्भ पक्षे- सस
- अस्— उर, योज्ज, उज्ज पक्षे- नस
- नि+अस्— णिम, णुम.

परि+घम्— पल्लोद, पल्लव पदार्थ,

निर+ध्वस्— अर पक्षे- नीलम,

उव्+जाम— उसल, उमृम, जिह्वस, गुलामा, गुजोह्य, आरोग्य पक्षे- उल्लम

भाम्— भिम पक्षे- भास

ग्रम्— गिम पक्षे- गम

जुगुप्स्— सुण, दुगुच्छ, दुगुह्य पक्षे- जुज्ज

अव+गाह्— ओयाह पक्षे- ओगाह

आ+रु— चड, चलग पक्षे- आम्ह.

मुह्— गुम्म, गुम्मह पक्षे- मुज्म

दह— अहिजल मालुर पक्षे- डह

ग्रह— बल, गेण्ह, हर, पग, निरुवार,

अहिपच्चुअ

स्पृह्+णि— मिह

आ+रुप्+णि— चल पक्षे आराव

परिशिष्ट

बोधपाठ १ लो

शौरसेनी भाषा

सामान्य निष्णा

- १ अनादि असयुक्त तकारनो शौरसेनीमां प्राप
दकार थाप ३ जेमके—पितरो-पिदरो
कचित् प्रयागानुमार सयुक्त तकारनो पण दकार थाप
३ जेमके—

महन्तो—महन्दो अनेउरं—अन्देउर.

निचिन्तो—निचिन्दो.

अनादि थ नो विकल्पे थ थाय छे जेमके—

कथम्—कथ, कथ

राजपथ—राजपथो, राजपथो

पने स्थाने विकल्पे थ थाय छे जेमके—

आर्यः—अर्यो, अर्यो पर्याकुल—पर्याकुलो, पर्याकुलो.

सूर्यः—सुर्यो

अकारान्त नामने पचमीना एकवचनमा हु तथा

प्रत्यय लागे छे जेमके—

अर्यादु, अर्यादो

नकारान्त शब्दथी सयोधनना एकवचननो लोप अ

नकारनो अनुस्वार विकल्पे थाय छे जेमके—

भो राय! सुकम्म! पक्षे—भो राय! सुकम्म!

भवत् अने तेना जेवा भगवत् आदि शब्दोना अ

व्यजननो प्रथमाना एकवचनमा अनुस्वार थाय छे

अने एकवचनना प्रत्ययनो लोप थाय छे जेमके—

एवु भव, ममणे भगव महाजोरे, मधव पागसासुरे

कयत्र इत्यादि

इन्प्रत्ययान्त शब्दोना नकारना सयोधनना एकवचन-

मा विकल्पे आकार थाय छे जेमके—

भो कचुइआ!, भो सुहिआ!- पक्षे—भो कचुइ!,

भो सुहि!

अकार सिपाय स्वरात वातु थकी वर्तमानादि

कालमा प्रथम पुरुषना एकवचन तराके दि प्रत्यय

अने अकारान धातु थकी दि तथा ते प्रत्यय धाय ते जेमके—

नेदि, देदि, हादि, गच्छदि, गच्छद्दे, रमदि, रमदे

६. मध्यम पुरुषना न प्रत्यय नया इह शब्दना हकारना विकल्पे धकार थाय ते जेमके—

भवध-होय, होय इह-इध, इह

१० भविष्य कालमा त्रणे पुरुषमा प्राकृतना स्थिने स्थां मिम प्रत्यय लागे ते जेमके—भविहिमदि, करिहिमदि, गच्छिहिमदि

११ मू धातुना हकारना विकल्पे भकार थाय ते जेमके—भयति-भादि, हादि, भुयति, ह्युयति, भयदि, हयदि

१२ सत्रार्थक सत्रा प्रत्ययने स्थाने इय नया दृण आदेश विकल्पे धाय ते जेमके—भयिय, भादृण, हविय, होदृण, पठिय पठिदृण रमिय रन्दृण पक्षे-भोत्ता, होत्ता, पठिस्ता, रन्ता

१३ कृ तथा गम् गतुर्था पर सत्रा प्रत्ययने अट्टम आदेश विकल्पे धाय ते, अने ते थाय ते न्यारे धातुना आद्य व्यजन मिश्राय शक्तीना लाय राय ते जेमके—

कट्टय, गट्टय पने-करिय, करिदृण गच्छिय, गच्छिदृण,

१४ अन्य यकारर्था पर गकार आगम विकल्पे धाय ते, हकार के गकार पर होय ना जेमके—जुत्तमिण, जुत्तणिगण, सरिममिण, भरिमणिगण, क्रिमेद, क्रिणेद एवमेद, एरणेद

१५ नीचे आपेना अवयवो नीचे प्रमाणे शारसेनामा वय-राय हे

इदानीम—दाणि “दाणि आगवेदु अय्यो”
 तस्मात्— ना “ता अल णदिणा भाणेण”
 एव— ग्येव “मो ग्येव एमो”
 ननु— ण “ण भव मे अग्गदो चलदि”
 तावत्— दाव, ताव

१६. नीचे आपेला अव्ययो खास शोरसेनीमाज वप-
 राय छे

हजे— दासीना आमत्रणमा
 हीमाणहे— त्रिस्मय तथा निर्दना अर्थमा
 अम्महे— हर्षमा
 हीही— त्रिदूषकने हर्ष वतावयो हांय तेमा
 वपराय छे

आ शिवाय याकीनो सर्व विधि प्राकृतनी माफक
 शोरसेनीमा धाय छे

शब्दा

त्रिकज्ज(कृतकृ-य) त्रि०— सिद्धप्रयाजनयालो,
 ताम(स्थामन) न०— पराक्रम
 अपुरव(अपर्ष) त्रि०— अपर्ष
 तुमरण(स्मरण) न०— स्मरण
 मज्झिद(अर्जित) त्रि०— मेळवल
 अग्ग(स्वर्ग) न०— स्वर्गलोक

अव्ययो

हो— सचोधनना अर्थमां
 वु— निश्चित
 अ— इति

अने अकारान धातु भरी दि तथा दे प्रत्यय धाय ते
जेमके—

नेदि, देदि, होदि, गच्छदि गच्छदे, रमदि, रमद

६ मध्यम पुरुषना ह प्रत्यय नभा ह शब्दना हकारन
विरूपे एकार धाय ते जेमके—

भवथ-होथ, हाथ इह-इथ, इह

१० भविष्य कालमा अणे पुरुषमा प्राकृतना हिने स्या
मिस् प्रत्यय लागे ते जेमके— भविषिमदि, करिषिर्दि
गच्छिस्सिदि

११ भू धातुना इकारना विरूपे भकार धाय ते जेमके—
भवन्ति-भोदि, हादि, भुवदि, ह्रुवदि, भवदि, हवदि

१२ सवर्धासक सत्रा प्रत्ययने स्थाने इय त ग दृण आदेश
विरूपे धाय ते जेमके—भविष्य, भोदृण; हविष्य
होदृण, पठिष्य पठिदृण, रमिष्य रन्दृण पक्षे-भोत्ता,
होत्ता, पठित्ता, गन्ता

१३ कृ तथा गम् धातुना पर सत्रा प्रत्ययने अटुअ आदेश
विरूपे धाय ते, अने ते धाय ते त्पारे धातुना आद्य
व्यजन मिश्रण शक्तीना लाय शत्र ते जेमके—

कटुअ, गटुअ पक्षे-करिष्य, करिदृण, गच्छिष्य, गच्छिदृण

१४ अन्य यकारयो पर गकार आगम विरूपे धाय ते
इकार के एकार पर दीध तो जेमके—जुत्तमिण
जुत्तमिण, सरिममिण, सरिममिण किमेद्, किण्णेद्
एवमेद्, एरण्णेद्

१५ नीचे आपेला अवयवो नीचे प्रमाणे शोरमेर्नामा वप-
राय छे.

इदानीम—दाणि “दाणि आगवेदु अय्यो”
 तस्मात्— ना “ता अल णदिणा माणेण”
 एव— ग्येव “मो ग्येव एमो”
 ननु— ण “ण भव मे अग्गदो चलदि”
 तावत्— दाव, ताव

१६. नीचे आपेला अन्यथो खाम शोरसेनीमाज थप-
 राय छे

हजे— टासीना आमव्रणमा
 हीमाणहे—विस्मय तथा निर्वदना अर्थमा
 अस्महे— हर्षमा
 हीही— विदूषकने हर्ष यतावयां हाय तेमा
 वपराय छे

आ शिवाय याकीना सर्व विधि प्राकृतनी माफक
 शोरसेनीमा धाय छे

शब्दों

कदकज्ज(कृतकृ-य) त्रि०— सिद्धप्रयोजनवालों
 धाम(स्थामन) न०— पराक्रम
 अपुरव(अपूर्व) त्रि०— अपूर्व
 सुमरण(स्मरण) न०— स्मरण
 अज्झिद(अजित) त्रि०— मेळ्येल
 सग(स्वर्ग) न०— स्वर्गलोक

अन्यथो

हजो— सपोधनना अर्थमा
 खु— निश्चिन.
 हय— इति

गाथाभां

तद् इन्दो निचिन्दो विरदु अन्देउरम्मि सो दाव ।
 इन्दस्म ताव मित्त एनेमि मल्लिसामिआ ! तुमय ॥१॥
 एतो मणस्सि राय ज अत्र भयवनि विज्ञेदि भव ।
 रसिग्यज्जसु तेग तुम जिगायइगा मेहणीमय ! ॥२॥
 अग्यायत्ते मयले कदकज्जा त रु धाममिरिणा ।
 जिणनाधसुमरणे इधम अज्जिदइहलाअपरलोअ ॥३॥
 तावध समगपुत्ति ताव सगपि भोदु तु भव ।
 होदु जपस्मोत्तमो तु कित्तीण अपुरवाण ॥४॥
 सत्तीह अपुत्ताण हादुण हरिअ हविष सेसोव्व ।
 होत्ता भरहोव्व तुम पावत्त कुणसु रज्ज ॥५॥
 करियायणिउद्धा गुग्गाय गदुय कदुय यलिपन्ध ।
 गच्छिय लच्छिम् उयिन्दो भोदि भव भोदु इन्दसमो ॥६॥
 अम्मेहि तुर पसमा किल्लदि अनेहि किल्लदे न कह ।
 कित्ती रमिस्सिदि तु सगगादु रमात्तादोवि ॥७॥
 दायि तुर तुट्ठा ता देमि वर इअ तुमम्मि जुत्तम् इम ।
 जुत्त णिम खु मग्गसु इह कि पेत्ति मा चिन्त ॥८॥
 भण्णिओ नियो किम् गद निट्ठयणरज्जपि तुमह तुट्ठाण ।
 तुज्जक्येव पसाया सुरोओ एत्तेत्ति भण्णन्ति ॥९॥
 हीमाणहे देवि ! तुम सि दिट्ठा हीमाणहे ह चकिदो अयादो ।
 ण अम्मेहि किं वि भणोपदेस हीणी भणन्तावि समन्ति जेण

બોધપાઠ ૨ જો

માગધી ભાષા

મામાન્ય નિયમે

રેફનો સ્ અને અસયુક્ત મ્નો શ ધાય છે જેમકે—

નરઃ— નલે.

સુત.— શુદે

કરઃ— કલે

પુરુષ —(પુરિમો)પુલિશે

હસઃ— હસે

મીઘમ શબ્દ મિવાય મયુક્ત પ્ ના મ્ ધાય છે. જેમકે—

શુષ્કમ્—શુસ્કં

વિષ્ણુ —વિસ્નુ

કષ્ટમ્— કસ્ટ

દ તથા છનો સ્ ધાય છે જેમકે—

પદઃ— પસ્ટે

સુપ્તુ— શુપ્તુ.

અ તથા ધનો સ્ ધાય છે જેમકે—

અપસ્થિતઃ—અવસ્થિત

અર્થપતિ.—અસ્તવર્ધા.

સુસ્થિતઃ—શુસ્થિત

માર્થવાદ —શસ્ત્રવાદ

જ, તથા ઘ નો ય ધાય છે અને ય નો ય રહે છે

જેમકે—

જાનાતિ—યાણદિ

મથમ્— મથ્ય

જનપદઃ—યણયદે

અથ— અથ્ય

અર્જુન — અર્યુણે

રિશાધર —વિર્યાતલે

દુર્જન — દુર્યુણે

યાતિ— યાદિ

વર્જિતઃ—વર્યિતે

યાનવાત્રમ્—યાણવત.

ન્ય, ણ્ય, જ્ તથા ઝ્જ નો ઝ્જ ધાય છે જેમકે—

અમિમન્યુઃ—અરિમન્જૂ. પ્રજ્ઞા પજ્ઞા સર્વજ્ઞ શાસ્ત્રજ્ઞ

अन्यः— अज्जे अवज्ञा— अवज्जा
 सामान्यम्—शामज्ज अञ्जलिः— अज्जली
 पुण्यवान्— पुज्जन्ते घनञ्जयः— वणज्जए.

- ७ (क) अनादि च्छ नो अ थाय ठे जेमके—
 उच्छलति—उश्चलदि पिच्छल --पिश्चिले
 पृच्छति— पुश्चदि
- (ख) लाक्षणिक च्छ नो पण अ थाय ठे जेम के—
 स० प्रा० मा०
 तिर्यक् प्रेक्षते तिरिच्छि पेच्छइ तिरिच्छि पेत्तदि
- ८ अनादि क्ष्णो जिह्वामूलीय रु थाय ठे जेमके—
 यक्ष.-- यक्षे राक्षस.—लक्ष्क्षे
- ९ पुँहिद्दमा अकारान्त नाम थकी प्रथमाना एक
 वचन तरीके ओ ने बदले ए प्रत्यय थाय ठे जेमके—
 देवे, जिणे, वयर, सध्वे
- १० अयर्णान्त नाम या पर दष्टी एक वचनने आह अने
 बहुवचनने आह आदेश विकरपे थाय ठे जेमके—
 जिणाह, जिणस्स कम्माह, कम्मस्स जिणाहँ,
 जिणाण कम्माहँ, कम्माण
- ११ अस्मद् शब्दने प्रथमाना एकवचन अने बहुवचनमा
 विभक्तिमहिन हगे आदेश थाय ठे जेमके—
 अहक्षत्रिय—हगे गत्तिण वय पुण्या—हगे पुलिशा
- १२ वज्र घातुना जकार नो ज्ज थाय ठे जेम के—
 व्रजति वज्जदि
१३. प्रेक्ष तथा आचक्ष्णा क्ष्णो स्क् थाय ठे जेमके—
 प्रेक्षते— पेस्कदि आचक्षते— आचस्कदि.

१४ तिष्ठने स्थाने चिष्ठ थाय छे जेमके—

तिष्ठति—

चिष्ठदि

शौरसेनीना वधा नियमो मागधीने लागु पड़े छे, अने
पाकी प्राकृतनी माफक जाणवा.

शब्दो.

विघस्टण (विघटन) न०—अपनयन.

शलशदी (सरस्वती) स्त्री०—विद्यानी अधिप्राप्ती देवी

विघटिपदकशात्र (विघटिनरूपाय) त्रि० क्रोधादिरहित.

लहिदि (रहित) त्रि०—शिवाय

निशादपञ्ज (निशातप्रज्ञ) त्रि०—कुशाम बुद्धिबालो-

पय (जगत्) न०—दुनिया

श(श्व) त्रि०—पोतालु

पउदन्त्र (प्रयोक्तव्य) त्रि०—योजना योग्य

गाथाओ

कधिदे शुभोददेशे शलशदीए तत्रो अपस्खलिदे ।

भयकारुणिमहपदहणविघस्टणे शुस्तुमेवेव ॥१॥

अदिशुस्तिद निविस्टे चद्रुस्तवग विघटिपदकशाए ।

शास्त्रयागलहिदे शाह शाहदि अणञ्जमणे ॥२॥

पुञ्जे निशादपञ्जे सुपञ्जले यदि पधेण वञ्जन्ते ।

शपलपयश्चलन्त गञ्जन्ते लहिदि पलमपद ॥३॥

शपलविपकालहिदे पेस्कन्ते सञ्चम् ओलुदिस्टीए ।

मिदपिपम् आचस्कन्ते चिष्ठदि मगम्मि मोस्कस्स ॥४॥

एदस्त यध कलिमो भत्ति एदाह इदि मदी जाहँ ।

ताण दोणपि हगे हिदेत्ति बुद्धी पउदन्त्रा ॥५॥

११ — क० च० अष्टमे सर्गे :

ભવતિ ભોતિ. દદાતિ તેતિ.
 નયતિ નેતિ

૧૨. અકારાન્ત ધાતુથી પર પ્રાકૃતના હ તથા એને સ્થાને અનુ
 ક્રમે તિ તથા તે આદેશ થાયછે જેમકે—

લપતિ-લપનિ, લપતે ગચ્છતિ-ગચ્છતિ, ગચ્છતે.

આસ્તે-અચ્છતિ, અચ્છતે રમતે-રમતિ, રમતે

૧૩ અવિપ્યકાલમા પ્રથમપુરુષના ઇકવચન તરીકે ઇય્ય
 પ્રત્યય ધાય છે જેમકે—

અવિપ્યતિ

હુવેય્ય

૧૪ (ક) ભાવકર્મમા થતા વ્ય પ્રત્યયને ઇય્ય આદેશ ધાય
 છે. જેમકે—

ગીયતે—ગિય્યતે

રમ્યતે—રમિય્યતે

દીયતે—દિય્યતે

પઠ્યતે—પઠિય્યતે

(લ) કૃ ધાતુને ઋયપ્રત્યય સહિત કી

જેમકે—

ક્રિયતે

કીર

૧૫ (ક) સચન્ધા ઈક સ્થાને સ્થાને તૂન એવું

જેમકે—મન્તન, રન્તન, હસિતન, પા

(લ) ધ્વાને સ્થાને ઢૂન, તગા ત્યૂન

જેમકે—

નદ્વા-નદ્વન, નત્યૂન

દદ્વા-તદ્વન

આ શિવાય ધાકીના શૌરસેની આપાના

પૈશાચી આપાને લાગુ પડે છે માત્ર નિયમાવાલિની

મી કલમગી ૩૧ મી કલમ સુધીના વ્યજન લોપ અને

વ્યજન વિકારના—સામાન્ય નિયમો અને તેના અપ-

वादरूप विशेष आदेशो शौरसेनीने लागु पडे छे पण
पैशाचीने लागु पटता नथी

पैशाचीना शब्दो—

रितपक (हृदयक) १०-हृदय

उज्जिक्त (उज्जिक्त) त्रि० न्यक्त

कतकपट (कृतकपट) त्रि०-जेगे कपट करलु छे पड्यु

धातु

वल (वल्) प छा वाधु वलधु

चू० पै० ना शब्दो

अनालम्भ (अनारम्भ) त्रि० आगम रहत

लाच (राजन)-गज

पन्धु (पन्धु) पु०-गान्धर्व

आलम्पित (आलम्पित) त्रि० आश्रित

चूलिका पैशाचीना नियमो.

१ वर्गना वर्गजा अक्षर ने स्थाने प्रथम अक्षर अने चोथा
अक्षरने स्थाने द्वितीय अक्षर थाय छे' जेमके—

नगरम्	नकर	व्याघ्र.	वक्रो.
गिरितटम्	किरितट	निर्झर.	निच्छरो
राजा	राचा	भर्भर	छच्छरो

२ षट्पादक आचार्यन मत उपरना नियम अनादि अक्षरने ज लागु
पडे छे आन्विभूत तृतीय तथा चतुर्थो अनुक्रमे प्रथम तथा
द्वितीय अक्षर थलो नथी जेमके—

गति	गती	धर्म	धम्मा
जीमूत	जीमूतो	कर्म्म	कच्छरो
डमरु	डमरुतो.	दक्षा	दक्षा
१०	दामोतरो	भगवती	भकवती

जर्जरम्	चच्चरं	गाढम्	काठ
जोमूतः	चोमूतो	ढक्का	ठक्का
तडागम्	तटाक	पण्डः	सण्ठो.
डमरुक्.	टमरुको	मधुरम्	मधुर.
मदन	मननो	मान्धव.	पन्धवो.
कन्दर्प	कन्तप्पा	वृलिः	वृली.
दामादर	तामोतरो	रभस	रफसो.
पालक	पालको	रम्भा	रम्फा
मेघ	मेरो	भगवती	फकवती?

२. र्नो लू त्रिरुल्ले थाय छे जेमके—

गौरी-गोली, गोरी चरणम्—चलन, चरनं
आ शिवाय पाकी धधु पैशाची माफक जाणवु.
पैशाचीनी गाथाओ.

पञ्जान राधिजा गुननिधिना रञ्जा अनञ्जपुञ्जेन ।
चिन्तेतर्च्च मतनातिधरिनो किल विजेतवशा ॥१॥
सुद्धाकसायष्टितपक जित करन कुतुम्ब्य चेसटो योगी ।
मुक्ककुटुम्ब्यसिनेहो न बलति गन्तून मुक्खपत ॥२॥
यन्ति कमाया नत्थून यन्ति नद्धून सत्तकम्माड ।
समसलिलमिनात्तान उज्झितकनकपदभरियान ॥३॥
यति अरिहपरममन्तो पडिगते कीरते न जीववधो ।
यातिस तातिस जातो ततो जनो निव्वुत्ति याति ॥४॥
अच्छति रन्ने सेलेवि अञ्जते दद्धतप तपन्तोवि ।
ताव न लमेय्य मुक्क याव न विसयान तूरात्तो ॥५॥
तूरातु नेन पेप्पति मुत्तिसिरी नाड योगकिरियाए ।
यत्तारिमगलपभुत्तिमन्तम् उक्करो समानेन ॥६॥

चूलिकापैशाचीनी गाथायां

वन्धू सठासठेसुवि आलम्बितउपममो अनालम्बो ।

संघज्जलाचचलने अनुआयन्तो हवति योगी ॥७॥

मच्छरइमरुक्कभेरीझाजीमृत्तगफिरघोसावि ।

यमनियोजितम् अण्ण जस्म न टोलिन्ति सो घज्जो ॥८॥

- कु० च० अष्टम सर्ग १२-१३

॥ १ ॥ - ॥ १ ॥

बोधपाठ ४ थो

अपभ्रंश भाषा

सामान्य नियमो

१. अपभ्रंशमा एक स्वरने पदले बीजो स्वर प्रायः थापछे जेमके—

वचन—	वेण,	वीण	
कृत्य—	कचु,	काध	
याहु—	धाह,	नाहा,	याहु
पृष्ठ—	पुट्टि,	पिट्टि,	पट्टि
तण—	तणु,	तिणु,	तृणु
सुकून—	सुकिटु,	सुकिओ,	सुकूटु
रुन्न—	किन्नओ,	किलिन्नओ	
रेखा—	लिह,	लेह,	लीह
गोरी—	गउरि,	गोरि	

२. विभक्तिनी पूर्वे नामना अत्य दीर्घ स्वरनो हरेव अने

१ लुक्को पण विभक्तिमा समावेश थायछे

ह्रस्व स्वरनो दीर्घ विकल्पे थाय छे जेमके—

श्यामल— सामला, मामल

दीर्घ— दीहा, दीह

स्वर्णरेखा— सुवर्णरेह, सुवर्णारेहा

निद्रया— निहण, निहाण

- ३ अनादि, असंयुक्त तथा स्वरथी पर कनो ग, खनो घ, तनो द, धनो ध, पनो घ, फनो भ, थायछे जेमके—

विशोभकर-विच्छोहगर शपथ—सवथ

सुरा— सुघ सकल—समल

कथित— कधिद

- ४ अनादि तथा असंयुक्त म्नो थ विकल्पे थाय छे जेमके—

कमल— कवेल, कमल

भ्रमर— भवैर, भमर

- ५ (क) संयुक्त रनो विकल्पे लांष थायछे जेमके—

प्रिय — पिय, प्रिय

(ख) कचित् सल्लुतमा रेक न होय तोपय अपभ्रंशमा

आये छे जेमके—व्यास-वास, वास

- ६ प्राकृतमा थयेल म्नो अपभ्रंशमा म्भ विकल्पे थाय छे जेमके—

सल्लुत प्राकृत अपभ्रंश

ओष्म— गिम्ह गिम्भ, गिम्ह

श्लेष्म— सिम्ह सिम्भ, सिम्ह

अन्ध— वम्ह वम्भ, वम्ह.

- ७ अनादि तथा असंयुक्त प तथा वनो लोप थायछे

अने तेने बदले आगला स्वरनो अनुक्रमे ए तथा ओ
थाय छे जेमके—

सस्कृत	प्राकृत	अपभ्रंश
वचन—	वयण,	वेण
शयन—	सयण,	सेण
नयन—	नयण,	नेण
नवनीत—	नवणीअ,	नोणीअ

तद्वित प्रत्ययो

पुल्लिङ तथा नपुंसक लिंग वाचक नामने स्वार्थमां अ,
अड, उल्ल, अडअ, उल्लअ तथा उल्लडअ प्रत्यय
लागे छे जेमके—

इष्ट—	डिडअ	हृदय—	हिअडअ
दोष—	दोसड	चूड—	चूडल्लअ
कुट—	कुडल्ल	घल—	घलुल्लडअ

नामने सधधार्थमा केर अने तण प्रत्यय लागे छे
जेमके—

जसुकेरु (), अम्हह तणु ()

• युष्मद् तथा अस्मद् शब्दने सधधार्थमा आर प्रत्यय
लागे छे जेमके —

त्वदीय—	तुहार	मदीय—	महार.
युष्मदीय—	तुम्हार	अस्मदीय—	अम्हार

नामने भाव अर्थमा प्पण तथा त्तण प्रत्यय लागे छे.
जेमके—

वृद्धत्व—	वड्डप्पण, व;
-----------	--------------

भद्रस्व— भल्लुप्पण, भल्लुत्तण

पुल्लिग तथा नपुमकल्लिग

अकारान्त पुल्लिग शब्दोना प्रत्ययो

	एकवचन	बहुवचन
प्रथमा—	उ, ओ, ०(लुक)	०(लुक)
द्वितीया—	उ, ०(लुरु)	०(लुक)
तृतीया—	एण, एण, ए	एहिं, हिं
पञ्चमी—	ए, हे	ए, ०(लुरु)
षष्ठी—	सु, स्सु, हो, ०(लुरु)	०(लुरु)
सप्तमी—	इ, ए	हिं
सप्तम्यधन—	उ, ओ, ०(लुरु)	हं, ०(लुरु)

जिण शब्दना रूपो

ए०	ब०
प्र० जिणु, जिणो, जिण, जिणा	जिण, जिणा
द्वि० जिणु, जिण, जिणा	जिण, जिणा
तृ० जिणेण, जिणेण जिणे	जिणेहि, जिणाहिं, जिणाहि
प० जिणहु, जिणाहु, जिणाहे, जिणाहे	जिणाहु, जिणाहु
प० जिणासु, जिणसु, जिणस्सु, जिणाहो, जिणहो, जिण, जिणा	जिणाहं, जिणहं, जिण, जिणा
स० जिणि, जिणे	जिणाहि, जिणेहिं
सं० जिणु, जिणो, जिण, जिणा	जिणहो, जिणाहो, जिण, जिणा

अकारान्त पुल्लिङ्ग शब्दोना रूपो जिण शब्द माफक जाण

इकारान्त तथा उकारान्त पुल्लिङ्ग शब्दोना प्रत्ययो

ए०	घ०
प्र० ०(लुक्)	०(लुक)
द्वि० ०(लुक्)	०(लुक)
तृ० ए, म्, ण, ण	हिं
प० हे	हु
प० ०(लुक्)	हु, हं
स० हि	हु, हिं
स० ०(लुक्)	हो, ०(लुक)

इमि शब्दना रूपा

ए०	घ०
प्र० इति, इमी	इमि, इमी
द्वि० इति, इमी	इति, इसी
तृ० इतिण, इमीण, इमिं, इमी, इमिण, इतिण, इमीण, इमीण	इमिति, इसीहिं
प० इतिहे, इसीहे	इतिहु, इसीहु
प० इमि, इसी	इमिहु, इमीहु, इतिह, इसीह
स० इतिहि, इसीहि	इमिहिं, इसीहिं, इमिहु, इमीहु
स० इति, इमी	इतिहो, इमीहो, इमि, इसी

इकारान्त पुल्लिङ्ग शब्दोना रूपो इमि माफक जाणथा,

गुरु शब्दना रूपो.

ए०	घ०
प्र० गुरु, गुरु	गुरु, गुरु
द्वि० गुरु, गुरु	गुरु, गुरु
तृ० गुरुग, गुरुग, गुरु, गुरु, गुरुग, गुरुग, गुरुग, गुरुग, गुरुग,	गुरुहि, गुरुहि
प० गुरुहे, गुरुहे	गुरुहु, गुरुहु
प० गुरु, गुरु	गुरुहु, गुरुहु,
	गुरुह, गुरुह
स० गुरुहि, गुरुहि	गुरुहि, गुरुहि,
	गुरुहु, गुरुहु
म० गुरु, गुरु	गुरुहो, गुरुहो,
	गुरु, गुरु

वकारान्त पुल्लिङ्ग शब्दोना रूपो गुरु शब्द माफक जाण
अकारान्तनपुंसकलिङ्ग शब्दोना प्रत्ययां

ए०	घ०
प्र० उ,० (लुक्)	इ
द्वि० उ,० (लुक्)	इ
म० उ,० (लुक्)	हो, इ

धाकोना प्रत्ययो अकारान्त पुल्लिङ्गनी माफक जाणवा
नेत्त शब्दना रूपा

ए०	घ०
प्र० नेत्त, नेत्त, नेत्ता	नेत्तइ, नेत्ताइ
द्वि० नेत्त, नेत्त, नेत्ता	नेत्तइ, नेत्ताइ
स० नेत्त, नेत्त, नेत्ता	नेत्तहो, नेत्ताहो, नेत्तइ, नेत्ताइ.

याकीना रूपों अकारान्त पुल्लिङ्गनी भाफक जाणवा ।

अकारान्त नपुसकलिङ्ग शब्दोनां रूपो नेत्तशब्दनी
भाफक जाणवा

इकारान्त तथा उकारान्त नपुसकलिङ्गना प्रत्ययो

त०

य०

प्र० ० (लुक)

इ

द्वि० ० (लुक)

इं

स० ० (लुक)

हो, इ

याकीना प्रत्ययो इकारान्त तथा उकारान्त पुल्लिङ्गनी
भाफक जाणवा

अच्छि शब्दना रूपो

त०

य०

प्र० अच्छि, अच्छी

अच्छिइ, अच्छीइ

द्वि० अच्छि, अच्छी

अच्छिइ, अच्छीइ

स० अच्छि, अच्छी

अच्छिहो, अच्छीहो,

अच्छिइ, अच्छीइ

याकीना रूपो इकारान्त पुल्लिङ्गनी भाफक जाणवा ।

इकारान्त नपुसकलिङ्ग शब्दना रूपो अच्छि शब्द
भाफक जाणवा

धणु शब्दनां रूपो

त०

य०

प्र० धणु, धणू

धणुइ, धणूइ

द्वि० धणु, धणू

धणुइ, धणूइ

सं० धणु, घण्

धणुहो, धणुहो,
धणुहं, धणुह

धाकीना रूपो उकारान्त पुलिगनी माफक जाणवां
उकारान्त नपुमकलिग शब्दोना रूपो धणु शब्द माफ
जाणवा

जेने जेहे कनां उद्धृत अ हांय एवा शब्दांने नपुम
लिगमा प्रथमा तथा द्वितीयांना एकत्रचनमा शब्द ता
उने बदले मात्र उ प्रत्यय लागे ते जेमके—

नेत्तअ (नेत्रक) शब्द

प्र० टि० नेत्तउ, नेत्तअइ, नेत्तअआइ
धाकीना रूपो नेत्त शब्द माफक जाणवां.

अच्छिअ (अक्षिक) शब्द

प्र० टि० अच्छिउ अच्छिअइ, अच्छिअआइ

रणुअ (धनुक) शब्द

प्र०-टि० धणुउ रणुअइ, धणुअआइ.

बोधपाठ ५ मो

अपभ्रंश भाषा-चालु

स्त्रीलिंग तत्रा सर्वनाम शब्दो

स्त्रीलिंगना प्रत्ययो

ए०

ब०

प्र० ०(लुक्)

व, ओ

प्रि० ०(लुक्)

उ, औ

तृ० ए

हि

प० हे

हु

प० हे, ०(लुक्)

हु, ०(लुक्)

स० हि

हि

स० ०(लुक्)

हो, ०(लुक्)

१ स्त्रीलिंगवाचक नामने स्त्रीर्था ई, अडो, उडो, अडिआ, उडिआ तथा उड्डिआ प्रत्यय लागे छे जेमेके—

माला+ई=माली, माला+अडो=मालडो, माला+उडो=मालुडो, माला+अडिआ=मालडिआ, माला+उडिआ=मालुडिआ माला+उड्डिआ=मालुड्डिआ

मालडिआ (माला) शब्दना रूपो

ए०

ब०

प्र० मालडिआ, मालडिअ

मालडिआउ, मालडिआउ,
मालडिआओ, मालडिआओ

टि०	मालदिआ, मालदिअ	मालदिआउ, मालदिअउ, मालदिआआं, मालदिअआं
तृ०	मालदिआण, मालदिअण	मालदिआहि, मालदिअहि
प०	मालदिआहे, मालदिअहे	मालदिआहु, मालदिअहु
प०	मालदिआहे, मालदिअहे, मालदिआ, मालदिअ, मालदिआ, मालदिअ	मालदिआहु, मालदिअहु
स०	मालदिआहि मालदिअहि	मालदिआहि, मालदिअहि
स०	मालदिआ, मालदिअ	मालदिआहो, मालदिअहो, मालदिआ, मालदिअ

आकारान्त मालिगजान्ना रूपां मालदिआ गन्
धाककजाणवा

बुद्धि गन्ना रूपां

प०	प०
प्र० बुद्धि, बुद्धी	बुद्धिउ, बुद्धिओ, बुद्धीउ, बुद्धीओ
टि० बुद्धि, बुद्धी	बुद्धिउ, बुद्धीउ, बुद्धिओ, बुद्धीओ
त० बुद्धिण, बुद्धीण.	बुद्धिहि, बुद्धीहि
प० बुद्धिहे, बुद्धीहे	बुद्धिहु, बुद्धीहु
प० बुद्धिहे, बुद्धीहे, बुद्धि, बुद्धी	बुद्धिहु, बुद्धीहु, बुद्धि, बुद्धी
स० बुद्धिहि, बुद्धीहि	बुद्धिहि, बुद्धीहि

स० बुद्धि, बुद्धी.

बुद्धिलो, बुद्धीलो, बुद्धि, बुद्धी.

इकारान्त स्त्रीलिङ्गशब्दोना रूपो बुद्धि शब्द माफक जाणवा

कुडुली शब्दना रूपो

स०

स०

स० कुडुली, कुडुलि

कुडुलीउ, कुडुलिउ, कुडुलीओ
कुडुलिओ

डि० ,

”

याकीना रूपो बुद्धि शब्दनी माफक जाणवा

ईकारान्त स्त्रीलिङ्ग शब्दोना रूपो कुडुल्ली शब्द

माफक जाणवा

वेणु शब्दना रूपो

स०

स०

स० वेणु, वेणू

वेणुउ, वेणूउ, वेणुओ, वेणूओ

डि० वेणु, वेणू

वेणुउ, वेणूउ, वेणुओ, वेणूओ

तू० वेणुण, वेणूण

वेणुहि, वेणूहि

प० वेणुहे, वेणू हे

वेणुहु, वेणूहु

प० वेणुहे, वेणूहे, वेणु,

वेणुहु, वेणूहु, वेणु, वेणू

वेणू

स० वेणुहि, वेणूहि

वेणुहि, वेणूहि

स० वेणु, वेणू

वेणुओ, वेणूओ, वेणु, वेणू

उकारान्त स्त्रीलिङ्ग शब्दोना रूपो वेणु शब्द माफक

जाणवा

ચમ્ શબ્દના રૂપો

૫૦

૫૦

૫૦ ચમ્, ચમુ

ચમુડ, ચમુડ, ચમુઘો, ચમુઝા

દ્વિ૦

૧૧

૧૧

ચાકીના રૂપો ડેણુ શબ્દની માફક જાણવા

અકારાન્ત ત્રાલિગ શબ્દોના રૂપો ચમ્ શબ્દ માફક

જાણવા

સર્વનામ શબ્દો

અકારાન્ત સર્ગોદિ શબ્દોના રૂપો સામાન્ય રીતે જિણ શબ્દની માફક થાય છે, રામ ફેરફાર થાય છે, તે નીચે પ્રમાણે છે.—

૧. હદમ્ શબ્દને આય આદેશ થાય છે અને મર્ શબ્દને સાહ તથા કિમ્ શબ્દને કવણ તથા કાટ' આદેશ વિકલ્પે થાય છે

૨. અકારાન્ત સર્ગોદિ શબ્દોને પચમીના એકવચનમા હા તથા સસમીના એકવચનમા હિ પ્રત્યય લાગે છે જેમકે— સચહા, સચ્ચાશ, સચ્ચહિ સચ્ચાર્હિ ચાકીના રૂપો જિણ શબ્દ માફક જાણવા

૩. ઘડુ તથા તદુ ને પ્રથમા તથા ઈતીયાના એકવચનમા વિભક્તિ સહિત અનુક્રમે ધ્રુ તથા ધ્ર આદેશ વિકલ્પે થાય છે

૪. કિમ્ શબ્દને પચમીના એકવચનમા વિભક્તિસહિત કિહે આદેશ વિકલ્પે થાય છે પક્ષે કાહા, કાહા

૫. એતદુ તથા અદમ્ શબ્દને પ્રથમા તથા ઈતીયાના

૧ કાદ શબ્દોના રૂપો અકારાન્ત માફક જાણવા

પદ્મવચનમાં વિભક્તિ સહિત અનુક્રમે ૧૬ તથા ઓહ
આદેશ થાય છે

૬ એતદ્ શબ્દને પ્રથમા તથા દ્વિતીયાના ૦૧વચનમા
વિભક્તિ સહિત પુલ્લિંગમા એહો, સ્ત્રીલિંગમા ૧૬ તથા
નપુમકલિંગમા એહ આદેશ થાય છે

૭ યદ્, તદ્ તથા કિમ્ શબ્દને સ્ત્રીલિંગમાં પછીના
૧૬વચનમા વિભક્તિ સહિત અનુક્રમે, જહે, તહે
તથા રહે આદેશ થાય છે

૮ ઇદમ્ શબ્દને નપુમક લિંગમા પ્રથમા તથા દ્વિતીયાના
૧૬વચનમા વિભક્તિ સહિત ઇમુ આદેશ થાય છે

નોંધ—સ્ત્રીલિંગમા સર્વાદિ જન્દાને ફે તથા આ
મત્સ્ય લાગનાવી સમ્બી તથા સન્વા યતરો, અને તેના રૂપો
ફુલ્લી તથા માલકિઆ માફક જળવા

તુમ્હ (યુષ્મદ્) ના રૂપા

૧૦	૫૦
૫૦ તુહુ	તુમ્હડ, તુમ્હે
દ્વિ૦ પહ, તહ	તુમ્હહ, તુમ્હ
ત્ર૦ પહ, તહ	તુમ્હેફિ
૫૦ તહ, તુજમ્, તુમ્	તુમ્હ
૫૦ તહ, તુજમ્, તુમ્	તુમ્હ
સ૦ પહ, તહ	તુમ્હામ્

અમ્હ (અસ્મદ્)ના રૂપો

૧૦	૫૦
૫૦ હહ	અમ્હહ, અમ્હે.

त्रि० मइ	अमइ, अमहे.
तृ० मइ	अमहेति
प० महु, मज्जु	अमइ
प० महु, मज्जु	अमइ
स० मइ	अमहासु

शब्दना आदेशो

२ नांचे आपेला सरहून जब्दाने नांचे बत्ताया प्रमाणे
आदेशो थाय छे —

आपद्—आवड	अउस्कन्द—दडवड
विपद्—विगड	मूढ—नालिअ, वा
सपद—सवड	यादश—जइस, जेह
घर्म—विच	तादश—तइस, तेह
कौतुक—कोडु	कादश—कइस, केह.
फीडा—वेडु	ईदश—अइस, एह
दृष्टि—देहि	याधन्—जाम, जाउ, जामहि,
	जेवड पक्षे जेतुल
नवाक्षत—नवख	ताधत्—ताम, ताउ, तामहि
	तेवट पक्षे तेत्तुल
हेआले—हेन्लि	इयन्—एवड, पक्षे एत्तुल
भय—द्रवक	कियत्—केउट, पक्षे केत्तुल,
असाधारण—सडल	एतावत्—एत्तुल
गाढ—निचट	परस्पर—अपरोपर.
अद्भुत—दक्करी	अ-यादश—अनाइस, अघ
	राइस.

आत्मीय—अप्यण

उत्थानोपवेशन—उद्वर्गईस

शब्दो

धम्मस्वर (धर्मोक्षर) १० धमन ११ म्य

खाणि (गति) पु० गाम

कपकिष (कृन्कृत्ष) त्रि० पम पुरपा । स० यो छे जणे एवो पुरष

हार () पु० अग्रह

अधिर (अग्धिर) त्रि० गाम १ पाम ११

पुण्ट () पु० घुम्प

विरय (विमय) पु० वमय

धानुआ

जोम (गुम)—चा ।

पिच्छ (दृश्)—जो ।

तटफड () तटफड

अव्ययो

निरु () म० निश्चित

निरुत्तउ () १० निश्चित

गाथाओ

जो जहा शंतउमो तहां होतउ सत्तुवि मित्तुवि किहे
विहूआचउ ।

जहिंवि हू तहिंवि हू मग्गेलाणा, पव्वण द्दिट्ठिहि दोम्विधि
जोअहु ॥१॥

कासुधि जासुवि तासुवि पुरिमहो, कहेवि हू जहेवि हू
तहेवि हू नारिहे ।

अ हितु वयणु चपिज्जह थोपउ धु परिणम्भेइ समत्त-
पयारेहि ॥२॥

त पोहिअइ जु सच्चु पर ढमु धम्मस्खरु जाणि ।
एहा परमत्था एहु सिनु एह सुहरयणह खाणि ॥३॥

एह सुसावग ओइ मुणि, पिच्छह तवहिं तवाट ।
आपहो जम्महा एहुफलु नायड विसय सुहाट ॥४॥

सासुवि लोउ तडप्फटइ सन्नुवि पण्हिउ जाणु ।
कवणुवि एहु न चिन्तवइ काहवि अ निब्बाणु ॥५॥

सज्जहो कासुवि उवरि तुहु एहु चिन्तमु निम्मोह ।
तुम्हे म निरटहु भवगरणि तुम्हइ सुद्धिआ होह ॥६॥

तुम्हे निरसउ अप्पु जिम्मे तुम्हइ जिम्मे अप्पाणु ।
पइ अणुसासउ पसमु करि तइ नेउ अस्खउ ठाणु ॥७॥

पइ करिअव्वी जीवदय तउ योत्तलेउ सच्चु ।
पइ सुहु तइ कल्लाण तउ तउ हाहिमि कपकिच्चु ॥८॥

सेवेअव्वी साहु पर तुम्हेहिं इह जम्मम्मि ।
तुज्झु समत्तणु तुध खम तउ सजमु चिन्तेमि ॥९॥

कलिमलु तुज्झु पणमिही तउ वचेही पाउ ।
सुखुवि तुध न दूरि ठिउ करि धम्मस्सरि ढावु ॥१०॥

तुम्ह सुक्खु न दूरि ठिअ जउ सजमु तुम्हासु ।
एउ तुम्ह वन्धु डअ भणिवि एहु जम्पहु सज्जेसु ॥११॥

अम्हे निन्दउ कोवि जणु अम्हइ वण्णउ कोवि ।
अम्हे निन्दहु कवि नवि नम्हइ वण्णहु कवि ॥१२॥

मइ मिन्लेवा भवगरणु मइ विर एही बुद्धि ।
मत्था हत्थउ सुगुरु मइ पाउउ अप्पहो सुद्धि ॥१३॥

अम्हेहिं तेणवि त्रिहिमिण एहु मणुअत्तणुपत्तु ।

मन्सु अदूमे होउ सिबु महु दघउ मिच्छत्तु ॥१४॥
 अमर मोह परोहु गउ मजसु हुउ अम्मासु ।
 मिसय न लोलिम महु करहि म करहि दयवीमासु ॥१५॥

—बु० च० अष्टमे सर्गे २६-४०.

× × × × × × ×

कायकुटुली निरु अथिर जाविषउउ चलु गहु ।
 ए जाणिवि भवदोसडा असुहउ भाघु चणहु ॥१६॥
 ते पत्ता कसुहल्ला हिअउल्ला ति कयत्थ ।
 जे खणि खणिनि नयुल्लदय घुण्टहि धरहि सुमत्थ ॥१७॥
 पइदी कन्नि जिणागमहो वत्तडिआवि हु जासु ।
 अम्हारउ तुम्हारउ वि गहु ममत्तु न तासु ॥१८॥
 जायु जित्तुलु जिअइ जियलोइ जइ तित्तुलु दसु करइ ।
 गणइ विहउ गत्तुलु न केत्तुलु तो इत्तहे नाणु लहि जाइ
 लोइ तेत्तहि निम्तउ ॥१९॥

—बु० च० अष्टमे सर्गे ७२-७४

बोधपाठ ६ टी.

(अपभ्रंश भाषा-धातु)

धातुना

१. धर्ममानकालना प्राकृत तथा गौरमेनी परता विशेष प्रत्ययो नीचे प्रमाणे छे —

	७०		४०
प्र०	×		जि
म०	जि		हु
स०	उ		हु

- ० आक्षरिमा प्राकृत उपागत मध्यम पुरुषना एकवचनमा इ, उ तथा ण प्रत्यय विशेष लागे छे
 १ भविष्यकालमा प्राकृतना जि ने स्थाने म विकल्पे लागे छे
 ४. नीचे आपेला मस्कृत धातुमाने नीचे बतावना प्रमाणे धातेशो धाय छे—

प्रज्—बुज	तश्—छोछ
भू—हुच	हृश्—प्रस्म.
बू—प्रव	ग्रह—गृण

कृदतो

- ० कृ धातुने कर्ममा धर्ममान कालना उत्तम पुरुषना एकवचनमा प्रत्यय सहित कोसु आदेश विकल्पे धाय छे पक्षे किल्लउ (क्रिये)

१ तव्य प्रत्यय ने कृत्वरुड, कृत्वरुड तथा एवा आदेश धाय
३ जेमके—

कर्तव्यम्—करिण्वरुड, करवरुड, करवा
२ तवा प्रत्ययने इ, इव, इवि, अवि, एवि, एविणु,
एवि तथा एविणु आदेश धाय ३

गम् धातुकी एविणु तथा एविना एकारना विकल्पे
लोप धाय ३ जेमके—गमिण्वरुड, गमेविणु, गमिपि,
गमेपि

तुम् प्रत्ययने एवि, एविणु एवि, एविणु, एव अण,
अणत् तथा अणत् आदेश धाय ३

२ धातुधकी कर्ता अर्थमा अणञ् प्रत्यय धाय ३
जेमके—मारणञ

१ नीचे आपेला कृदन्तने नीचे यताङ्गा प्रमाणे आदेशा
धाय ३.—

विपण—वुड

रम्प—रवण

उरु—वुत्त

अव्ययोना आदेशा

२. नीचे आपेला अव्ययाने नीचे यताङ्गा प्रमाणे
आदेशा धाय ३ —

कथम्—किम्, किध, केम्,

केधँ, किध, किह

यथा—जिम, जिधँ, जेम,

जेधँ, जिध, जिह

तथा—तिम्, तिधँ, तेम्,

तेधँ, ति ३, तिह

मनाक्—मणाउ

यायत्—जाम, जाउ, जामहि

तावत्—ताम, ताउ, तामहि

किल—किर

दिवा—दिवे

अथवा—अहवह

यत्र—जेत्थु, जत्तु, जेत्तहे	सह—सह
तत्र—तेत्थु, तत्तु, तेत्तहे	नहि—नाहि.
कुत्र—केत्तु, केत्तहे	पश्चात्—पन्द्दह
अत्र—एत्तु, एत्तहे	परमेव—परवद्.
सर्वत्र—सर्वेत्तहे	एव—अ
परत्र—परत्तहे.	इदानीम्—एवयहिं
एतद्दि—ए एत्तहे, एत्तेत्तहे	प्रत्युन- पक्कचन्तिउ,
प्रापश —प्राउ, प्राडउ,	इत —एत्तहे
प्राइम्य, परिगम्य	गोघम्—घटिह्
अन्यथा—अनु, पक्षे अश्वद्	पुन —पुणु
कुत'—कउ, कन्तिह्	विना--विणु
तत —तो	अपउपम्- -अपसं, अपम
तदा—नो	एकज —एकसि
एवम्—एव	इव-जणि, जणु, न, गउ, नाह
परम्—पर	नावड
समम्—समाणु	पृथक् पृथक्—जुअ जुअ
धुवम्—धुउ	यदि—छुह्
मा—म	माभेपो —मभेमा

१३ गह, खाड, इत्यादि पादपूरणार्थक निपातो अपभ्रंशमा
कोह कोह ठकाणे वपराय ते

१४ केहिं, तेहिं, रेसि, रेमि, तणेण ए पाच निपात ताद
त्यं चतुर्थाना अर्थमा वपराय ते

१५ हुहुरु आदि शब्दानुकरणमा अने धुग्धादि चेष्टानुकर
रणमा वपराय ते

शब्दो

- आलडो (आलि) स्त्री० पक्षी आदिनी प्राणिना रूप अनर्थ
 निरुद्रज (निश्चय) पु० अज्ञा रहित
 पलाण (प्रधान) -० मुख्य
 धम्म (ब्रह्म) न० शील
 सनोसामय (सनापामृत) न० मतावकाश अमृत
 दुष्कर्म (दुष्कृतकर्म) न० नष्टाग कर्मा
 पण्डिताव (पश्चात्ताप) पु० पश्चात्ताप
 कसरक (कसरक) पु० अमती वगने करवामा आवता एक जातनो
 अजाज
 पावक (पावक) पु० पायकपी तलाज
 मरुह (मरुह) पु० वारो
 परिगह (परिग्रह) पु० वस्तुशोना समह
 अलिम (अलाक) न० कूट नषण
 तुरिअ (न्यरित) वि० उन्मुख
 अगाडलज (अनाकुलक) वि० आनुम नहि तेजु
 अचपलअ () न० मय
 भाग (ध्यान) १० ध्यात
 निम्ममत्त (निर्ममत्व) न० ममत्व रहित
 भल्लभण (भद्रत्व) न० भद्रता, भलाई
 सामाईअ (सामायिक) न० सामायिक मत
 धातुओ
 जोअ (शुत) गात्र
 अव्यपो
 इणपरि () अ० आगत
 निरानिउ () अ० निमित्त

गाथाओ.

रे मण करमि कि आलश विगया अछह वरि ।
 गरगाइ अन्दर मन्धिअइ कट्टइ सि रगनु मरि ॥१॥
 हणपरि अप्पउ सिक्कयिसु तुह अरगाह परमन्नु ।
 सुमरि जिगागात यम्मु रगि सजमु वहु पमन्नु ॥२॥
 सजम लाग्या मासासुह निन्दइ नेमइ तासु ।
 पिय बलि कांसु भगन्ति अउ जाउ पहुचहि जासु ॥३॥
 सयइ पयणइ जा घुगइ उयससु चुनइ पण्णु ।
 प्रसदि सत्तुनि मित्तु जिम्बे सा गुनइ निगणु ॥४॥

— ५० १० अष्टम सर्ग ५१-५४

५ ४ ५ ४ ५

* यम्मु अणसाइसु चरइ जो अणयगाइमन्ति ।
 प्राइय प्राइ तहि जि भवि सो निवाणु पवित्तु ॥५॥
 प्राइय भवि सुह दुहणइ परिगम्य जण सुहनुद ।
 त मनासामण विणु प्राउ प्रमाणहि मुद ॥६॥
 रयणत्तउ फुह अणुमाह अउर मुत्ति कति ।
 भणइ लब्धहि पठर घण अनु कि नउ पटन्ति ॥७॥
 कउ चइ भमिअइ भयगणि? सुहय कन्ति होइ ।
 एहु जाणउ जइ मणमि ता जिण आगम जोइ ॥८॥
 चचल सयप धुनु माणु स पुवि लभ्य भणइ ।
 मिलिबि ममाणु महामुणिहि पर मजमु न करेइ ॥९॥
 मकरि मणाउवि मणु विरसु म करि दुक्कयकम्मु ।
 चापारम्भुनि मा करहि जइ रि इच्छसि सम्मु ॥१०॥
 तित्थिअि अउउ अउव वणि अउउ निअगेहवि ।

दिवेदिवे करइ जु जीवदय मो मिज्झइ सुचोवि ॥१८॥
 तवे मह मजसु नाहि जसु एम्बइ गम्बइ जु दीह ।
 पच्छइ तासु न जो करइ तासु फुसिजइलीह ॥१९॥
 सिज्झउ सो नरु गम्बहि जि एत्तहि माणुस जम्मि ।
 जो पडिऊलिवि कृव करइ पच्चइउ गयधम्मि ॥२०॥
 जइ मसारहो विधि ठिउ बुद्धउ बुत्तु मा एहु ।
 पवणवहिहउ अप्पणउ मणु वड सुथिरु वरेहु ॥२१॥
 निअमविहणा रत्तिहिवि खाहि जि कसरकेहि ।
 हुहु पठन्ति ति पावइहि भमइहि भवलक्खेहि ॥२२॥
 तव परिपालणि उरु मणु वि मक्खइ घुग्घिउ देइ ।
 आहर जाहर भवगहणि मो घट नहु प्राम्बेइ ॥२३॥
 सगाहो केहि करि जीवदय दसु करि मोउखहो रेसि ।
 कहि कसु रेसि तुह अवर कम्मरम्भ करेसि ॥२४॥
 कसु तेहि परिगहु अलिउ वासु तणेण कहसु ।
 जसु विणु पुणु अवमे न सिवु अवसतम् इक्कसिलेसु ॥२५॥

—कु० च० अष्टमे सर्ग ५८-७१

x x x x x

भल्लत्तणु जइ महमि भल्लप्पणु पममेण ।
 जइ करिणव्वउ पससु विजउ तो करेव्वउ करणह ॥२६॥
 जइ अ करेवा करणविजउ तो मणु निचलु धरहु ।
 निचलु मणु पुणु धरहु करिउ जउ रागदोसह ॥२७॥
 तह विजउ करहि रागाइअह अविचलु सामाडउ करिवि ।
 अविचलु सामाडउ करहि निम्ममत्तु निम्मलु करवि ॥२८॥
 अन्तु करेप्पि निरानिउ कोरहो अन्तुकरेप्पिणु सज्जह
 माणहो ।

अन्तु करेविणु मायाजालहं अन्तु करेवि निपतसु
लोहहो ॥२०॥

जइ चणव मणसि ससारु मियसुकर सुअण तुरिउ ।

तो किर सगु मुचणहि करि मणु ।

तह सुह गुरु मेयगाह निम्ममत्तु अइ दहु करेविणु ॥२३॥

चित्तु करेवि अणाउलउ वयणु करेवि अचप्पलउ ।

कम्भु करेविणु निम्मलउ भाणु पजुजसु निचलउ ॥२४॥

जमणु गमेवि गमेविणु जन्वि गम्पि सरस्मइ गम्पि
णु नर्मद ।

लोउअजाणउ अ जलि बुद्ध न पसु कि नीरइ मियम
मद ॥२५॥

--कु०१० अष्टमे म० ७६-८०

प्रशस्ति

गीति-

इमिआरइया माला, गिरिरसणिणिहंमिअम्मि धरिसम्मि
मडणपुरम्मि कच्छे गुलावसीसेण मुणिरयणेण ॥१॥
ससोहिअ पुण लिहिआ एगासुत्तरणेणुणवीसाए।
पोस सुकिलपढमाए भालावाडोमेरडागामम्मि ॥२॥

इति श्री प्राकृत-पाठमाला समाप्ता

—०३३३३३३३—

બોધપાઠમાં આવેલાં પ્રાકૃત વાક્યોનો ગુજરાતી તથા ગુજરાતી વાક્યોનો પ્રાકૃત અનુવાદ.

બોધપાઠ ૨ જો.

(પ્રાકૃત વાક્યોનો ગુજરાતી અનુવાદ)

૧ તીર્થકરો મોક્ષે જાય છે ૨ આચાર્ય માર્ગે જાય છે
૩ તુ અવસર જાયો છે ૪ ઉપાધ્યાય મોક્ષમાર્ગ કહે છે
૫ અમે મહાવીરસ્વામીના ગુણો જાણીય છીય ૬
માણસ ગુણોથી પ્રમોદ મેલવે છે ૭ અમે ધર્મ વહે વધીય
છીય ૮ તમે સાધુનો ધર્મ પાલો છો ૯ કૃપણો લોભને
લીધે નરકમાં પડે છે ૧૦ ક્ષત્રિય લોકોને દુઃસ્વર્માથી
ચચાવે છે ૧૧ તમે અધર્મમાથી અમને ચચાવો છો ૧૨ હું
ધર્મના પથમા રહુ છુ ૧૩ તુ ગૃહસ્થાશ્રમમાં રહે છે. ૧૪
ક્રોધથી અથવા લોભથી અમે બોલતા નથી ૧૫ તુ આવ-
કોના નિયમો ભણે છે

(ગુજરાતીના પ્રાકૃત વાક્યો)

૧ અન્હે ધમસ્સ પહે ગચ્છામો । ૨ તુન્મે ધીરસ્સ
ધમ્મ વુજ્જહ । ૩ કોહેણ જણો ણરઅ લહહ । ૪ અહ
તુન્હે વપામિ । ૫ તુન્મે મોક્કસસ્સ મગ્ગ ગચ્છિત્થા । ૬ તુન્મે
ણ પદહ । ૭ તુમ અહમ્મેણ ણરણ પટમિ । ૮ કિવિણો
ધમ્મ ણ રક્કહ । ૯ કિલેસેણ કોળો વટ્ટહ । ૧૦ આય-

अन्तु करविणु मायाजाग्रो अन्तु करवि निगतसु
लोत्तो ॥२२॥

जइ चण्व मणसि मसारु मियसुवस भुअण तुरिउ ।

तो किर मणु मुचणहि करि मणु ।

तइ सुह गुरु सेयणह निम्ममन्तु अइ ददु करेपिणु ॥२३॥

चित्तु करवि अणाउलउ वयणु करपि अचप्पलउ ।

कम्भु करेपिणु निम्मलउ भाणु पजुअसु निघउ ॥२४॥

जमणु गमेपि गमेपिणु जन्वि गम्पि सररसइ गमि
णु नर्मद ।

लोउअजाणउ ज जलि घुदुइ न पसु कि नीरइ निवस
मंद ॥२५॥

-कु० न० बणी म॥ ७६-८०

प्रशस्ति

गीति-

इमिआ रह मा माला, गिरिरमणिणिहंमिअम्मि वरिसम्मि

मटणपुरम्मि रुच्छे गुलावसीसेण मुनिरयणेण ॥१॥

ससोहिअ पुण लिहिआ एगार्सुत्तरणेणुणवीसाए ।

पांस सुक्किलपदमाए भालावाडोमरटागामम्मि ॥२॥

इति श्री प्राकृत-पाठमाला समाप्ता

—०३३३३३३—

બોધપાઠમાં આવેલાં પ્રાકૃત વાક્યોનો ગુજરાતી તથા ગુજરાતી વાક્યોનો પ્રાકૃત અનુવાદ.

—❦—
બોધપાઠ ૨ જો.

(પ્રાકૃત વાક્યોનો ગુજરાતી અનુવાદ)

૧ તીર્થકરો મોક્ષે જાય છે ૨ આચાર્ય માર્ગે જાય છે
૩ તુ અવસર જાયો છે ૪ ઉપાધ્યાય મોક્ષમાર્ગ કહે છે
૫ અમે મહાવીરસ્વામીના ગુણો જાણીએ છીએ ૬
માણસ ગુણોથી પ્રમોદ મેલવે છે ૭ અમે ધર્મ વહે વધીએ
છીએ ૮ તમે સાધુનો ધર્મ પાલો છો ૯ કૃપણો લોભને
લીધે નરકમા પડે છે ૧૦ ક્ષત્રિય લોકોને હુ'સ્વર્માથી
વચાવે છે ૧૧ તમે અધર્મમાથી અમને વચાવો છો ૧૨ હુ
ધર્મમા પધમા રહુ છુ ૧૩ તુ ગૃહસ્થાશ્રમમા રહે છે. ૧૪
ક્રોધથી અથવા લોભથી અમે યોલતા નથી ૧૫ તુ શ્રાવ-
કોના નિયમો ભણે છે

(ગુજરાતીના પ્રાકૃત વાક્યો)

૧ અમ્હે ધમ્મસ પહે ૧-
ધમ્મ વુજ્જહ. ૨ કોહેણ જણો
તુમ્હે વયામિ. ૩ તુમ્હે મોક્ષસ
ણ પદહ. ૪ તુમ અમ્મેણ
ધમ્મ ણ રચ્ચહ. ૫ કિલ્લેસેણ

૨. તુમ્હે વીરસ
લહહ. ૩ અહ
ગચ્છિત્થા. ૪ તુમ્હે
પડમિ. ૫ કિવિણો
વટ્ટહ. ૬ આય-

છાંપ. ૪ તુ હુશ્રિય છે. ૫ તમે વેપારી છો ૬ મન્યજન
મહાવીરસ્વામીના વચનો સામલે છે ૭ તમે તલાવમા પાળ
વીંછો છો ૮ રાજા ધનુષ વહે ધાળ ફેંકે છે ૯ રાજા
ધાળ જાગલમા વહે છે ૧૦ સાધુનુ દર્શન દૃઢપને પવિત્ર ક
છે ૧૧ વેપારી ધનવહે વત્તો સ્વરીદે છે ૧૨ સૂર્ય પ્રકાશ
વહે ટાઢને દૂર કરે છે ૧૩ શાસ્ત્રના શ્રવણ વણતે મા
ધુણે છે ૧૪ ધર્મમા સુખ છે ૧૫ બાલક દહિં માથે ખા
લાય છે ૧૬ પવનથી આશમા રજકળ પડે છે ૧૭
આશની દવા કરે છે ૧૮ મન્યજન મનમા તીર્થકરનુ દર્શ
હચ્છે છે ૧૯ માણસ સુર અથવા દુઃખ પૂર્વભવના ક
અનુસાર ભોગવે છે ૨૦ પડિતો મદા રિત, મિત ત
મધુર વચન બોલે છે ૨૧ તમે સાધુ બોલો છો. ૨૨ અ
જુદુ કોઈ પણ વચતે થોતતા નથી

(શુ. મા. વાચ્યો)

૧ અમ્હે ઘણમિ મુળીય દસણ કુળોમો । ૨ ઘ
વત્પરસ ધાવાર કરામુ । ૩ મહુરાઢ વયળાઢ ત્રિયધરસ કુહ
હરન્તિ । ૪ તેળા ઘણમિ વત્પાઢ હરન્તિ । ૫ કિવિળા
ઘણરસ લોદ્દેળ કુહ લહન્તિ । ૬ અમ્હે રિમ્મડ મ્હો । ૭
તુમ્મે મુળી અત્થિ । ૮ અહ વચ્ચાં મિ । ૯ તુમ્મે ગામ-
મિ સત્થ સુયોહ । ૧૦ જલ સરાઓ વહિં મચ્છડ । ૧૧
જેત્તરસ કુહાઢ મિર ખુણઢ । ૧૨ ઘ યોત્તરસ ઓસર
કુળિમો । ૧૩ તુમ્મે અમ્હે મળેળ ઇચ્છહ । ૧૪ કુસલા
જળા હિઅ મિઅ સચ (અ) વચ્ચિ । ૧૫ વાણિયા કુસલા
અત્થિ । ૧૬ તુમ વાણિઓ સિ ।

घोधपाठ ६ हो.

(प्रा० शु० अनुवाद)

१ मारथी घनमां रथने भमावे छे २ तु गाममां
अमने भमावे छे ३ राजा नोकरने काम देखाडे छे ४
हु जिनदामने हस्तिनापुरनो मार्ग देखाडु छु ५ तु भव्य
जनाने शास्त्रनो अर्थ देखाडे छे ६ धर्म ककाश (करावो)
हृदयने सतापे छे ७ भमरा पुटमाथी पराग (लेवा)
इच्छे छे ८ तमे घोघ वडे आवकांने रजन करां छे ९
तीर्थकर मन्थजनोना कर्मोना नाश करे छे १० कृपण दान
करवामा डोल करे छे ११ उपाध्याय शिष्यांने शास्त्र भणावे
छे १२ तमे अमने उत्तराध्ययन भणावो छो १३ राजा
धनुष वडे शत्रुने धोवडावे छे १४ पंडित विम्वारथी शास्त्र
सभलावे छे १५ मुनिओ घोघ वडे धर्म करावे छे १६
साहुकारो विप्राहमा जातिजनोने जमाडे छे

(शु० प्रा० वाक्यो)

१ तुम्हे लोहेण अम्हे भमाडेह । २ तुम्हे सया
हिअमग दसिस्था । ३ मुनिओ कयावि अहम्मम्म मग
ण दावेन्ति । ४ शिवा लोहेण जणे दूमन्ति । ५ भविअ-
जणा मोरए सिद्धिरे । ६ सारही शिष रावह । ७ वय
निवस्स अरिणो गामपेम । ८ किंको अलससेण काल
जयह । ९ पटिआ घाने पाढेन्ति । १० वाणिज्या धणेण
वत्थाह किणावेन्ति । ११ गुरवो अम्हे सत्य सुणावन्ति ।

बोधपाठ ७ मो

(प्रा० गु० अनुवाद)

१ घनिना माथामा कुत्तना माला धारण कर छे ।
 मुनि भूषने तथा नरसने सज्जन कर छे । २ पंडित बुद्धिर्न
 परीक्षा कर छे । ३ देशगनाओ म्नीओनी परिवर्द्धमा उर्भ
 रहे छे । ४ तीर्थकरनी याणी लोकोनु वन्याण कर छे ।
 चतुर माणम क्षमा बडे कोधने जाते न्, ७ नीति द्वारा
 आचार माणमने माक्षमाण लह जाय छे । ८ धीरज
 लोभना विमारना नाश कर छे । ९ गुरुओनी कृपा
 शिष्योनु हित मागे छे । १० नु सम्म दृष्टिआ काम करे छे
 ११ असे गुरुओ साणे प्रेमधी वमाण नीए । १२ तमे परिप
 दोमा भर्म कहो ओ । १३ मुनिआ सभामा नीतिना मोध
 कर छे । १४ उत्तराभयनमत्रमा गाथाआ न् । १५ धीरजधी
 मनमा प्रमोद थाय न् । १६ तमे शास्त्रनु पुनरावर्त्तन
 करो ओ । १७ योग उन्वने धरे ने

(गु० प्रा० प्राख्या)

० जग्गे तुदीद मन्व बुद्धिआ । २ इत्थीआ धिईआ
 कउज कृणन्ति । ३ जिणस्स वाणी गाइएह दावेह । ४
 गुरुणो पीडे सत्थस्स मोह करावेह । ५ सुट्टमा दिही सत्थस्स
 गेह दंसेह । ६ गिबस्स गोई जणाण सुह साहेह । ७ पीईए
 मोहो हियअ पुण्ड । ८ जिणस्स किराजणाण हिअ साहेह ।
 ९ खमाइ जणा सघा जिण्ड । १० तुम्मे सत्थस्स गाहाओ
 पडह । ११ वय सभाण वाह सुणिमु । १२ परिस्ताण इत्थीआ
 (धि) आगच्छन्ते । १३ छुहा पिपासा अ मण दूमिरे ।

बोधपाठ = मो

(प्रा० गु० अनुवाद)

१ जुवानो मानमिरु पल वडे काम (विकार) ने जीते
 २ घालको प्रात कालमा घापने नमे ३ तमे सामायिक
 को ४ राजाओ नीति द्वारा लोकोनु हित साधे ५ शिष्य
 गुनो यिनय करे ६ तु उतावलथी पुनरावर्तन कर ७ तुं
 विमघने न ओडतो ८ तमे दोपसहित अधवा असत्य
 (वचन) न घोलता ९ उपाश्रयमा अशुद्ध कपडा पहेरीने न
 आयता १० तु दोपने त्याग (अने) गुणने ग्रहण कर ११
 क्षमा वडे मोधने जल्दी तज १२ उपाध्याय विनीत शिष्योने
 छत्र भणावे १३ जशुओनु पण कल्याण थाओ एम इच्छु छु.
 १४ यिनयथी अधया मृदुतायी अभिमाननो नाश करे १५
 हृदयमा सतोष राखो १६ हु कजुमाइ नहि कर १७ अमे
 शुद्ध अण्वसायथी हृदयशुद्धी करीण १८ तु धर्मस्थानकमा
 गयन नहि कर

(गु० प्रा० वार्त्ता)

१ तुम्हे सुत्तस्स अट्ट पडावेह । २ य सज्झाय कुणिमो ।
 ३ भविअजणा मोररवमग्ग लहन्तु । ४ सुणिणो असुद्ध
 यत्थ ण गेणहेज्जा । ५ तुम्हे देहस्स असुद्धिं परिहरह । ६
 (तुम्हे) पभायम्मि सया उवम्मग्गि आगच्छह । ७ (तुम्हे)
 सामाअग्गि असच्च मा चयह । ८ (तुम्हे) सतोसेण, लोह
 चयह । ९ विणेआ अज्झवमाअनलेण हियअसुद्धिं कुणि
 ज्जाह । १० संभाण वुट्ठीण परिकम्य सुणह । ११ तुम्हे छुह
 पिवास अ सहेह । १२ (तुम्हे) णीटण पह कयावि मा चयह ।
 १३ (तुम्हे) सुदेण अज्झवसाण्ण मण पुणेह ।

વોધપાઠ ૧ મો.

(પ્રા० ગુ० અનુવાદ).

પિતા પુત્રને પ્રીતિથી રમાડે છે ૨ પિતા સાથે પુત્ર
 ક્રીડા કરે છે ૩ નથી ઈશ્વર લોકનો કર્તા ૪ જીવકર્મોને
 કર્તા છે ૫ માયાતોના ધલથી રાજા યુદ્ધ કરે છે ૬
 માતાના ચોલામા ધાલક હમો છે ૭ માતાઓ પુત્રોને
 પેઠે જમાઈ પ્રતિ પળ પ્રીતિ રાખે છે ૮ દિયર ભોજાઈને
 સાથે કકાશ કરે છે ૯ માતા સાથે કકાશ ન કર ૧૦
 એવી રીતે ફરી ફરીને શુ કરે છે? ૧૧ (તે) હમણાં ૩
 પિતાને ઘેર જાય છે ૧૨ હમણાં જ નળદ આવે છે ૧૩ (તું)
 વૃધા સ્વેદ મા કર ૧૪ માતાઓ ઘરમાથી ધટાર જાય છે
 ૧૫ મૃગાવતીની નક્કી જયંતી નળદ ધાય છે ૧૬ ઉદાયન
 સ્વેદકનો દોહિતરો તથા જયંતીનો નક્કી ભત્રીજો ધાય છે ૧૭
 જયંતી સદ્ગ્રાનીકની પુત્રી, શતાનીકની ધત્તેન તથા ઉદાયનની
 પોઈ ધાય છે ૧૮ મૃગાવતી જયંતીની ભોજાઈ ધાય છે
 ૧૯ શુ દેરાણી સાથે કલેશ નથી કરતી

(ગુ० પ્રા० વાક્યો)

૧ અમ્હે અમુણા ચેમ ગચ્છામ । ૨ પિઆ, અચ્ચિઆ
 પુત્ત સિમ્હેજ્ઞા ૩ માઆઓ પુત્તે કિણો સિમ્હેજ્ઞિ । ૪
 તુન્મે ભાઝરિ સદ્ કિલેસ માઈ કુણદ્ । ૫ ભાઝરા સુહસ્સ
 કત્તારા અત્થિ । ૬ વય ઇત્થ સામાહિઅ કુણેમો । ૭ અચ્ચા
 પુત્તા વિણય ણ કરેજ્ઞા । ૮ અમ્હે અમુણાઅ આગચ્છિમો ચે
 ૯ યાલો પિઠત્થાણ ગિહ ગચ્છદ્ । ૧૦ લોઅસ્સ કત્તા અત્થિ
 કિણો ? । ૧૧ ચેદગસ્સ ધમ્મુ જુજ્ઞદ્ । ૧૨ સ્વત્થિઆ વદ્

ગોદિ સહ મા જુજ્ઞન્તુ, ૧૩ કિન્તુ સઘા ગીટપદે ચિદ્ગ્નુ ।
 ૧૪(સ) ગિદાઓ વહિ ગચ્છદ્ । ૧૫ કિરુરા આમરસ પુત્રે
 રમાપેન્તિ । ૧૬ ભાદ્રજાઓ ગણદાદા વિગાય કુળન્તિ । ૧૭
 દેવરો ભાડજાયગ શવદ્ ।

બોધમાઠ ૧૦ રાં

(પ્રા० ગુ० અટુનાદ)

૧ સઘનો લોકોને અભ્યુદય જગવા પ્રવૃત્તિ કરે છે ૨
 ભાગ્યશાલી પુરુષો પરમાર્થ કરતાં પરલોકલુ કાર્ય સાથે છે.
 ૩ (તે) સ્નાન કરીને ભોજન કરે છે. ૪ (તે) સામાયિક
 કરીને ઘટાર જાય છે. ૫ (તે) હાથમાં ફલ લઈને ચર-
 દેશ પ્રતિ પ્રદાણ કરે છે ૬ સુવર્ણની મુદ્રિકા લેવા ચાલક
 જાય છે. ૭ નાનુના વચનો સદ્બુદ્ધિપદે અણ
 કરવા. ૮ ચાલક માતાને કહેવા ઇચ્છે છે ૯ (તે) દૂગપાક
 સમીને માત્ર રામના ઇચ્છે છે ૧૦ સાધુનું હંમેશ સરમ
 સરમ ભોજન ન કરવું ૧૧ તીથેકર કર્મો મુકીને મોક્ષે જાય
 છે ૧૨ (તે) કપાળને ગમાવવા ઇચ્છીયોનું નિયમન કરે છે
 ૧૩ ધર્મનું ફલ-સુખ જોડને તત્તર પ્રતિ આસ્થા રાખે છે.
 ૧૪ માજન કરતી ઘાલા વરસાદને જાંવા ઘટાર જાય છે.
 ૧૫ અપત્તિમા પણ પુરુષોનું ન રહેવું ૧૬ માટુખ્યાન કરતી
 ગૃહિણી પતિ ઉપર ક્રોધે ભરાતી વધી છે. ૧૭ પ્રમાદ રાજની
 સ્ત્રી પગલે પગલે ઠાંકર શ્વાસ છે ૧૮ અગ્ર ભાગી ઉપાણ
 ધનના પ્રવૃત્તિ કરે છે.

(ગુ० પ્રા० વાસ્થો).

૧ જગજગ્ના ધર્મમાયરિજ્ઞ મુક્ત્ય ગચ્છન્તિ । ૨

पिआ पुत्ते पादविउ वाछइ । ३ उवज्झाओ सत्थस्स अट्ठ
 कहिउ वाछइ । ४ गाम गच्छमाणो जग्गा मग्गे चिट्ठइ । ५
 पिअर पामतो पुत्तो पहे चरइ । ६ मुणी भविअजणे
 षोहेउ गामम्मि वसन्ति । ७ भुजमाणो बालो काल जवइ ।
 ८ तुम्हेहि सत्थस्स अट्ठा वेत्तव्वा । ९ पड कुप्पमाणा इत्थी
 गिहस्स कज्ज कुणइ । १० चाणिआ धग्गमज्जिउ वायार कर
 न्ति । ११ अए गुरुमगामे वागरण पडिऊण कव्व
 सिम्हामि । १२ तुम्हे गामम्मि गच्छित्ता परिमाणच्छइ ।
 १३ पिआ पुत्त समायेउ वणम्मि गच्छइ । १४ अम्हे षोह
 सुणिऊण मण रात्रेमो । १५ असुद्धमग्ग मात्तु सय गेणइ ।
 १६ तुम्हे परिसाण घोत्तु वाछइ ।

बोधपाठ ११ मो

(प्रा० गु० अनुवाद)

१ जुयान जुयान साथे लडे छे २ रस्तामा डमेलो
 सायु धर्मनो उपदेश कर छे ३ बालक पण पोतानु तित
 विचारे छे ४ तीर्थकर आत्मावकी कर्मनि जुदा करे छे ५
 भग्यजनो पोतानी मेले धर्म करे छे ६ शिष्य पोतानामा गुरु
 ओनी शिक्षा वारे छे ७ राजानी कृपा पण अनाधितोनु
 सुग साथे छे ८ परस्पर लटता राजाओनां मनमा बलेश
 ववे छे ९ कुतरो तलावमा पाणी पीछ छे १० तमे राजानु
 फरमान बजायता ढील करता नथी ११ श्रेणिक
 राजाना वचनो साभलीने मुनिकहे छे बेहे श्रेणिक! तु पोते
 पण अनाथ छो १२ नीचे डमेलामाणसना माथा उपर पर्वत
 परथी पत्थराओ पडे छे १३ निर्मल शिला उपर माधु बेसे

કે. ૧૪ સારથી ઘલદોને રથમાં જોડે છે ૧૫ સૂર્યનો પ્રકાશ
અધકારને દૂર કરે છે ૧૬ સૂર્ય પાસેથી લોકો પ્રકાશ મેલવે
છે ૧૭ ચતુર્વર્તિઓને પોપગ સૂર્ય સમર્થ કે. ૧૮ માણસ
પોતાના ઘલથી જેટલો ઘથે છે તેટલો ઘીનાના ઘલથી
થતો નથી ૧૯

(ગુ. પ્રા. વાક્યો)

૧ જુવાળેહિં ગુરુસ્સ સિવલ્લ ગિણિજ્ઞાણીઃપદે ગચ્છિ-
યત્વ । ૨ રણના અપ્પણો દીણજયેસુ કિવા કાયલ્લા । ૩
સાણો તઢાઅમ્મિ જલ પાડ ગચ્છહ । ૪ લજ્ઞાણમ્મિ ઠિઓ
અણાહિમુગી સેણિઅરાઅમુવણસહ । ૫ ઉચ્છાણો ધીરઅ
મ્મિ ગાયાણમ્મિ અચ્છહ । ૬ પૂસણો પમાસો અધઆર
પરાજયહ ૭ રણો આપસેણ સારહી રજ્ઞ ણિઓઅહ । ૮
પૂમા અપ્પણો પમાસેણ વણપ્પહ પૂસહ । ૯ (તે) પરો-
પ્પર યા જુજ્ઞિજ્ઞા તદા લવણમહ । ૧૦ સિસ્સા ગુમ્મણો પાઅ-
મ્મિ અપ્પણો મુદ્ધાણ ણલાવેન્તિ । ૧૧ તરુણા હેદ્ધ
અચ્છમાણ જણ (મો) પાસહ ।

ધોવપાઠ ૧૨ મો

(પ્રા. ગુ. અનુવાદ)

૧ હમણા તુ કેમ દેસાતો નથી? ૨ મારાથી જૈનશાસ્ત્રો
સંભલાય છે ૩ આકાશમા મેઘનો ધ્વનિ સંભલાય છે ૪
રાજાથી જગલમાં ચોર રૂણાય છે ૫ સાધુથી સુદ્ધ પણ
જીવ રૂણાતો નથી ૬ ચોરથી સાહુકારના ઘરમાડી ધન
હરાય છે. ૭ નદીના પ્રવાહથી ગામમા જતો માણસ અટ-
કાવાય કે. ૮ આત્મા કર્મ રૂપી રજુડી થનાય કે ૯ ધૂતા-

શ્રી માલો માણસ રૂપટ વડે વગાય છે ૧૦ મુનિથી નજીવું
 વળ પાપ નથી કરાતું. ૧૧ જ્ઞાનથી મસારસાગર તરાય છે
 ૧૨ તેનાથી વચનનું રહસ્ય નથી મમજાતું ૧૩ મારાથી ગુપ્તા
 વચનો વસ્તુત મમજાય છે. ૧૪ પાપ કરતો તું તીર્થકરથી
 જોવાય છે ૧૫ સ્વમત કહેવા મારાથી આરંભાય છે ૧૬ તે
 નાથી દરકારને કર્માળકઠા કરાય છે ૧૭ અનાશ્રિતના ધર-
 માથી થોડું પણ ધન ચોરોથી મા ચોરાઓ. ૧૮ ચઢાલોથી તું
 રતો અડકાતો. ૧૯ તપસ્યારૂપી હૃન્ધનથી કમો બલી
 જાઓ

(ગુ. પ્રા. વાક્યો).

૧ ધર્મેણ અહમ્મો હમ્મહ । ૨ રજ્જુણ પસસો વિવ
 થાવેણ જણા વડ્ઠકન્તિ । ૩ સચસ્મ પહમ્મિ દુઝ્જણેહિં સજ્ઞ-
 ણા ન રુમ્મન્તિ । ૪ સાહુજણેહિં સજ્જગા મુવન્તિ । ૫
 મેટ્ટીયા પળ તેણેહિં હીરહ । ૬ અપ્પણો સુહીળ મત્થસ્સ
 સત્તાણિ તિહપ્પન્તિ । ૭ મુદ્ધાણમ્મિ જરા સિપ્પટ । ૮ વય
 તેહિં વયન્તેહિં હમ્મહ । ૯ ગપ્પન્તેહિં ગદ્ડન્તેહિં રુવ્વહ ।
 ૧૦ ણિરિક્ખાણેણ સત્થસ્મ રહમ્મણઙ્ગહ । ૧૧ ગુપ્પણો ધાર્હેણ
 તસ પાવહ । ૧૨ તુમ્હે સાહુયા તોહેણ જેટ્ઠઙ્ગહ । ૧૩ વમ્હ-
 ણેણ ચટાલા ન તિપ્પહ । ૧૪ જુનાણેણે નટે તોરહ । ૧૫
 વહિસમય અહ જિણેહિં દોમામિ । ૧૬ પચાસેણ અઘઞ્જારો
 હીરહ ।

બોધપાઠ ૧૩ મો

(પા. ૯૦ અનુવાદ).

૧ તમા અગ્ગીઓ સિદ્ધ થાય છે ૨ શામાદે તે

પુત્રો ત્યાં હતા કે? જેટલા માટે ગામના વધાયે લોકો
 તેમનો માર્ગ જુલો કે. ૩ કાળ કહે છે કે જૈનધર્મ ઘોડા વધા
 ધર્મ કરતાં ઉત્તમ નથી ૪ જે ધર્મ કરે છે તે સુખ પામે
 છે ૫ શા કારણથી તમે જસીને ઘોડો છો? ૬ જે હેતુથી
 પર્મ સ્ત્રીઓનો પહેરવેશ વિકાર પામેલો દેખાય છે ૭ શા
 કારણોને લઈને તે તેમના પ્રાધાઓ કાપે છે? ૮ કેટલાએક
 લોકો પોતાનાં ઘર ધાય છતાંયે અસત્ય યોલતા નથી ૯
 તેજામાટે તેના મનમા ઘેર પ્રગટે છે ૧૦ કયા ગામમા તે
 કુટુંબ સાથે રહે છે ૧૧ જે ગામમા નથી કોઈ પણ ચોર
 ૧૨ ત્યાં રાજા કોણ છે? તેનું નામ શું છે? ૧૩ જ્યારે ગાય
 શી છે ત્યારે તે ઘેર આવે છે. ૧૪ કયા રાજા પોતે અપરાધ
 કરે છે, ત્યાં ઘોડા લોકોની શી ઘાત? ૧૫ વેળાથી કયા ગા-
 મમા તે લોકોનું રહેઠાણ થવાનું છે ૧૬ થીજે કયા સુખથી અમે
 રહીએ ૧૭ તે કયો સ્ત્રીનો ભરધાર છે? ૧૮ જેનું મુલ
 જોઈને સુખી થાય છે તેનો ભરધાર. ૧૯ ઘોડાઓની નિન્દા
 ન કર ૨૦ (તે) કોનાથી થીળ છે? જેમનું મુલ ભયકર
 જુલો છે તેમને જોઈને થીળ છે

(ગુહ પ્રા. ચાક્ર્યો)

૧ અમ્હે સચ્ચે મુળી જાવિમો । ૨ તુમ્હે કલસ ગિહ
 ગચ્છહ । ૩ અણ્ણેહિન્તો તેસિમાજારો વરો અત્થિ ।
 ૪ જે રા પઢન્તિ શા તે સુર દહન્તિ । ૫ ક્ષિણ
 તે જરઅમ્મિ ગચ્છન્તિ । ૬ તમ્હા તુમ્હે તે કહ્હ ।
 ૭ મન્નેમિ હિઅ કત્થ રક્ષિયજ્ઞહ । ૮ જાસ
 મળં ધમ્મમ્મિ રમહ સો જણો અપ્પણો હિઅ સાહેહ । ૯
 જત્થ તુમ્હે યસહ તત્થ અમ્હે ઘસામો । ૧૦ કમ્મિજળમ્મિ

सव्वे दोसा णमापन्ति । ११ तुब्भेदोसु कअर जण वांछह ।
 १२ सव्वेसु जणेसु जिणो सेट्ठो अत्थि । १३ पभायम्मि
 काम मुह णिरिक्खिअज्जण यहिं णिमच्छड । १४ सो ज
 णिरिक्खइ त णयइ । १५ तुब्भे इअरेहिन्तो धोहिज्जण
 गच्छइ १६ सव्वे जणा णेत्तेण णिरिक्खन्ति मणेण य चि
 न्तन्ति । १७ सव्वेहिं अप्पाणास्स हिअ साहिज्जइ । १८ जेण
 सुह होज्जात सया कुणाह ।

बोधपाठ १४ मो

(प्रा० गु० अनुवाद)

१ हु शुकनी पासे शान्त्र भण्यो २ ते धर्म करीं
 आत्माने पवित्र कर्षीं ३ गोवालीआं गायोने बनमा ल
 गयो ४ आचार्य मुनिओने सयम मार्गं लइ गया ५
 पहिला व्यवहारमा जेवो बतुर हतो इमणा तेवो नयी
 उपारे तु पुत्र साथे बोलतो हतो त्यारे हु उपाश्रये गयो
 ७ शु देवदत्त घरमा न हतो? ८ शामाटे माता साथे बालक
 रह्या? ९ महावीरस्वामीना वधा शिष्योनी सद्गति धई
 १० तजेला कामभोगो, नाश पामेलु ममत्व, जेडेला
 बिषयो जीवने सुख आपे ठे ११ ते गाममा मुनिधर्मनो
 अभ्युदय कराव्यो १२ पालके स्कन्धरुना शिष्योने घाणीमा
 पोत्पा १३ तेमनी विशुद्ध भावे करीने सद्गति धई १४
 रावण साथेना युद्धमा रामचन्द्रजी जीत्या १५ रावण
 रामचन्द्रजीनी पत्नी सीताने हरी गयो १६ शेठे व्यापारमा
 घणु घन एकहु कयुं १७ पगथो दयाएला जीवडाण उंचे
 उठवा प्रयास कर्षो १८ उडता पक्षीण पर्वत उहण्यो १९
 विकसेला कमले गुजना भमराने आकर्ष्यो २० चडालधी

અમહાળો ત્રાહ્ય નહીંને જમ છે ૨૧ ચોરેલુ ધાન્ય
વેપારી ધનવદે સ્વરીદે છે ૨૨ રાજાળ ધર્મનુમકાન ધધાધ્યુ

(ગુ० પ્રા० વાક્યો)

૧ મળ મુળીળ પોતો સુગિઓ । ૨ તળ દેહો પિવ ધમ્મો
રક્ષિઓ । ૩ સ્વત્તિઓ ધમ્મોર્હિ સહ જુજ્જીઓ । ૪ જણા
પુરા હિટ્ઠિમન્તા અહેસિ । ૫ સિરિ મહાવીરો ધમ્મસ્સ ગિડ-
લ્લમ્મુદઓ કરીઓ । ૬ મો સાહુસેવાળ ફલ લહીઓ
(તેણ લહિઓ) । ૭ મેટ્ટો કિંકરાળ વિઝલ ધળ દેસી ।
૮ અમ્હે વિ પહે તેર્હિ સહ આમિ । ૯ સવ્યે જણા સહ
વસીઓ । ૧૦ અમ્હે રણ્ણો પાસાળ અચ્છીઓ । ૧૧ તેર્હિ
વિઝલ ધણમજ્જિઓ । ૧૨ ઘાણિઆ ધણમજ્જિઝ પરપસ
ગચ્છીઓ । ૧૩ સજ્જણા ગુણેર્હિ સગ્ગહ ગઆ । ૧૪ સેટ્ઠિણા
વિઝલધણેળ પાસાઓ કરાધિઓ ।

વોધપાઠ ૧૫ મો

(પ્રા० ગુ० અનુવાદ)

૧ એ સાધુ આ શ્રાવકને શુ કહે છે? ૨ આ માણસ
પાંત્રે ઘણુ દાન કરે છે ૩ આના જન્મ તથા જીવંતી સુકૃત
વડે સફલ થાય છે ૪ આણે સ્વરેસ્વર સારો મનુષ્ય જન્મ
મેલવ્યો ૫ એમના હૃદયમા ઉન્નત ત્રિચારો છે. ૬ અર્હિ
કયો પુરુષ ઉભો છે? ૭ એઓ પેલાની સાથે મૈત્રી રાખે છે
૮ પેલી સ્ત્રી સર્વ કાર્યમા નિપુણ છે. ૯ પેલો માણસ સદા ય
પરમાર્થના કાર્યો કરે છે ૧૦ પેલુ ફલ ભર્તૃહરિણ પિંગલાના
હાથમા આપ્યુ હતુ ૧૧ આ ગણિકા જુવાનોનુ ધન હરી લે છે
૧૨ પેલુ લશ્કર કોણિક રાજાને સાહાય્ય કરે છે ૧૩ આ

ધત્રમા કરના ધર્મ પરબત્રમા સુરા આવે તે ૧૪ આ
 શુદ્ધમા મોણિકરાજા જાતે તે ૧૫ આ ચાલક તે માણસનો
 ન્હાનો માંડ થાય તે ૧૬ આ માણસ સરકર્થો તુ સુલ ન
 પામ્યો ૧૭ આ ઢેકાળો ઘણા રાજાઓનું રાજ્ય કયા ૧૮
 પેલા ગામમા ચંદ્રના મંચગાદીઓ છે? ૧૯, પનાથી ઘણાં
 ધોજુ શુ કુ મ્હો હોય? ૨૦ આ પ્રસંગે ગયો આ કહ્યું, ૨૧ આ
 માર્ગમા ઘણા કાંટા પાવ તે ૨૨ પેલાની દષ્ટિ (નજર) ન
 પુરુષને જુવ છે.

(શુ૦ પ્રા૦ વાચ્યો)

૧ ઇન્દ્રિયા જણેન ધર્મમ્મ ઘટ્ટણિ કઙ્ગણિ કઞ્જોણિ ।
 ૨ તુન્હે તજ સચવત કાપેત । ૩ તળણ અરસ ચારિવસ
 ધમ્મ ચાસવિઆ । ૪ અરસ ધામત્થેય ધર્મસિદ્ધિ તિ અત્થિ ।
 ૫ તળણિ સન્ધેસિ ધર્મમાણ સન્ધાણિ ધિરિધિરુચ્ચાણિ ।
 ૬ ઇમ્મંસિ સન્ધેસિ રત્તમ માગચ્છદ્ધ । ૭ તત્તાલ્લે અપ્પણં કો
 અહિઓ અરિથ । ૮ ઇન્દ્રિયા અમ્હે સધા પમાદ્ધા । ૯
 શેણ ધર્મમત્થાણિ સુદ્ધ ધોલિણાણિ । ૧૦ ઇધો જર્ણ
 અહિઓ સુગિણ્યા અત્થિ । ૧૧ તુન્હે દમ્મ અહિઅ મ
 પોટત । ૧૨ ઇમે લોઆ મન્થેસુ કલ્લેસુ કુમલા અત્થિ
 ૧૩ અમ્મહિ પત્તો તગ્ગવઆ દિણ । ૧૪ ઇમેહિન્તો તુન્હે
 અણમ્મિ મા ધોલ્લ । ૧૫ અમ્મહિ સત્ત મેત્તી વવહારમ્મિ
 અડ સુદ્ધ અત્થિ । ૧૬ જે ગુણા (ત્રાવસ્સઆ) તે સન્ધેસિ
 અરિસ અત્થિ । ૧૭ અમ્મસુ પગા રીઠે અડસુદ્ધ અત્થિ ।

बोधपाठ १६ मो.

(प्रा० गु० अनुवाद)

१ आ माणस महापुरुषोना सगधी महापुरुष थशे २
 ३ आ साधुओनी पासे कठिन शास्त्रो भणशे ३ तु अहिं
 ४ कर्मो रहीने शु करशे ४ तेओ सुपात्रे उचित अन्न आपशे.
 ५ हु गुरुना दर्शन करवा सोरठ जइश ६ अमे हृदय शुद्धि
 ७ करीने आसवचनो साभलीशु ७ हु नित्य अध्यात्म शास्त्रो
 ८ साभलीश ८ तमे आगल जता ९ पुरुषने जोशो ९
 १० ज्यारे दोठ पृच्छशे त्यारे काम कर्यो विना तु शु कहेशे?
 १० अकार्यना परिणामे पापनो प्रादुर्भाव थतां तु घणो
 ११ रहीश तोपण कोड छोडावशे नहि ११ त्यारे तु पापनुफल
 १२ जाणशे, ज्यारे जमो त्हरा हाथ, पग, नाक, जीभ तथा कान
 १३ कापशे १२ जो तु कुत्सित भोजन, मास अथवा दारु
 १४ कीड पण वरते खाशे तो तेनु परिणाम भयकर आवशे
 १५ तु जो नीतिमार्गे चालशे तो त्ने हु घणु धन आपीश.
 १६ अधर्म करशे तो विपरीत फल पामशे १६ जेटलो
 १७ धर्म करशे करावशे तेदला मुख शांति मेलवशे १७ ण्णा प्रता-
 १८ पधी यधी कंकाश शमी जशे १८ ण्णओ सर्वत्र गाममा अथवा
 १९ संघमां कंकाशने शमावशे १९ आनाथी ए झाड भेदाशे नही
 २० आ पटेल उद्यमवडे धनवान् थाय छे

(गु० प्रा० चारुपो)

१ तुम्हे धम्मस्स कज्ज कया करिहिंथा? २ तुम्हे जं
 ३ ण्हण्ह, सो तुम्हे हणिहिंथा तथा तुम्हे किं ण रुचिहिंथा? ४
 ५ मच्चू आगच्छिहिंथा चे तुम्हे ण मोच्छिहिंथा ४ कुंहुं

धन वा किंचिद्वि माह ग्य आगच्छिहि । ५ धम्मो
कुणिओ चे मोच्छेअ माहागच्छिहि । ६ कस्म वि जतुणो
पाणा मा हरिहि । ७ अपि तेच्छिहि भेच्छिहि ने तुम्हे
द्विन्दिच्छिहि मिन्दिच्छिहि । ८ अम्हे धणमच्चिऊण दीणजणे
दाणामो । ९ तुम्हे वि सुपुत्तम्मि दाहिया ? । १० वय मया
एएहि माह चलिहामु । ११ ते परमत्थास्स वज्जे अईव
माहज्ज दायेहिन्ति । १२ (तुम्हे) कस्म वि हरिअ ठब्ब मा
किणिहि । १३ जहा करिहिया तथा लहिहिया । १४
साहवो उवएमिहिन्ति समणोयामआ अधम्मकज्जाणि
करिहिन्ति । १५ पाव करिहि ने तस्सोदअम्मि विरूव
तप्परिणाम दच्छिहिया । १६ धण लहिअ ने भोअगामत्तेण
मा पमोअह किन्तु अगणो भोअायेहिया । १७ धम्मम
त्थाणि सुणिहिया ने अण्णयो सुद्धी होहि ।

बोधपाठ १७ मो.

(प्रा० गु० अनुवाद)

१ जो ! वे आत्माणो अहिं उभा ते २ वे पारव वडे पक्षी
उडे छे ३ पुरुषोने वे हाथ, वे पग अने एक मोह होय छे
४ आनी वे आखो तथा वे कानो रमणीय छे ५ आ राजा
अपरार्थी तेमज निरपराधी यत्नेने दड छे ६ चडाले कम
लावतीना वे हाथ ककण सहित कापी नाख्या ७ वे हाथ
विना ते घणी दुखी थह ८ राम अने लक्ष्मण वे भाइआमा
घणी प्रीति हती ९ ते लावा वखत सुधी नरकादि चार ग
तिमा विविध योनिओमां भम्पो १० दश सोथी हजार
पाव छे ११ अर ! ते आत्मा मोभम्म कार्य करीनेज कारा

ગુહમા પશ્યો. ૧૨ પાંચ પુરુષો જે કહે તે સાહુ ૧૩ અરં!
 કેમ આ અકાર્ય કર્યુ ૧૪ ત્રેમાયો કોઈ એક યોજાનો વિ-
 રર સહન કરવાને સમર્થ નથી ૧૫ સાધુઓનો પાસે ઘ્રણ
 પાત્ર હોય છે - ૧૬ આ તો ઘ્રણ લાડુઅ મોઢામા નાલે છે
 ૧૭ ઘ્રણ પુરુષોથી આ (માણસ) જગલ્લ મરાયો ૧૮ ચાર
 ગતિઓ, ચાર કપાળો, ચાર સર્વ ઘાત કર્મો છે ૧૯ જે
 ક્રિયા ચાર ગતિઓ સાથે કે, તે અઘ્ત્મ ક્રિયા નથી ૨૦
 જે ચાર કપાળોને જીતે છે, તે મહ્ત્વપાથ છે ૨૧ હા
 થિફ! આગ્યોયે સસાર ચાર કાગોથી જીતાયો છે ૨૨ આ
 ચારથી વધાયે ધીર છે ૨૩ પા આંગલી વહે હાથ શોભે
 છે ૨૪ દરેકને વિભાગ કરી છે ૨૫ સાંપવુ ૨૬ માણસ
 સો, હજાર, લાખ રૂપીઆ એ છે તોપણ સતોપ પામતો
 નથી ૨૭ તે પદર કર્મદાન ક નરકમા પડ્યો ૨૮ કાગ-
 લાઓ બે પાલવહે ઉઠે છે

શુ ૦ પ્રા | ક્યો

૧ અમ્હે તત્થ દુવે જણામાણા પાસાં અ । ૨ તુભે
 તિણિણ જગા સહ ચેઅ ઊઠીઅ । ૩ પચ જણા સહ
 ચલમાણા આલચમાણા મચ । ૪ તે અપ્પણા સહ વે-
 તારિ ગાવીઓ જેન્તિ । ૫ ઘણ તિણહ જણામાણિયો ।
 ૬ જત્થ પચ જણા તત્થ પા અત્થિ । ૭ પચ હિદિઆણિ
 જેઝણ મણ ણિયચ્છહ । ૮ પચમહજ્વયાહ પાલેન્તિ ।
 ૯ ચારસણ માસાણમેગોરો , ણગારિસિ વચ્છરે અ
 તોણિ સઆણિ સદ્દીઓ હિ અન્થિ । ૧૦ ગાવી ચઙ-
 હિ પાળહિ ચલહ । ૧૧ ણરો પાળહિ ચલહ । ૧૨ પ-
 પચસેહિમાગાસે । ૧૩ અસ્સ જણસ્સ છ

करो छो, ते अमे म्वरेखर जाणीण छीण १५ योद्वाना सम
हमा प्रवेश करता म्हने रोरुवाने कोण समर्थ ते? १६ ता
रावी म्होदो श्रेष्ठ बीजो कोण छे? १७ कोठ पण शुभ कार्यमा
कदापि म्हारी ना नथी १८ धर्ममार्गमा अमारी सदा एक
ज रीति हाय छे १९ म्हारा मनमा लेश पण गर्व नथी २०
अमारामा कोण म्होदो अवया कोण जीतशे ते अमे जा
णता नथी २१ तमारी पासे केडला पुरुषानु रल छे? २२
म्हारा उपर जो तमारी कृपा धशे तो तमे म्हने शु दर्शन
नहि आपो? २३ तु प्रख्यात सोनी देखे छे

शु० प्रा० वाक्यो

१ मो मध्ये पासामो किन्तु कोवि अम्हे या पासइ। २
तुम्ह मपइ अहिंन गाममि किं बावार कुणह? ३ तुम्हसु
कास विस्सासो गत्थि। ४ अम्ह जाव सच गम्बइ ताव
मणिमो। ५ तुम्हसु आलस गत्थि तो मे सव्वन्थ जिणेह।
६ जइ किंचिवि आलस होहिइ तथा त तुम्हाण भयभर
हुइ दाहिइ। ७ तुम्हे त जहानहा या जाणह सो गो
भयभरो अरी अत्थि। ८ को वयइ ज तुम्हे पडिआ गत्थि।
९ अम्हेहिं ज करिउ सक त मे कुणिमो। १० तुम्ह सिरि
महावीरसस सासणामाराहेह तो तुम्हाण कह्याण होहिइ।
११ तुम्हसु अम्ह पुण्णो विस्सासो अत्थि। १२ तुम्हेहिं
सव्वेसिं हिअ साहिज्जइ। १३ अम्हाण किं खाण, अम्ह व
अप्पा बुद्धी अत्थि। १४ तुम्हाण हिअ साहिउ तुम्हाण
सगासे सत्ती अत्थि। १५ तुम्हाणमनिए जाव अत्त
बलमत्थि तेण तुम्ह किंकिं करिउ न सकह। १६ सेने
बले न किंचि उज्जम कुणह तचेअ तुम्हाण बुद्धसा।

बोधपाठ २० मो.

प्रा ० शु ० अनुवाद

१ जे स्नेहाल होय ते ते दयालु अथवा लज्जाशील थायचे २ ईर्ष्याखोरनुं मन पारकी समृद्धि जोईने सदा पोतानी मेलेज तपेजे ३ ते कुलीन स्त्री अकार्यमा लज्जाशील रहे छे ४ कदम्पो पण बस्त्रालकार सिवाय पण विद्या बडे शोभितो देखावछे ५ हेरसाल फल' तु शामाटेरस छोडतो नथी ६ पवन राजानो पुत्र हनुमान रामचंद्रजीनो भक्त हतो ७ श्रीमन्ता पण जो घन बडे परमार्थ न करे तो पछी पीजानी शी बात ८ गर्विष्ठ माणस गर्वने लीये विनय-धी भ्रष्ट थायजे ९ म्हें सो वारत्तेने कथु तोपण अभिमानी माणस मानतो नथी १० अहो! जब खावाने लीधे आ यकरानी केवी पुष्टता छे! ११ आ गरीब बाउरडानी कृश-ता-दुर्बलता आज सुधी पण न मरी १२ एक तरफथी धर्मीओ धर्मोपदेश करेछे, धीजी तरफथी अधर्मीओ अधर्म करेछे, गमा कोण जीतशे? १३ ज्या बाणीआओ रहेछे त्या तेनु घर न्हे १४ आ रखडेल बालक अमारु बचन मानतो नथी १५ ते गामलीओ माणस जहेरी लोकोनी बातमा शु जाणे? १६ आत्मिक आनन्दने ज्या सुधी जाणता नथी, त्या सुधी पोजा विषयसुखोमा लोको आसक्त रहेते १७ पाजरामार तेलु पक्षी आकाशमा उड-वा इच्छे छे १८ आवको दिवसमा जमेते रात्रिण कदापि न जमवु १९ प्रभानमा मर्त्यना चिरणो रटे पल्लित धण-ला-पृक्षो शोभेछे २० ते हाथ बडे मुग्रने ढाकी ने भयपी कपेछे २१ अरे मना हृथनी केवी मृदुता, गथी ते दुनी

आने प्रिय धयो २२ धनवानोना घर आगल पडितो पण
नोकर पेटे उभा रहे छे २३ प्राणनो नाश थाय तो पणका
अकार्य करतो नथी

गु० प्रा० वाक्यो

१ बुद्धिमन्तो जणो सवक्य विजअ लहइ । २ दयाळू
जणो सव्वेसि जणाण बल्लहो होइ । ३ तस्स मुहुल्ल सथा
आणदिल्लो दीसइ । ४ तस्स भाअरा अईव सिरिमन्ता
अत्थि । ५ पुरिल्ला जणा निउणा पडिआ न एवन्ति ।
६ एगअो सहिरत्तण दीसइ अण्णत्तो कोहगी पसरिअो
अत्थि । ७ धणाअन्तेहिन्तो विज्जावतो जणो सेट्ठोअत्थि ।
८ धम्मिणो जणा णीईए पए कया वि ण मुअन्ति । ९ सो
सव्वे जन्तुणो अप्पव्व पासइ । १० स परिन्धि माउव्व
भइणीव्वअ मणइ । ११ अम्हे गामिद्धेहिं सह वसामु ।
१२ जत्थ कोवि णिसेह ण कुणइ तत्थ अम्हे वसामो ।
१३ गुरुभत्तिमनो जणो अप्पुद्धमाणद लहइ ।

बोधपाठ २१ सो

प्रा० गु० अनुवाद

(नगर वर्णन)

१ लटकती लुमोवाला बेलना झाड्डी ध्याणल तोरणो-
ने लीधे जेना किरणोनो बिस्तार अटकावयामां आव्यो जे
णवो सूर्य घरसादक्रानुनी माफक शरदुक्तलुमा पण उपा
देखातो नथी (२) ज्या चौलुक्यपक्षना मलराज आदि राजा
ओनु सर्वत्र व्यापीरहेल्ल सुवामथी उत्पन्न धरेल्ल यश
आकाशने सुगधि बनावनी फुल्लनी मालानी पेटे दिगूरमणी

મોના મસ્તકને સુરભિ યનાત્રે છે, અર્થાત્ લોકના પ્રાંત ભાગ સુધી યશ પસરી રહ્યું છે (૩) સર્વ અવસ્થાઓમાં જેમ મધ્યમ (યુગ) અવસ્થા, સર્વ જાતના ફૂલોમાં જેમ જાડનાં ફૂલ, સર્વ સુખોમાં જેમ મુક્તિ સુખ શ્રેયસ્કર છે તેમ પૃથ્વી ઉપરના સર્વ નગરોમાં જે નગર શ્રેષ્ઠ છે (૪) જેને ધર્મધનુ નથી કિન્તુ જ્ઞાનચક્ષુ છે, પણ મુનિઓના નેત્રો પણ જે નગરને જોવામાંટે વિકસિત થાય છે ત્યારે ધીજાના નેત્રોનો શુ ઘાત કરવી! (૫) જે નગરમાંના વિદ્વાનોને જોયા નથી ત્યાંસુધી ઘૃહસ્પતિનાં ઘનનો ઘનનરૂપ છે, માહાત્મ્ય માહાત્મ્યરૂપ છે અને ગુણો ગુણરૂપ છે અર્થાત્ ઘૃહસ્પતિ કરતા પણ જવરા વિદ્વાનો ત્યાં રહે છે (૬) જે નગરમાં હરિ હર બ્રહ્મા તેમજ ધીજા પણ સૂર્ય નાગ ઘોરે દેવો વસે છે પણ મહિમાથી સુરપુરી-મલકાનો મહિમા ઇતરી ગયો છે (૭) જ્યાંના માણસો પા-ચકોને સોનું અને રત્નો અજલિ ભરીને આપે છે તો પણ તેમ-નો સુવર્ણનિધિ અને રત્નનિધિ અક્ષીણ રહે છે

ગ્રીષ્મઋતુ-વર્ણન

(૮) અથ રાજાએ પુછેલ દ્વારવાલે એમ કહ્યું કે હા હયા નમા ગ્રીષ્મઋતુની શોભા (દેખાવા લાગી છે) છે રાજન્ કદલી ઘનમાં ઉષ્ણ પણ શીતલ પ્રતીત થાય છે તે આપ ફરીવાર જુઓ (૯) ‘અમને વિદેશમાં જવું પડે પહેલની ઘાત છે, પ્રિયા જીવે છે કે નહીં? અરેરે, શુ પ્રિયાને પણ અમે મુકી દીધી, નહીં તેનું મૃત્યુ થશે’ વૃક્ષ દેવેલ ગ્રીષ્મનિ યમરૂપ છે’ એમ મુસાફરો લબ્યા કરી રોકેલી દ્રાવણો આ સુગંધ ત્યો” એમ ઘોલતા હો

૨૯, અપ્રગટ જ્ઞાનને પ્રગટાવનારા, લોકમા આદિ પસ
રાવનારા, વિસ્તૃત ગુણથી ભરેલા ઉપાધ્યાયો શ્રુતજલને
વરસાવો ૩૦ જે ભવબંધનથી છુટવાને મનને વશ કરી
તેને સામ્ય અવસ્થામાં લઈ જના નથી રોષ કરતા તેમ
નથી એકદમ રુશી થતા, એવા વિનીત સાધુવર્ગને હું નમ
સ્કાર કરુ છું

(૩૧) જે અશ્રદ્ધાલુમાં પણ શ્રદ્ધા ઉત્પન્ન કરે છે,
અને ધર્મની પ્રાપ્તિ કરાવે છે તેવા સાધુનેજ સસારનો નાશ
કરવાને ઇચ્છનારો હું શુભ તરીકે માનુ છું.

બોધપાઠ ૨૨ મો

પ્રાકૃત કથાનો ગુજરાતી અનુવાદ

અથ કોઈ એક વચ્ચે તે ઉદાયન રાજા પૌષધ-
શાલામાં પૌષધ ફરેલ એકલા અઢિતાય પાણીના પૌષધનું
સમ્યક્પ્રકારે પાલન કરતા થકા વિચરે છે તેવામાં આગલી
રાત અને પાછલી રાતના અંતરાલ (મધ્યરાત્ર) સમયમાં
જાગરિકા કરતા તે રાજાને એવા પ્રકારનો અધ્યવસાય
ઉત્પન્ન થયો કે " ધન્ય છે તે ગામ નગરને કે ક્યા અમણ
ભગવાન્ મહાવીર પ્રભુ વિચરે છે અને ધર્મકથા કરે છે, ધન્ય
છે તે રાજ પ્રભૃતિ પુરુષોને કે જે અમણ ભગવત મહાવીર
પ્રભુનો પાસે કેવલિપ્રમુખો ધર્મ સાંભળે છે, તેમજ પાંચ અણુ-
વ્રત અને સાત શિક્ષાવ્રત રૂપ બાર પ્રકારનો શ્રાવકધર્મ સ્વી-
કારે છે, એમજ દોષિત થઈને આગાર ધર્મમાંથી અણગાર
ધર્મનો પ્રવ્રજ્યા લે છે " તો જો કદાચ અમણ ભગવત
મહાવીરસ્વામી અનુક્રમે વિહાર કરતા ૨ આદિ વીત-

भयनगरे पधारे तो हु पण भगवतनी पासे मुड थइने
 प्रव्रज्या लउ . तिवारे भगवत महावीरस्वामी उदायनरा-
 जानो उपरनो अभिप्राय जाणीने , अपानगरीधी नीकली
 ने उपां धीतभय नगर छे , ज्यां मृगवन नामे बघान छे त्यां
 गधार्पा गाममाथी प्रखदा निकली , उदायन राजा पण
 निकल्या तयार पछी उदायनराजा महावीरस्वामीनी पासे
 र्म साभलीने खुशी थइ सतुष्ट थया थका एम कहैवा
 शय्या के " मात्र मोटा दीकरानो राज्याभिषेक करी आपनी
 गसे प्रव्रज्या लउ " प्रभु करे छे " जेम तारा आत्माने
 सुख थाय तेम कर, बिलय न कर तयार पछी उदायन
 राजा आभियोगिक हस्तिरत्न उपर बेसीने पोंताने घेर
 आव्यो तयार पछी उदायनने एवो विचार थयो के " जो
 अभिजित् कुमारने राज्यमा स्थापी हु प्रव्रज्या लउ तो
 अभिजित् कुमार राज्य, राष्ट्र अने जनपद तेमज मनुष्य
 सपथी कामभोगमा मूछित थयो थको अनादि अनन्त स-
 सार रूप अटवीमा परिभ्रमण करशे , एटलामाटे सारो
 रस्तो ए छे के मारा पोताना भाणेज केशीकुमारने राज्यनो
 भार सोंपीने मारे प्रव्रज्या लेवी " आधी रीते मनमां
 विचार करीने सारी तिथि , साक करण अने सारा मुहूर्तमा
 हजुरी माणसोने बोलावीने एम कण्ठ के " जल्दी केशी-
 कुमारना राज्याभिषेकनी तैयारी करो " तयार पछी
 मोटी धामधुमथी अभिषेक करेल केशीकुमार राजा थयो
 पावत् प्रजा उपर शासन बलावतो विचरे छे तयार पछी
 उदायन राजा केशिराजाने पुछे छे के " हे देवानुप्पिया !
 उद्देग पामीने प्रव्रज्या लउ हु " तयार

पट्टी केजिराजाण हजुरी माणसोने पोलागी एम कहु
 के " उदायनराजाना घणा डण्डयागाला , म्होटाने जने
 तेवा दीक्षा महा-सयनी जतदी तयागी करो " तयार पट्टी
 घणो विभूतिथी अभिषेक कर्यो शिषिकामां बेसीन
 महावीर भगवतनी पासे जडने उदायन राजाण प्रव्रज्य
 लीथी यावत् पणा उपवास उठ अष्टम चार पाच उप-
 वास , मामस्यमण, अर्द्धमासस्यमण आदि तपश्चर्या करत
 थका विचरे छे

तयार पट्टी ते उदायनअणगार घणा वरससुधी अमण
 प्रव्रज्या पालोने साठ भक्तनो (एक मामनो) सधारो करे
 जे कार्य माटे दीक्षा लीथी हनी ते कार्य सिद्ध कर्णु याव
 सर्प दु खनो अत करी मोक्ष पहुँच्या

बोधपाठ १ लो

गी० गु० अनुवाद

(१) तयार पट्टी ते प्रसिद्ध इन्द्र निश्चिन्त थयो थको
 भले अत पुरमा रहे हे पृथ्वीपते! तु हवे इन्द्रनो मित्र
 थयो छे (२) हे मनस्विन् राजन्! तु 'भगवान् मारु रक्षण
 फर' एम कहीने जेने त्रिनत्रे छे ते जिनेन्द्र प्रभुथी हे पृथ्वी
 ना इन्द्र! तारु रक्षण थाजो (३) हे पराक्रमलक्ष्मीना नाथ!
 आ जगतमा जिनेन्द्र भगवाननु स्मरण करे थके हे आलो
 क अने परलोक यत्रे लाकने सफल करनार! आर्या आर्या
 वर्तमा तु कृतकृत्य थयो जे (४) हे राजन्! ममग्र पृथ्वीनु
 पालन कर स्वर्गनु पणरक्षण कर तारु कत्याण थाजो तारी
 अपूर्व कीर्तिथी जगतनो मुगट बनो (५) हे राजन्! अपूर्व

शक्ति बह तु इन्द्रना जेवो शेषना जेवो के भरत चक्रवर्तीना
 जेवो थाने एकल छत्रु राज्य कर (६) पृथ्वीनो उद्धार क-
 रीने, गुरु भाव (गौरव) मेलवीने, बलि (बलवान शत्रु) नु
 बल करीने ए०मी पास जहने तु उपेन्द्र थाय छे, अथवा
 नि समान या (७) हे राजन् ! अमारा जेवा तारी प्रशसा
 कर छे तो पत्नी बीजा के मन करे ? तारी कीर्ति आ पृथ्वी
 एकर पदने ठेठ स्वर्ग सुधी रमण करछे (८) हे राजन् !
 हमणा भगवती तुष्टमान थण्ठी छे 'माटे वरदान आपु छु'
 एम तारा प्रत्ये तेनु कहैयु युक्त छे तेमज 'माग माग' एम
 छैयु पण उचितज छे आ प्रसंगे 'एमा शु' एम उपेक्षा
 कर (९) राजा कहैवा लाग्यो हे भगवति ! तमे तुष्टमान
 या एदले आ घण भुवननु राज्य पण कह विसान्मा नथी
 नकेतमारा प्रसादधीज देवीओ पण दाम्नी तरीके पोलावाय
 (१०) हे श्रुत देवते ! देवि ! काखर्य थाय छे के मने तारा
 नि थया एवे हु समार-भव अमणधी चकित धइ गयो
 माटे हे देवि ! हर्ष सहित कह पण उपदेश मने आप
 तेयी 'ही ही' शब्दनो पोकार करता विदूषको पण शांत
 जाय

बोधपाठ २ मो

मा० शु० अनुवाद

(१) त्वार पत्नी सरस्वतीए भव दुःख रूप श्रीमताप
 छटी देरामा मारा मैयना जेवो धरस्खलित शुभ
 श देवा माट्यो (२) कपाय वर्जित, सावण योग
 न, एक परमात्मानो माथे मने जोड़नार साधु अत्यन्त

સ્વાસ્થ્ય પૂર્યક ધર્મધ્યાનમા તત્પર થાય છે તો ચતુર્યર્ગ-
 નિર્વાણપદનો સાધના કરે છે (૩) પુણ્યશાલી, તીક્ષ્ણબુ-
 દ્ધિ ધાલો, સરલ સ્વભાવી, સાધુને પથે વિચરતો સજ્જન
 આત્મા જગત્તુ ચત્સલપણુ મેલતો પરમપદ-મોક્ષને મે-
 લ્યે છે (૪) સ્વપરનો વિવેક—મેદભાવ રહિત અર્થાત્
 શત્રુ મિત્રમા સમભાવ રાખતો સર્વને કરુણા દૃષ્ટિથી જોતા
 પરિમિત અને મિષ્ટ વચન બોલતો માણસ મોક્ષના માર્ગમા
 સ્થિર થાય તે (૫) ણો વધ કરુ અને ણી ભક્તિ કરુ ણી
 જેની બુદ્ધિ છે તે યોગેના તરફ આત્મભાવની બુદ્ધિ રાખ-
 થી જોઈએ અર્થાત્ ધાતક કે ભક્ત યોગે મારા સમાન જ છે
 એમ માનવું

ધોધપાઠ ૩ જો.

વૈ. શુ. અનુવાદ

(૧) પ્રાજ્ઞ પુરુષોના નાયક, ગુણનિધાન, અનુપમ પુણ્ય-
 શાલિ રાજાએ મદન આદિ આન્તર શત્રુઓને ચોક્કસ જિતવા
 એમ ચિંતવણુ જોઈએ. (૨) શુદ્ધ અને કપાય રહિત જેનું હૃદ-
 ય છે અને દ્વિવિધ રૂપ કુટુમ્બની વેષ્ટા જેણે જીતી છે, કુટુ-
 મ્બ સ્નેહથી જે મુક્ત થયેલ છે એથી યોગી મોક્ષ પદને પામી
 ને ત્યાથી પાછો વળતો નથી (૩) શમ-શાન્તિ રૂપ પાણીમા
 સ્નાન કરેલ, અને કૃત્રિમ કપટરૂપ સ્ત્રીનો ત્યાગ કરનારના
 કપાયો અને સર્વ કર્મો નષ્ટ થઈ ચાલ્યા જાય છે (૪) જો
 પરમેષ્ઠિ મંત્રના પાઠ કરાય અને જીવનો વધ ન કરાય તો
 જેવી તેવી જાતનો પણ માણસ નિર્વાણ પદને પામે છે (૫)
 ગમે તો, જગલમા બેસે, ગમે તો પર્વત ઉપર બેસે, ખેલે

આકરી તપસ્યા પળ કરે, પણ જ્યા સુધી વિષયથી દૂર નહીં થાય ત્યા સુધી મોક્ષ મેલવશે નહીં. (૬) ચત્તારિ મંગલ શ્ત્યાદિ મંત્રની ઉદ્ધોષણા કરતા તેણે યોગક્રિયાની પેઠે દૂર રહેલી પણ મોક્ષ લાભી ગ્રહણ કરી છે અર્થાત્ સ્વાધોન કરી છે (૭)

સર્વજ્ઞરાજ-જિનેન્દ્રના ચરણને ઘ્યાવતો યોગી શઠ અને અશઠ ષષ્ઠનો બન્ધુ, ઉપશમનો આશ્રય કરનાર અને આરમ્ભરહિત હોય છે (૮) ઈર્ષ્યર, હમરુક, મેરી, ઢક્કાદિ ષાજિંઓ અને મેઘનો ગંભીર શબ્દ પરમાત્મામા છીન થઇ જના આત્માને ચલાયમાન નથી કરતો તે ધન્યવાદને યોગ્ય છે

બોધપાઠ ૫ મો.

અપ૦ ગુ૦ અનુવાદ

સગ્સ્વતીનો રાજાને ઉપદેશ

(૧) જે જેમાથી થતુ હો તે તેમાથી ધાઓ, શશુ હો કે મિત્ર હો, ક્યાથી પણ આવો, જે તે માર્ગમા-ગમે તે પંથમા છીન હો તથાપિ તે ષષ્ઠે તરફ ઇકજ દૃષ્ટિથી-સમદૃષ્ટિથી જો (૨) કોઈ પણ જે તે પુરુષ, કોઈ પણ જે તે સ્ત્રી અર્થાત્ ગમે તે પુરુષ કે ગમે તે સ્ત્રી હો તેને તે હિત વચન કહેવું કે જે ધીરીતે રુચિકર થાય (૩) 'જે પરમ સત્ય હોય તે યોલવું' એ ધર્મનુ રહસ્ય તુ જાણ એજ પરમાર્થ, એજ કલ્યાણ અને એજ સુસ અને રત્નની સ્વાણ છે (૪) જો આ સુશ્રાવકો અને આ મુનિઓ તપ તપી રહ્યા છે આ જન્મનુ એજ ફલ છે વિષયસુસ એ તેનુ ફલ નથી (૫) સર્વલોકો પ્રવશ

करी राधा ने तेम बधा पण पड़िनी छे एम हें राजन् हु
जाय परन्तु तेमानो काट पण एम नथी विचारतो कनिवा
यानु शु स्वरूप ते?

(६) (श्रुतदेयी कुमारपालने कहे छ के आ नीनम
उपदेश सर्वने कर्ण सभलावर्ज) हे निमोह' तुं सर्व मोक्ष
उपर आ चिन्तव अर्थात् सर्वने पहे क तमे ससारक
अटवीमा पडो नहि गिन्तु तमे सुयी थाया (७) तेम
आत्मानो पेटे तमने जोड़ने अने तमारी माफक आत्मा
जोड़ने अर्थात् समभारराग्याने तने अक्षय ग्यान प्रत्ये ए
जवाने तनेज गिरामण दड नु के "तु समभाव राख
(८) तारे जीवदया पालयी तार माछु पालवु तेथी तारा
सुख अने कल्याण थरो तेथी (९) कृत्तकृत्य थरश (१०)
आ जीदगीमा केवल तमार साबुजोनी सेवा करवी (ए)
तारु सम्यक्तव (एज) तारी क्षमा, (एज) तारो, सयम
मानु हु (१०) धर्माक्षर-धर्ममिद्वान्तमा आग्रह राख
(एथी) कलिरूप मल तारी पासेथी नष्ट थरो, पाप चा
जरो, मोक्ष पण लागवी दूर नही रहे (११) जो तमारा
सयम होय तो तमारो मोक्ष दूर नथी रहेल 'हु तम
यान्त्रव हु' एम कहीने सर्वने आ कहे (१२) कोइ
माणस अमने निन्दो के कोइ पण अनारी स्तुति करो
तो कोइने पण नहि गिन्दो र तेमज कोइने पण नहि स्तुति
(१३) 'मार गहन अमार मुक्तो' एवी मति मारामा गि
थाओ सुगुण मारे माथे हाथ मुक्तो के (जेयी) आत्म
शुद्धि-मेलवु (१४) अमे कोइ पण विधिने दरो आ मनु
पणु मेलवु मोक्ष माराथी अदूर हो, मिथ्यात्व मारी पार

માગો જાઓ. (૧૫) મોહનો અકુર અમારી પાસેથી ચાલ્યો
 યો અમારામા સયમ ઉત્પન્ન થયો વિષયો મને લપટ નહિ
 તર, એમ વિશ્વાસ ન રાખ

(૧૬) કાયા છુપટી નહીં અસ્થિર છે આ જીદગી
 સંપત્તિ છે ન ધરે સમારના દોળેને જાણીને અશુભ ભાવને
 પીંદે (૧૭) તે કાનને ધન્ય છે, તે હૃદય કૃતાર્થ છે કે જે
 જો ક્ષણે નવ નવા શાસ્ત્રના પદા રો સાંભળે કે અને ધારણ
 રે છે (૧૮) જેના કાનમા જિન આગમની વાત પેઠી તેને
 અમારુ ને તમારુ' એવુ મમત્વ રહેતુ નથી (૧૯) જીવ
 ટલો વચ્ચત જીવલોકમા જીવે છે તેટલો વચ્ચત જો દમન
 રે અને આટલા વૈભવને ન કહ અર્થાત તુચ્છ ગણે તો આ
 માજ જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી તે લોકમા—મોક્ષમા નહીં જાય

બોધપાઠ ૬ મો

અપ૦ શુ૦ અનુવાદ

(૧) રે મન' જામાટે તુ પરસ્ત્રીનો પ્રાર્થના કરે છે ? રે
 પયો' તમે દૂર જડને વેસો જે દ્રવિયો' તમે નિયન્ત્રિત
 ને વેસો કેમકે હુ પુત્રકલ મોક્ષનુ ફલ (મારી તરફ)
 હુ છુ-મેલુ હુ (૨) ણ્વીગીતે આત્માને શીરવ જિન
 ગમને મમાર વર્મનુ અપુષ્ઠાન કર પ્રશસ્ત મયમપ્રત્યે
 તારો પરમાર્થ અમે કલીષ ડીએ (૩) રે પ્રિય' હુ તમારી
 ના કરુ' એમ બોલતી વનિતાઓ સયમ લીન થઈ જ
 પને ચલાવી શક્તી નથી તે પુરુષને ચોક્કસ મોક્ષનુ સુખ
 શો (૪) જે સત્ય વચન બોલે છે, પ્રગાન-શ્રેષ્ઠ ઉપશમ
 અને પામે છે, શત્રુને પણ મિત્ર સમાન જુએ છે, તે યાગ્ય
 ધર્મપદને ગ્રહણ કરે છે

(૫) જેનું ચિત્ત યોજાના જેવું ચપલ નથી એવો જે માણસ
 લોકોત્તર વ્રાહ્મચર્ય પાલે છે, તે માણસ પ્રાચે તેજ ભવમા પ
 વિદ્ય નિર્વાણ પદ પામે છે (૬) મસારમા પ્રાચે સુખ દુર્લભ છે
 માણસો ઘણે માગે સુખમા લુબ્ધ થઈને છે મુગ્ધજ્ઞાન-વિક
 મનુષ્યો પ્રાચે સતોષ રૂપ અમૃતનું પાન કર્યા વિના તે સુ
 ને શોધે છે (૭) જ્ઞાન દર્શન ચારિત્ર રૂપી ઘ્રણ રત્નને ચ
 સ્ત્રીરીતે અનુસરો, અન્યથા મુક્તિ વધાથી હોય! માણડ-કા
 ધ્યાના ચગેરે વસ્તુ જોય તો ઘણું ધન મળે અન્યથા શુ આ
 કાશમાથી પડે? (૮) ગહન સસારમા શાયી ભમાય છે આ
 મોક્ષ શાયી થાય? જાણવાને છે મૂઠ! જો હચ્છતો હું
 તો જિન આગમ જો (૯) સપત્ ચચલ છે અને મરણ નિશ્ચ
 છે એમ ધધાઈ કહે છે, પણ મહામુનિઓની સાથે મલીને
 કોઈ સયમ પાલતો નથી (૧૦) મનને જરી પણ વિષય લ
 પ્પદ ન કર દુષ્કૃત્ય કર્મ પણ ન કર વચનનો આરંભ પણ
 ન કર જો નિશ્ચે મુક્તિ સુખ હચ્છતો હોત. (૧૧) ધનમા જઈને
 વેસે અથવા ઘરમા વેસે કે તીર્થ સ્થળે વેસે પણ જે માણસ
 દરરોજ જીવદયા પાલે છે તે સથે સિદ્ધિપદ પામે છે (૧૨)
 જેને તપશ્વર્યાની સાથે સયમ નથી કિન્તુ સયમ વિના એમને
 એમ જે દિવસો ગુમાવે છે અને તેના માટે જે પસ્તાવો કરતો
 નથી તેની સાધુર્ગમા ગણના થતી નથી અર્થાત્ સાધુપણની
 તેની રેસા ઘસાઈ જાય છે (૧૩) જે મનુષ્ય પુણ્યહીન અને
 પ્રતિકૂલ વર્તનાર ઉપર પણ દયા રાખે છે તે આ મનુષ્ય
 જન્મમા હમણાજ સિદ્ધિ મેલવો (૧૪) જો સસારના માર્ગમા
 રહેલો પ્રાણી સિદ્ધ થાય છે તો મેં આ કહ્યું છે કે હું મૂર્ખ
 પવન જેથી શીઘ્ર ગતિવાલું પોતાનું મન સ્થિર કર (૧૫)

નિયમ ઘરના જે માણસો 'કસર કસર' કરતાં રાતે પણ
 લાપ છે તે માણસો હુ હુ કરતા પાપરૂપ દ્રહમા પટે છે
 અને લાલો ભવ (મમારમા) ભમે છે (૧૬) જેનું મન તપનું
 પાલન કરવામા ચાંદરાની ધુગ્ગિકા-ચેષ્ટા (વત્સુક પણ)
 આપે છે તે ગહન સસારમા આવર જાવરની ક્રિયા નથી પા-
 મતો અર્પાત્ તેની ગત્યાગતિ ઘષ થાય છે (૧૭) સ્વર્ગને માટે
 જીવદયા કર (પાલ) મોક્ષને માટે ઇન્દ્રિય દમન કર તું
 કહે કે કોનામાટે યોજા કર્મનો આરંભ કરે છે (૧૮) કોના
 માટે પરિગ્રહ અને કોના માટે જુદુ(યોલે ત્રે,) તે કહે જેના
 વિના થલિ અવઙ્ય મોક્ષ ન મલે, તે આવશ્યક મોક્ષસાધન
 ઉપશમાદિક એકવાર પળ લે (અગીકાર કર)

(૧૯) જો તુ કલ્યાણ ઇચ્છતો હો તો પ્રશમ-પ્રકૃષ્ટ
 શાંતિથી કલ્યાણ છે જો પ્રશમ કરવો હોયતો કરણ-ઈન્દ્રિ-
 યોનો વિજય કરવો જોઈએ જો ઇન્દ્રિયોનો વિજય કરવો
 હોય તો નિશ્ચલ મનને ધર થલી રાગ દેવનો વિજય
 કરીને નિશ્ચલ મન રાખ તેમજ અવિચલ સામાયિક
 વ્રત આધરીને રાગાદિનો વિજય કર નિર્મલ અમ-
 મત્વ ભાવ કરીને અવિચલ સામાયિક કર (૨૦) નિશ્ચે
 ક્રોધનો અન્ત કરીને, સર્વથા માનનો અન્ત કરીને, માયા
 જાલનો અન્ત કરીને, અને લોભનો અન્ત કરીને તુ નિષ્વૃત્ત
 થા (૨૧) જો સસારને દ્યોઢવા ધારતો હો અને મોક્ષસુખ
 ભોગવવા હતાવલ હોય તો ચોક્કસ પુત્ર કલ્યાણાદિનો સગ
 મુકવાને, શુભ ગુરૂની સેવના કરવાને અને મમત્વરહિત ધન-
 વાને મનને અતિ દૃઢ કર (૨૨) ચિત્તને અનાકુલ કરવાને
 વચનને અચપલ યનાવવાને, કાર્ય નિર્મલ કરવાને નિશ્ચલ

ધ્યાન—ધર્મધ્યાનાદિનો પ્રયોગ કર (૨૩) જમુના નદીએ
 જહને, ગંગાએ જહને, સરસ્વતીએ જહને અને નર્મદાએ જહને,
 અજાણ લોક પશુની માફક જે પાણીમા ડુબકી મારે છે, તે
 પાણી શુ મોક્ષનુ સુખ આપે છે ?

शब्द कोश

अ अ० (च) अन
 अअ पु० (अज) बालो
 अइ अ० (अति) बहु, घणु
 अइ अ० मनादनाना अभ्यमा
 अइ उप० (अति) हृदयहार, लघन
 उत्कर्ष, अतिराय
 अइच्छ दे० धा० जुगु, गमन कथु
 अइयाअ धा० (अति+पात्) हिंसा
 करी
 अइसरिअ न० (ऐश्वर्य) पराक्रम
 अइय अ० (अतीव) अत्यन्त घणुन
 अरुज न० (अकार्य) न कथा लायक
 काम
 अकासि अ० निपन्मा, नहि ए अथमा
 अग न० (अग्र) भागल
 अगि पु० (अग्नि) अग्नि
 अन्व या० (आप्त) वेरातु
 अन्व न० (दे०) जटदा, तरत
 अन्वि न० (अक्षि) नेन, आय
 अन्वि पु० रती० न० (अक्षि) भास
 अज अ० (अद्य) मान
 अज धा० (अर्ज) एवढुक्खु, मलरु
 अजय न० (अर्जय) मृदुता
 अउमत्थ न० (अध्यात्म) आत्मन्य
 गन्धी
 अउमत्थय न० (अध्यवसित)
 अध्यवसाय, परिणाम

अउमत्थय न० (अध्यात्म) अध्यत्म
 अध्यत्मत्व मन्धी
 अउमत्थय पु० (अध्यवसाय)
 परिणाम
 अट्टभाग न० (आर्त्तध्यान) भादु
 ध्यान
 अट्ट पु० (अर्थ) सम्मो वाच्य
 अट्ट स० वा० (अट्ट) भाट
 अट्टारस स० वा० (अष्टादश) अष्टार
 अट्टाणी रती० (दे०) मार्ग, रस्ता
 अगु अ० निपन्मा, 'नहि ए अर्थमा
 अगुवयग त्रि० (अनन्दम) अनन्त
 अगाह यि० (अनाथ) अनाथार
 अगु उप० (अनु) पादल, मालु, समीप
 अगुजाय धा० (अनु+हा) अनुमो-
 द्यु, समति आपवी
 अगुवग त्रि० (अगुप्रतिक) अ-
 गुप्रत्युक्त ।
 अगु स० (अन्य) बीनो
 अगुहा अ० अयथा, नहि तो
 अगुणी रती० (दे०) दराणी [२] नगद
 [३] पन्ना
 अत्त पु० (आमन्) आत्मा, पोते
 अत्तवयण न० (आत्तवचन) प्रामा
 निरु वचन
 अत्थरिअ पुं० (दे०) नाकर
 अट्ट पु० (अट्ट) मार्ग रस्ता
 अट्टाण पु० (अट्ट) मार्ग, रस्ता

अनालम्भ त्रि० (अनारम्भ) आरंभ
रहित ।

अतरथल न० अन्दगु यल मानगिर
यल

अतिअ न० (अन्तिक) नजदीन, पास

अप्पणो अ० म्यय पात पातानी जात

अप्प पु० (आत्मन्) आत्मा, पाते

अप्प वि० (अल्प) थोडु

अप्पसाहा पु० (आत्मसाधक)

आत्माया

अप्पाण पु० (आत्मन्) आत्मा पात

अप्पुह वि० (आत्मिक) आत्मिक,

आत्म सम्बन्धी

अपीअ त्रि० (अप्रितोय) एकाकी ।

अभ्युदअ पु० (अभ्युदय) चत्ती, लक्ष्य

अम्मा अ० आम्मा

अम्हे स० (अस्मान्) अमन

अम्हे स० (अय) अमे आपण

अरि पु० (अरि) रातु दुग्गल

अरे अ० सर्वोधन कलह

अलमज्जल त्रि० (दे०) आलम

अल अ० निपथमा, नहि ए अथमा

अलकार पु० (अलकार) घरेणा,

दागीना

अलाहि अ० निपथमा, नहि ए अथमा

अलि पु० (अलि) ममरा

अय उप० (अय) नीचे निरर्थक

अवत्था स्त्री० (अवस्था) वय, दगा ।

अवयासिणी स्त्री० (दे०) नागार-जु

अवराह धा० (अप+राह) अपराह

वस्त्रो,

अजलिअ दे० रातु, मिम्या

अज्यो अ० सूचना, दु म, सभाषण, भा

राध, विम्वय, आनन्द, आदर, भर,

गद, तथा पथ-तपना अर्थमा

अस धा० (अस) धनु, होउ

असगय दे० वम

असुद्ध वि० (अशुद्ध) शुद्ध नहीं, ऐ

अस्स पु० (अश्व) घोडे

अह न० (दे०) दुःख

अहम्म (अधर्म) पु० धर्म विरुद्ध ।

२

अह स० दु

अहिअल (दे०) गुस्मो

अहिअ वि० (अधिक) तथार

अहि उप० (अधि) उपर, अधिकार

अहि उप० (अभि) तरफ, पासे,

बारबार

अहिह त्रि० (दे०) धनवान

अहुणा अ० (अधुना) हमणा

अग न० (अङ्ग) आचाराणादि सूत्र

[२] शरीर अन्त्यव

अगुलि स्त्री० (अगुलि) आगली

अजलि पु० (अजलि) हथेली

अधआर पु० (अधकार) अधार

आअर पु० (आचार) आचार

आअध पु० (आदित्य) सूत्र

आ उप० (आ) हर अवधि अभि-

व्याप्ति, थोडु उलगण

आएस पु० (आदेश) हुक्म, परमान

आ+वगिस धा० (आ+वृष्) खे

चतु आकर्ष

आकारि धा० (आ+कृ+णि)

कलावतु माद वग्वा

आ+गच्छ धा० (आ+गम्) भावतु

आगास न० (आकाश) भावाग

आच्छाद्य धा० (आ+च्छ+णि)

वांस्तु, वारतु

आह्वय धा० (आ+ह्व) माभतु

गच्छमा वग्वा

आहृद् पु० (आनन्द) मानन्

आणदाराम पु० (आनन्दाराम) मा

नन्दन् वगीरो

आम अ० अभ्युपगम, स्वीकार

आ+यर धा० (आ+यर्) भावतु

अनुगतं कर्तु

आपरिध पु० (आचार्य) माधुगणना

मायक

आरणाज न० दे० कमल

आलम्पित त्रि० (आलम्पित)

आश्रित

आलय धा० (आ+लय) आलाप

मलाप, बालतु

आलस्य न० (आलस्य) आलग्न, सुखा

आवण पु० (आपण) उक्ता वजा

आवृत्ति स्त्री० (आवृत्ति) आवृत्ति

आवृत्ति स्त्री० (आवृत्ति) पुनरावृत्ति

इ अ० पादपूरणम्

इतर अ० (इतर) अन्य, बीज

इष्ट धा० (इष्ट) इच्छा कर्तु, आह्व

इष्ट वि० (इष्ट) इच्छित, प्रिय

इष्टिमत् त्रि० (आह्विमत्)

वैभववाला

इतरथा अ० (इतरथा) अन्यथा तद्विना

इय अ० (इय) जीरिते

इयी स्त्री० (इयी) मग्ना, क्षी

इन्द्रिअ न० (इन्द्रिय) गन्ध, आदि

— इन्द्रिया —

इर अ० मभावता, निश्चय

इरमदि पु० (दे०) अ

इह पु० (दे०) प्यावालो, अणुसी

इय अ० इयपठ, गान्ध, तुल्य, पैठ

इसि पु० (अपि) धमगुह, साधु, सुदि

इहरा अ० मन्यथा

ईस न० (दे०) गीता

ईसर पु० (ईश्वर) प्रभु, समर्थ

ईसा स्त्री० (इष्या) भदेकाइ

उ (तु) अ० ता

उअ अ० ओ नज कर

उचिअ यि० (उचिन) योग्य, लायक

उचिगिरी स्त्री० (उच्येरी) विद्यनारी

उच्छ पु० (उत्तन) बल

उच्छाण पु० (उत्तम) मोला, मोह

उच्छाण पु० (उत्तन) बल

उत्तम न० (उत्तम) उत्तम

उज्जाविय त्रि० (दे०) विविधित धर्म

उज्जाण न० (उज्जाण) धर्मी

उज्जोमिआ स्त्री० (दे०) निर्ण

उज्जस पु० (दे०) उत्तम

उज्जित त्रि० (उज्जित) उत्तम

उज्जोअ पु० (उज्जोत) प्रवारा

उट्ट धा० (उत्त+स्था) उट्ट, उमाधु

इ धा० (उत्त+डी) माकशमा उट्ट

उत्तरजम्भयण न० (उत्तराभ्ययन)

११ सुषु नाम

उद् उप० (उत्) उप न्दय, निगप

उदञ्च पु०, उदय) प्रादुभात चन्ती

उदायण पु०, उदायन) मन्वीम्भमाना

यन्तना कोराभीना गाता

उद्यम त्रि० (उद्यत) उद्य चञ्चु

उम्मीलण त्रि० (उम्मीजन) व्यर

करना

उल्लस धा० (उल्ल+लस) प्रसधु

प्रासातु

उय उप० (उय) याम स्मीप

उयपस धा० (उय+दिश) बोध

भाष्या

उयम न० (उपाङ्ग) उक्तादि स्रव

उयज्माय पु० (उपाङ्गाय) प्रध्यापक

शासकसिद्धक

उययज्ज धा० (उय+यज्) उपजतु,

उत्पन्न धनु

उवस्मय पु० (उपाङ्गय), धम्मप्याक

ऊ अ० गार्हा, भाक्षप विम्वय तत्रा

सूक्ताना अर्थमा

ऊ उप० (उय) पासे, समीप

एकारस स० धा० (एकादश भगीवार

एकसरिज अ० सप्रति अर्थमा

एग स० (एक) काह एक

एग स० धा० (एक) एक

एगुणयीसा स० धा० (एकानवि-

शति) भोगणीस

एगिह अ० संप्रति अर्थमा

एप्तादे अ० संप्रति अर्थमा

एण अ० (एण) मति

एय अ० एवी रिति

आ अ० सुवना पञ्चाग

आअण न० (आइत) भात

आ उप० (अय) नीच निधय

आ उप० (उय) याम, समीप

आसह न० (आयय) मोम, दवा

क स० (विम्) काण गु, प्रध

कअय स० (कतर) बर्मानाएक

कइ न० (कति) कला

कइअय न० (कैतय) कण

कज्ज न० (काय) काम कात्र

कयण न० (कण), कान

कनकपट त्रि० (कृतकपट) नये कप

कलुं ह एणु

कस्तार त्रि० (कर्तु) करना

कस्तु त्रि० (कर्तु) करना

करय धा० (कर) कठेवु बोलये

कहाड पु० (दे०) गुहा

कमलावई श्चो० कमलावती

मा नामना एर सर्वा

कम्म न० (कर्म) ज्ञानावरणाम भाति

भाट कम

कम्मआसा न० (कर्मादान) भावकन

चर्जेनीय भाचार

कम्हिअ पु० (दे०) माली

कयअ न० (कदय) यराय भोजन

कयली स्त्री० (कदली) केन

कयाविअ० (कदापि) काह पण

वस्तने

कर पु० (कर) हाथ

कर धा० (कृ) करु
 करि पु० (करि) हाथी
 करडा स्त्री० (दे०) भमरा
 कलय पु० (दे०) मुखकार, मानी
 कलयादि श्रि० (दे०) ग्रन्थात्
 कल्याण न० (कल्याण) श्रेय माछ
 कख न० (काय) कविता
 कसाग्र पु० (कषाय) माधादि कषाय
 कह धा० (कह) कथन करु, कहयुं
 कह अ० (कथ) कथा राते
 कहा स्त्री० (कथा) कथा, वाना
 कचणार पु० (काञ्चनार) कोविन्द
 कटु पु० (कटुक) काज
 कदाह न० (दे०) कमल
 कप धा० (कप) धुगुधु कपयु
 कामभाग्र पु० (कामभाग) नन्दियना
 विषय भाग
 कारण न० (कारण) हनु कारण
 कारागृह न० (कारागृह) कदवानुं
 काल पु० (काल) समय कलन
 कालय श्रि० (दे०) व्या धूल
 किण धा० (क्री) खराद्वं
 किणी अ० प्रथमा
 किञ्च न० (कृ-य) काय
 किन्तु अ० परन्तु
 किर अ० समावना निश्चय
 किरण पु० (किरण) किरण
 किरिआ स्त्री० (मिया) मलुनन
 किज अ० समावना निश्चय
 किलेदा पु० (पलेश) कंकण, दु ख

किआ स्त्री० (कृपा) कृपा महेरानी
 किविण पु० (कृपण) लोभी, कंजुस
 किसि वि० (कृश) पातयुं
 किमीबल पु० (कृपीबल) खेडल
 किङ्ग पु० (किङ्कर) नोकर, चाकर
 कीड धा० (कीड्) कीडा कर्बी,
 रमत करवी

कीर धा० (कृ) करुं
 कुडुब न० (कुट्टर) बालकवा
 कुठार पु० (कुठार) कुडाडो
 कुण धा० (कृ) करु
 कुप्प धा० (कुप्) कोपकरवा खीजवयु
 कुल्ल त्रि० (दे०) चतुर
 कुल्ल वि० (कुरुप) पदरुप
 कुलीण वि० (कुलीन) खानदान
 कुसल पु० (कुशल) डाया
 माग्न चतुर

केअई स्त्री० (केतकी) केतकी
 केआर पु० (केदार) खेत, बालुं
 कीड

केरिम वि० (कीदश) कवा, कनागेवो
 काणिअ पु० श्रेष्ठिक रानानो पुत्र
 कोणिअ

कासल्ल न० (कौशल्य) भारोग्य
 कुशलता

काहमि पु० (कोधासि) कापरुपी
 अमि

कोहसल्ल पु० (कोधशत्रु) कोपरुपी
 डुरमन

खखोल पु० (दे०) काय

विष्ट धा० (स्था) रमा रहस्यं, स्थिर
रहस्यं

चिण धा० (चि) चणावसु गाठवसु
एकदु करवु

चिम्म धा० (चि) बाणसु

चित धा० (चित्) चितवसु चिगावसु

चिर धा० लाबा वस्तु सुधा

चुलुक पु० (चौलुक्य) चौलुक्यवसु

चे धा० (चि) चणावसु गाठवसु

एरुदु करवु

चे धा० (चित्) यदि जा

चेध धा० नकी निधारण

चेडा पु० (चेडक) विगाला नगीना

राजा, महावीरना मामा

चार पु० (चोर) हर सुतारा

चड धि० (चरुड) विकराल भयकर

चेडाल पु० (चरुडाल) चणाल

च धा० नकी निधारण

चिध धा० नकी निधारण

चेध धा० नकी निधारण

छ स० धा० (यन्) छ

छिन्द धा० (छिन्द) छन्दु बापु

छिप् धा० (स्पृश) छिप्पु स्य

गुप् धा० (गुप्) गुप्प करवा

छुहा स्त्री० (छुधा) भूष

जग न० (जगत्) दुनिष्ठा

जग पु० (जन) मनुय गाणम

जणवम पु० (जनपद) दग

जगु पु० (जगु) जाव जगु

जम पु० (यम) फमाधामा जम

जम्म न० (जम्म) जम्म उत्पत्ति

जय धा० (जि) जान मेलववी

जयती स्त्री० दायनराजाना फोड

महावीर स्वामाना माटी

थाविका

जरा स्त्री० (जरा) रूद्रावस्था

जल म० (जल) पाण

जय धा० (या+यि) बरत काठवा

डील करवी

जय पु० (यज) जय, धान्यविशेष

जस पु० (यजम) या, कीर्ति

जहा धा० (यथा) जम नवीरीत

जु

जाइ स्त्री० (जाति) जाइनु फूल

जामाधर पु० (जामातृ) जमाई

जामाउ पु० (जामातृ) जमाई

जाव धा० (यावत्) ज्या सुधा

जिम पु० (जिन) तीधकर

जिण धा० (जि) जीत मेलववा

जिगडास पु० (जिगडास) एक

माणमनु नाम

जिम धा० (जिम) नानु भाजन

करनु

जार धा० (जृ) जीलधनु

जीव पु० (जीव) जीव, मात्मा

जीवगिकाय पु० (जीवगिकाय)

चाव समुदाय

जीविध न० (जीवित) जीवितन्य,

जिदगी

जोहा स्त्री० (जिह्वा) जा भ

जुझ धा० (युज्) जुज् क्तु लङ्
करा

जुह न० (युज्) लङ्

जुय पुं० (युज्) जुयन् लङ् पुण्य

जुषाण पु० (युज्) जुषाण् लङ्
पुण्य

जे अ० पादपुष्पमां

जाणि स्त्री० (०नि) उपातिजुग्यन्

जाह पु० (याध) याहा, लङ्

भगिति अ० स्त्रति अथमा

भा धा० (भ्य) भ्यावु लङ्

ठा धा० (स्था) स्थावु लङ्
लङ्

ठाण न० (स्था) टाण

ठिअ धि० (ठिअ) उभला

डुअ धा० (दह) दावु लङ्

डुरअ पु० (नय) नय लङ्
नयान्

ग अ० (न) नो

गह अ० नय निधाण

गह स्त्री० (नदी) नदी

गज धा० (गा) गावु लङ्

गणदा स्त्री० (ननाह) ननाह

गणुअ पु० (नय) दावु लङ्
नयान्

गधि धा० (नाम्नि न+अस्ति)
नधी

गयर न० (नगर) गयर

गर पु० (नर) गरान्

गरिन्द पु० (नरेन्द्र) गरान्

गय धा० (नय) गो लङ्
करा

गयर अ० नय अथमा लङ्

गयि अ० मानादना अथमा

गय अ० या० (नय) नय

गयि अ० नयान्

गाय धा० (गा) गावु लङ्

गाइजण पु० (गातिजन)

नाम्नि

गाइ अ० निधमा लङ्

गाण १० (गान) गान

गामहेय न० (नामधेय)

गामय धा० (नय+गि) नय

करावु

गामिआ स्त्री० (नाम्नि) नय

गि उप० (नि) गान्

गिआअ धा० (नि+युज्) गावु

गावु

गिअ अ० (गिअ) हमेरा गान

गिजउह पु० (निजयध) गो

गान

गिदा स्त्री० (निन्दा) निन्दा

अथमा

गियच्छ धा० (नि+युज्)

गावु क्तु

गियम पु० (नि)

गिर उप० (नि)

गिरवराह त्रि०

गान्

गिरिख धा०

विट्टि स्त्रो० [दृष्टि] दृष्टि नञ्
 दिग्गन्ध न० [दिग्गन्ध] दिग्गन्ध
 दिग्गन्ध यि० [दिग्गन्ध] दिग्गन्ध
 दीप्त यि० [दीप्त] दीप्त भगवन्ति
 दीप्त धा० [दीप्त] दीप्त
 दुग्ध पु [दुग्ध] दुग्ध, नञ्
 दुज्जण पु [दुज्जण] दुज्जण
 दुस्त स्त्रो० [दुस्त] दुस्त
 दुष्म धा० [दुष्म] दुष्म
 दुः उप० [दुः] दुः, नञ्
 दुवाजस स० धा० [दुवाजस] दुवाजस
 दुहन० [दुहन] दुहन भगवन्ति
 दुहिष्म स्त्री० [दुहिष्म] दुहिष्म स्त्री
 दुश्चक्राण यि० [] यि०
 दूम धा० [दु+णि] दूम, नञ्

दे अ० मनुष्यीकरण तथा गर्शना
आमन्दमा

दे धा० [दा] तु भाष्य

देव पु० न० [देय] वर

देवर पु० [देवर] न देवर पतिना
नानो माइ

दशो ह्यो० [देश] त्वामना

देह पु० [देह] शरीर

दो सं० पा० [द्वि] व

दायारिघ्ने पु० [दौयारिक्] दाय्याल

दास पुं० [दाप] अवगुण । ६-

धप्र पु० [ध्रजे] ध्रजा, धरासा

घण न० [घन] द्रव्यं दीलत ।

धनु न० [धनु] धनुष

धम्म न० [धान्य] कय, धम्म
धम्म पु० [धर्म] धर्म - धर्मना
धम्मणिट्ट पु० [धर्मनिष्ठ] धर्मनिष्ठ
निष्ठ

घर धा० [धृ] धगु धरल धरु

धिर स्त्री० [धृति] धीरज

धीर पु० [धीर] मेधात पुन

धौवर ५० [धौवर] मन्त्री

ધુળા ધા. [ધૂ. ધુળે] કપડા

શુચ પુ. [પૂત] ખુદા, ડા

धुय धा० [धु] धुयु, धुयु

ધુષ અ० [ધુય] તિથય

पूया स्त्री० [दुहितृ] दीक्षी

नयण पु० न० [नयन] भा०

न० [नभस्स] प्राक्का

निय धा० [दण] जोरु
लेखि धा० [लिख]

नेकिट्ट त्रि० [निरुध] प्रथम
विषयः - [विषयः] अथ

न्यास पु० [न्यास] रहस्य
न्यासाद्वय वि० [न्यासाद्वय]

गंगादपन्न त्रि० [निशातप्रकाश]
कल्याणप्रदेशियाला

नेहि पु० स्त्री० [निधि] भा

अ न० [पद] पञ्च, पग

भास् पु० (प्रकाश) मंगलानु

इ पु० [पति] धनी, स्वामी ।

उप० (प्र) यागल, प्रा०भ, उ०

उदन्व त्रि० [प्रयोक्तव्य] यो०

यांग्य
कूट न० (दि० १५) मकादम

पञ्च प्र० (पञ्चन) पञ्चन

विश्व पु० (पश्चिन्) पाश्चि

प्राचिनय त्रि० (प्राचिन) प्राच

पच्यूह पु० [दे०] सूर्य
 पच्छा अ० [पश्चात्] पक्षी
 पट्टल पु० [दे०] गामनोमुखी,
 पटेल

पड धा० [पठ्] पड्डु
 पडि उप० [प्रति] सामे उलट्ट
 पडिसमय न० [प्रतिसमय] दरक
class colony क्लो
 पडुप पु० [दे०] पाठा, भैंसो
 पड धा० [पड्] भण्डु पाठ करवो
 पणव धा० [प्र+नम] नमवु
 पणीअ न० [प्रणीत] सरम
 पत्त न० [पात्र] पातले, लाक-गुनु ठाम
 पत्त न० [पात्र] योग्य, अधिचारी,
 वासव

पत्तड त्रि० [दे०] सुन्दर
 पत्तेअ अ० प्रयेर, दरक, एकेक
 पत्याव पु० [प्रस्ताव] अन्म
 पत्तर त्रि० [दे०] पाथर, सिधु
 पत्तत त्रि० [प्रहस] परुपल
 पत्तरस स० धा० [पचदश] पत्र
 पमाअ न० [प्रभात] प्रात काल
 पमाअ पु० [प्रमाद] भालस्थ,
 बदरवारी

पमोअ धा० [प्र+मुद्] चुशी अडु,
 पमोअ पु [प्रमोद] चुशाली
 पय न० [पद] पद
 पयट्ट त्रि० [प्रयुत्त] प्रयत्त थण्ल
 पयडि स्त्री० [दे०] माय, रस्ता
 पयत्त धा० [प्र+यत्त] प्रयत्न करवो
 पया धा० [प्र+या] प्रयाण करवु
 पर वि० [पर] अन्य, नीच

परपस पु० [परदेश] देशावर
 परज्म त्रि० [दे०] पराधीन
 परभय पु० [परभव] भावतो भव,
last 6 pm बीनो भव

परमत्थ पु० [परमार्थ] परोपकार
 परलोअ पु० [परलोक] भावतो भव
 परा उप० [परा] उलटापण, पाहु
 पराअ पु० [पराग] फूलना रजणो
 पराजय धा० [परा+जि] पराजय
 करवो

परिक्खा स्त्री० [परीक्षा] परीक्षा
 परित्थी स्त्री० [परित्री] पारकी स्त्री
 परि मस धा० [परि+मश] भ्रष्ट भवु
 परिहर धा० [परि+ह] पहरवु, तजवु,
 दूर करु

परोप्पर अ० [परस्पर] माहोमहि
 पलाय दे० शोर
 पहन पु० [पहन] पक्की डीमी
 पण्ड धा० [दे०] सुनु, रायन
 पयण पु० [पवन] पवन २ ते नामनो
 एक राजा

पयस धा० [प्र+युत्त] वतवु, प्रगति
 करवो

पयअ न० [पयंत] पहाड
 पयाह पु० [प्रयाह] प्रयाह, पो
 पमग पु० [प्रसग] प्रस्ताव
 पसत्थ वि० [प्रशस्त] छेउ, प्रशंसा पात्र
 पसविर त्रि० [प्रसयशीज] उपावर
 पसाअ पु० [प्रसाह] महगानी, रुपा
 पमारि धा० [प्र+मृ+शि] पगारवु,
 तापु करवु

पसु पु० [पशु] पशु,

पह पु [पथ] रस्तो माग पथ
 पहाच पु० [प्रभाव] प्रताप
 पहिअ त्रि० [पथिक] मुसाफर
 पह पु० [प्रभु] समय
 पकय न० [पक्क] कमन
 परतुडिआ स्त्री० [द०] पास
 पच स० धा [पचन] पाच
 पडिअ पु० [पडित] विद्वान
 पाअ पु० [पाद] पा
 पाअ पु० [पाद] पा, चरण
 पाउरण दे फन
 पाउस पु [प्रावृत्] थोमासु
 पाडिपक अ० प्रयक दगक दगक
 पाडिक अ० प्रयक दगक दगक
 पाढग पु० [पाठक] भगवानार
 पाण पु० [प्राण] प्राण जीवन
 पायस न० [पायस] दुधपाक
 पाजक वि० ना स्वधरनो की, एक
 पापा आदम
 पास धा० [दृश] नेत्र
 पासाअ पु० [प्रासाद] फतेला मकरन
 पिगला त्रि० ना० भगिनी खा
 पिजर न० [पिजर] पाज
 पि अ पण
 पिअ धा० [पा] पावु
 पिअर पु० [पित] पिता बाप
 पिउ पु० [पितु] पिता बाप
 पिउया स्त्री० [पितृस्त्रसा] पाह
 पिउसिआ स्त्री० [पितृस्त्रसा] पोह
 पिव अ० इवाक तुल्य माय पठे

पिवासा स्त्री० [पिपासा] पाषाणा
 तरस तृपा
 पीह स्त्री० [प्रीति] प्रेम
 पीड धा० [पीड] पीडु, दु ग दु
 पींगिमा स्त्री० [पीनत्व] पाण्ड
 पुआ
 पुअ धा० [पृच्छ] पुत्रु, प्रभ वगवा
 पुअ धा० [पू] पवित्र वगु
 पुअ अ० [पुन] फरीने
 पुअरत्त अ० फरीयाता भयमा
 पुअण वि० [पूण] पर पुरु
 पुत्त पु० [पुत्र] नीरस
 पुप्परस पु [पुप्परस] फूलनु मः
 पुरा अ० मागल, पडला
 पुरिह वि० [पूर] शन्ती
 पुरिम पु० [पुन्य] मागल
 पुनइअ त्रि० [पुनक्ति] रोमाचि
 धामल
 पुनकम्म न० [पूयकम्म] पूर्व भवता
 कम्म
 पुनरत्ताउरत्त न० [पुनरायपर-
 राअ] मभगत
 पुवि अ० [पूज] पत्तल
 पूस धा [पुय] पायवु पामवु
 पूस पु० [पूयन] सन
 पूसाण पु० [पूयन] सूर
 फन न० [फज] फल
 बज्ज धा० [बभ] बाधु
 बधु पु० [बधु] बाधु
 बग्गण पु [ब्राह्मण] ब्राह्मण
 बज [बज] न० मैव बज, मरि

बले अ० निधारण तथा निश्चयना

अथमा

बहिं अ० [बहिस्] बहार

बहु वि० [बहु] घण्ट

बारस स० या० [ढादज] बार

बाल पु० [बाल] बालक, बालना

बाला स्त्री० [बाला] बालिका,

छाकरी

बाहिं अ० बहार अथमा

बाहिर अ० बहार अथमा

बीभन्तु वि० [बीभत्स] निन्द्य

बीह धा० [भी] उब, गीह

बुज्झ धा० [बुध्] जागृत, स्मरण

बुद्धि स्त्री० [बुद्धि] मति

बोह पु० [बोध] उपदेश

भय न० [भय] डर भाति

भयखण न० [भयखण] खड्ग

भगिणि स्त्री० [भगिनी] बहन

भरण धा० [भय] भरण, बालन

भक्त न० [भक्त] दंड

भक्त पु० [भक्त] सक्क, अज्जर

भक्तहरि वि० ना० भक्त-हरि नाम्ना

गंगा

भक्तार पु [भक्त] पति, धर्मी

भक्ति स्त्री० [भक्ति] भक्ति, बटुमा

भक्तिज अ पु० [भक्तिज] भक्तिजा

भक्त पु० [भक्त] पति धर्मी

भम धा० [भम्] भमन, फट

भमर प० [भमर] भमर

भ्रम-पणि भमातु

खड्गवतु

भमिर वि० [भ्रमिण] भमवाना

स्वभावाला

भयअर वि० [भयकर] भयभीत

भर पु० [भर] तथा

भय धा० [भू] डर, धु

भय पु० [भय] जन्म, ससार

भयिअजण पु० [भयजन] लायक

मागम

भयि वि० [भय] भय

भसल पु० [] भमरा

भा धा० [भी] डर, धी

भाअर पु० [भाह] भाह

भाउ पु० [भाह] भाह

भाउजाया स्त्री० [भाहजाया]

भापाह

भाउज्जा स्त्री० [भाहजाया]

भापाह

भाण पु० [भानु] द्य

भिद् धा० [भिद्] भेद, फाट

भुज्झ धा० [भुज्] टाव, उपभागमा

लडु

भुज्झ धा० [भुज्] टाव, भागवतु

भूयह पु० [भूपति] राजा

भोग पु० [भोग] इन्द्रियविषय

भोगण न० [भोजन] जमल

भस न० [भस] मग

भहरा स्त्री [भदिरा] दाह, मय

भय [भया] (भयम्) तृतीयानु एक

धन) में

भय पु० [भय] रस्ता

भय पु० [भय]

भज्जे अ० [भज्ये] माडी
 भण धा० (भन्) भान्तु वयून् इगु
 भण न० [भणम्] भन इत्य हृदय
 भण्णिअ अ० [भणाङ्] वाड्
 भणे अ० विचार करवाना अथमा
 भणारह पु० [भनोरथ] विचारणा
 भस धि० [भास] भास
 भमभाय पु० [भमभाय] भमन्व
 भयण पु० [भदन] भदन काम
 विचार
 महभय न० [महायत] माधुना
 पंथमहान्त
 महापुरिस पु० [महापुरुष] महात्मा
 पुरुष
 महावीर धि० ना० चात्रासमा
 तार्यकरु नाम
 महिम पु० स्त्री० [महिम] गौरव
 महिला स्त्री० [महिला] स्त्री
 महुर रि० [मधुर] मार्ट
 मा अ० निपयमा नहि अ० अथमा
 मा अ० [मा] नहि निपय
 माधरा स्त्री० [मातृ] माता देवी
 माध्या स्त्री० [मातृ] माता जन्नी
 माध्यापिअर ए० [मातापितर] मा
 बाप
 माइ स्त्री० [मातृ] माता जननी
 माइ अ० निपयमा नहि ए० अथमा
 माउ स्त्री० [मातृ] माता जननी
 मान न० [मान] भभिमान
 माणुस्त न० [मानुष्य] मनुष्य
 सम्बन्धी, मनुष्यपणु

मामि अ० मसीना भावेप्रदमा
 माया स्त्री [माया] कप
 मारि धा० (मृ+णि) मरान्तु
 मालारी स्त्री० [मालाकारी] मालक
 माला स्त्री० [माला] फूलनी माला,
 नवकारवाली
 मास पु० [मास] महाना
 माहण्य पु० न० [माहाण्य] म
 हान्य
 मिअ धि० [मित] परिमित
 मिउ धि० [मृदु] कामल
 मिपायइ धि० ना० [मृगायती]
 उदायन राजानी माना
 मिलाय धि० [म्लान] क्रमाद् गएल
 मिअ अ० शायर हुन्य मा ग्य, पं
 मिहण न० [मिधुन] संवाग
 मुअ धा० [मुत्] मुक्कु वान्तु
 मुअल पु० [मात्त] मुक्ति
 मुणि पु [मुनि] मौनव्रतधारी माधु, यति
 मुत्त धि० [मुक्त] हुनो, मुक्त
 मुत्ति स्त्री० [मुक्ति] मात्त कन्याण
 मुदिआ स्त्री० (मुद्रिका) महार
 मुठ पु० [मूधन] मन्तक
 मुडाण पु० [मूधन] मन्तर
 मुसा स्त्री० [मृषा] जुड
 मुह न० [मृत्] मुक्क
 मूल पु० [मूल] भावभाग, प्रादि
 करण
 भेत्ती स्त्री० [मैत्री] मित्रता प्रेम
 मेह पु० [मेघ] बादल बरसाद
 माअअ पु० [मादक] लाडवा

तोषल (मोक्ष) पु० मुक्ति
 तोरड्डा अ० वृथा, मुधा अथर्मा
 त्तणा स्त्री० (यत्रणा) पीलवानुं
 यन्त्र
 त्र न० (अगत) दुनिया
 त्र० (यद्) ज
 त्र धा० (रज्) रक्त धनुं रजन करु
 त्र अ० पादपूण्यामा
 त्र न० (रजस्) रता, धूल रजन
 त्र धा० (रज्) रक्त करु पातुं
 सभास करवी
 त्र न० (राज्य) राज्य
 त्र स्त्री० (रज्जु) दोरडी
 त्रिमा स्त्री० (रात्रि) रात
 त्रि पा० (रम्) रति पामवी मीडा
 करवी, रमयु
 त्रि वि० (रम्) रमणीक
 त्रि पुं (रस) स्वाद, २ स्वादयुक्त प्रवारी
 पदाथ
 त्राल वि० (रसाल) रसमुक्त
 त्र पु० (रथ) रथ
 त्रस्त न० (रहस्य) गुप्ततात्र
 त्र पु० (राजन्) भूपति राजा
 त्र माण पु० (राजन) भूपति, राजा
 त्रिस्तर पु० (राजेश्वर) महाराज
 त्रि वि० ना० रामचंद्र सुखवसना प्रसिद्ध
 राजा
 त्र धा० (रज्+जि) रजन करु
 त्रि वि० ना० लोकाना राजा
 त्रि पु० (रज्) धमगुण साधु

रीह स्त्री० (रीति) रस्तो, प्रकार,
 आचार
 रुध्र धा० (रुध्) राक्नुं भटकावुं
 रुध्र धा० (रुध्) राधु
 रुध्र न० (रुध्) रुपांमा
 रुध्र धा० (रुध्) राधु आमु न्वावा
 रे अ० सवोधन, कलह
 रोध धा० (रुध्) रोडुं
 लत्र धा० (लम्) लाउ करु मीचे
 करु
 लपल स० धा० (लक्ष्) लाख
 ललमया वि० ना० रामचंद्रजीना
 नाना भाइ
 लक्ष्मी स्त्री० (लक्ष्मी) लक्ष्मी
 लज्जा स्त्री० (लज्जा) लाज, गरम
 लम्भ धा० (लम्भ) मेलवु पामुं
 लय पु० (लय) साम्यावस्था
 लवली स्त्री० (लवली) लनाविणय
 लह धा० (लभ) पामुं मेलवुं
 लहिद वि० (रहित) शिवाय
 लहु वि (लघु) न्दाना
 लाच पु० (राजन्) राजा
 लिग्म धा० (लिग्म) चाटवुं
 लुण धा० (लृ) लणवु कांरवु, छदवुं
 लुम्भी स्त्री० () दास विगेर फरना
 लुम
 लेल पु० (लश) बाडु अा
 लाप्र पु० (लोक) दुनिया
 लोह पु० (लाम) लाभ कजुगाड
 य अ० दशधक, सुख, सद्य, पट

सफल वि० (सफल) साधक
समा स्त्री० (समा) पदार्थ, मन्त्र
समस्त धा० (सम्+स्तुप्) स्तोत्र
पामवु

समण पु० (श्रमण) गाय
समणोपासक पु० (श्रमणोपासक)
साधुनो उपासना करना, श्रावक
समर्थ वि० (समर्थ) शक्त फलैवाला
समर्पणीय वि० (समर्पणीय) मोषवा
सायक

समय न० (समय) पानाना मत्त
समस्त वि० (समस्त) सम्पूर्ण, बहु
सम्प न० (शर्मन्) सुख
समिद्धि स्त्री० (समृद्धि) वैभव,
शुद्धि

समूह न० (समूह) जन्मा, समुदाय
सय धा० (सय) पोते
सय धा० स्वय पोते पाताना जाते
सदा धा० (सदा) हमेशा
सयाणीय वि० ना० (गतामीक)
उदायनना पिता

सर न० (सरस्) तलाव
सर पु० (सर) बाण
सरध पु० (सरस्) शरदशुद्ध
सरल वि० (सरल) निरूपद्र, मोला
सयण न० (ध्रुवण) धरण, मामलवु
सर्व स० (सर्व) यथा, समस्त
सर्वधा वि० (सर्वधातिन्) सबनी
धात करना

सह धा० (सह) साथ

सह करवु

सहस्र स० वा० (सहस्र) १०००
सहस्रसाणीय वि० ना० (सहस्र
नीक) उदायनना दादा
सहिरत्तण पु० (सहिष्णुता) स
शालता

साण पु० (भवन्) कुत्ते,
सामाध न० (सामाधिक) सामयि
कर्म

सामि पु० (सामिन्) मासिक व्ययि
सारार्थ पु० (सारथि) रथ हावना
कोचमेन

साजा स्त्री० (साजा) निशा
शाल

सावज्ज वि० (सावज्ज) सार्व
सावज्ज वि० (सावज्ज) दो
सावराह वि० (सावराह) सार्व
सहित

साह धा० (साध) साधु

साहज्ज न० (साहाय्य) स

साहु पु० (साधु) धार्मिक व.

सिख धा० (शिक्ष) सुख

सिख स्त्री० (शिक्षा) शिक्षा

सिखायदय त्रि० (शिक्षा) शिक्षा

सिख धा० (शिक्ष) उतावली

सिख धा० (सिख) सिद्ध

सिख न० (स्नान) स्नान

सिख धा० (सिख) सिख

सिख धा० (सिख) स्ने

सिख धा० (सिख) स्ने

सिख धा० (सिख) स्ने

सिख धा० (सिख) स्ने

